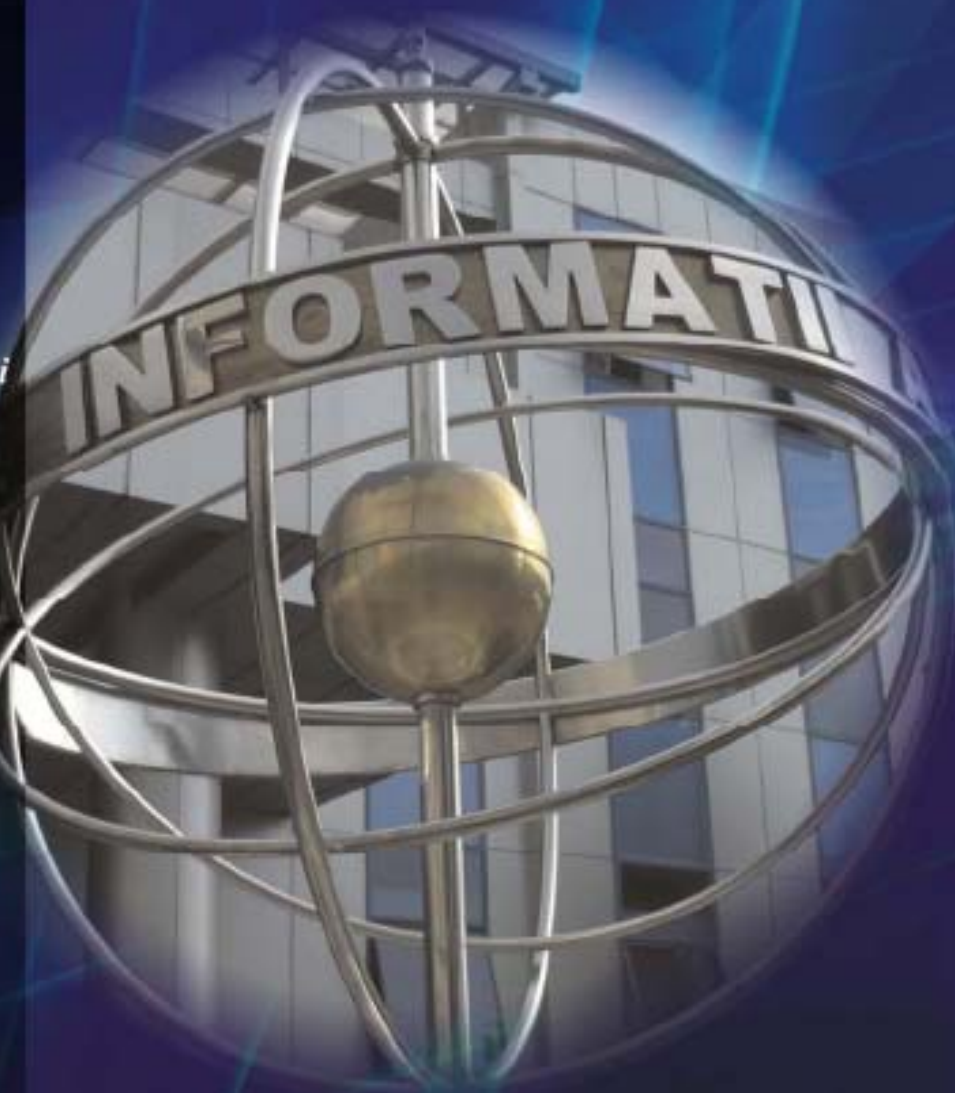

INFOSFERA

DIN CUPRINS:

- *Nevoia de adaptare a serviciilor de informații pentru apărare într-o lume în schimbare*
- *Abordări ale altor state în domeniul strategiilor de securitate națională*
- *Efecte adverse ale globalizării economice asupra securității*
- *Evoluția centrelor de putere ale secolului al XXI-lea un model matematic*
- *Strategii de implementare a politicilor din domeniul securității militare*
- *Uniunea Europeană actor global sau putere globală? Implicații ale Tratatului de la Lisabona*

Anul II nr. 1 / 2010

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

REDACTIA

Redactori: Cătălin ANDRONIC, Alina IONIȚĂ,
Ion NIȚU, Anca Monica POPA, Iuliana-Maria POPA, Tatiana NEGARĂ

Adresa: *Redacția revistei INFOSFERA*,
Bulevardul Vasile Milea nr. 7B, cod 061342, sector 6, București
Tel. / fax (+40) 021 316 58 05

E-mail: redactia.infosfera@agat.ro

Redactor - șef: Marius-Andrei DIAMESCU

Director onorific: Colonel (r) prof. univ. dr. Teodor REPCIUC

Cuprins

Nevoia de adaptare a serviciilor de informații pentru apărare într-o lume în schimbare3	
Gheorghe SAVU	
Abordări ale altor state în domeniul strategiilor de securitate națională9	
Teodor REPCIUC	
Postmodernism și intelligence16	
Ioan CĂLIN	
Preocupări privind formarea analiștilor de intelligence23	
Dinu PISTOLEA	
Strategii de implementare a politicilor din domeniul securității militare29	
Marian BACȘIȘ, Iulică BURTICIOIU	
Adaptarea activității de contrainformații la mutațiile survenite în tipologia amenințărilor la adresa securității naționale – de la viabilitate la reziliență.....35	
Gabriel CHIRCA	
Dezvoltarea și utilizarea grupurilor de lucru interdisciplinare în procesul planificării, coordonării și conducerii operațiilor de intelligence.....38	
Victor BOBOC	
Efecte adverse ale globalizării economice asupra securității44	
Marius-Andrei DIAMESCU	
Evoluția centrelor de putere ale secolului al XXI-lea – un model matematic50	
Corneliu CALOTĂ	
Sfârșitul Al-Qaida?61	
Sorin BUTIRI, Carmen ROȘU	
Uniunea Europeană – actor global sau putere globală? Implicații ale Tratatului de la Lisabona68	
George TIBIL, Cătălin ANDRONIC	

Revistă trimestrială editată de Direcția Generală de Informații a Apărării

I.S.S.N. 2065 – 3395

Reproducerea oricărui material din această publicație este interzisă fără acordul prealabil al redacției.

Răspunderea pentru conținutul articolelor revine în exclusivitate autorilor.

NEVOIA DE ADAPTARE A SERVICIILOR DE INFORMAȚII PENTRU APĂRARE ÎNTR-O LUME ÎN SCHIMBARE

*Gl. mr. dr. ing. Gheorghe SAVU**

Care sunt tendințele care vor defini mediul de securitate global în următorii ani? Este o întrebare justificată pentru cei care concep strategii și reformează componentele sistemelor de securitate. Uneori, suntem înclinați să gândim aceste aspecte pe perioade scurte de 4-5 ani, suprapuse, mai mult sau mai puțin, cu ciclurile electorale. Alteori, tindem să ne schimbăm sistemele de referință atunci când suntem influențați de evenimente catalitice sau de incidente de securitate majore, cum a fost cazul atentatelor teroriste din septembrie 2001.

În acest articol, ne propunem să abordăm problematica necesității transformării continue a

serviciilor de informații pentru apărare, privită din perspectiva adaptării la dinamica lumii contemporane. Informațiile pentru apărare sunt tratate ca una dintre componentele importante ale sistemelor de securitate și apărare, care sunt concepute prin strategii de tipul „estimare a situației de securitate - cursuri de acțiune”. În acest context, serviciile de informații pentru apărare au cu precădere un rol proactiv și preventiv, contribuind major la evaluările mediului de securitate din perspectiva amenințărilor militare și non-militare, dar și a evoluțiilor sociale, economice și politice care potențează aceste amenințări.

Articolul prezintă, în prima parte, serviciile de informații pentru apărare din perspectiva poziției pe care o au în cadrul sistemului de securitate la nivel statal, pentru o mai bună înțelegere a modului în care acestea interacționează cu mediul de securitate, sub toate aspectele sale. În a doua parte sunt prezentate două dintre tendințele care determină mutații în mediul strategic de securitate, interacțiunea serviciilor de informații pentru apărare cu schimbările din mediul de securitate și nevoia de adaptare dictată de aceste schimbări. În încheiere, sunt punctate câteva idei care pot constitui teme de reflecție pentru viitor.

În general, **securitatea** unui stat de drept are ca deziderat prezervarea suveranității, integrității teritoriale și a ordinii legale. Securitatea națională se materializează multidimensional, pe baza unei **strategii** care incumbă linii de acțiune puse în practică de instrumentele de putere din portofoliul statului. **Liniile de acțiune** care stau la baza strategiei de securitate variază în funcție de particularitățile fiecărei entități statale, aici putând fi menționate interesele naționale vitale, spațiul geopolitic de incidență, sistemul de alianțe etc. Pe scurt, liniile de acțiune reprezintă căi de operaționalizare a obiectivelor urmărite în cadrul strategiilor de securitate. Instrumentele

* Gl. mr. dr. ing. Gheorghe SAVU este Directorul General al Direcției Generale de Informații a Apărării.

de putere reprezintă **mijloacele** de punere în aplicare a liniilor de acțiune ale strategiei de securitate. Printre cele mai importante și solicitate instrumente din portofoliul statului sunt cele diplomatice, militare, economice, financiare, de informații și de impunere a legii.

Într-o strategie de securitate articulată corect, instrumentele de putere sunt angajate în funcție de caracterul și dimensiunea amenințărilor, respectând principiile relevanței și proporționalității. De-a lungul istoriei recente, atunci când această regulă nu s-a respectat, s-a recurs la intervenția internațională, cu consecințe grave asupra integrității teritoriale a statelor în cauză. În acest sens, trebuie amintite cazurile fostei Iugoslavii, unde ripostele militare sârbe din Bosnia-Herțegovina și Kosovo s-au soldat cu pierderi teritoriale, și cel al Georgiei, unde intervenția militară a discreditat întreaga strategie de securitate georgiană¹.

Strategia de apărare este circumscrisă celei de securitate, diferențele fiind date, în principal, de modul și gradul de angajare a instrumentelor de putere ale statului. Factorul militar joacă un rol important în cadrul strategiei de apărare, dar și în acest caz, este angajat în corelație cu celelalte instrumente de putere ale statului și cu respectarea proporțiilor în raport cu amenințările vizate.

Serviciile de informații reprezintă o componentă esențială a sistemului securității naționale, activitatea acestora având ca scop principal avertizarea oportună a autorităților competente cu privire la riscurile și amenințările care creează sau pot genera pericole la adresa valorilor și intereselor fundamentale ale statului, prevenirea acestora, precum și protecția adecvată împotriva unor astfel de pericole.

În ceea ce privește serviciile de informații pentru apărare, acestea urmăresc, în mod prioritar, aspectele informative și contra-informative conexe fenomenului militar, dar și pe cele aferente celorlalte instrumente statale angajate prin intermediul strategiilor de securitate și de apărare. Activitatea de informații pentru apărare reprezintă ansamblul de măsuri și acțiuni desfășurate de structurile specializate, în scopul informării

oportune a factorilor de decizie militari și politico-militari și realizării superiorității informaționale, prin obținerea, prelucrarea și furnizarea de produse finite de informații (intelligence) către autoritățile decizionale. Prin produsele informative destinate contracarării amenințărilor militare și non-militare, activitatea de informații pentru apărare contribuie decisiv la realizarea securității naționale.

Serviciile de informații pentru apărare reprezintă o componentă semnificativă a sistemului de securitate, cu un domeniu acțional bine conturat în cadrul strategiilor de securitate și apărare. Datorită complexității și interdependenței fenomenelor economice, sociale, politice și militare care modelează mediul de securitate, activitatea de informații pentru apărare se extinde dincolo de domeniul militar, oferind produse analitice interdisciplinare și multidisciplinare.

Transformările accelerate din lumea contemporană, resimțite sub toate aspectele, produc mutații semnificative mediului de securitate global, cu implicații asupra componentelor sistemelor de securitate. În consecință, serviciile de informații pentru apărare trebuie să se adapteze la aceste schimbări. Pentru a înțelege pe deplin nevoia de adaptare a serviciilor de informații pentru apărare, ne vom opri asupra a două tendințe care contribuie la schimbările mediului în care trăim.

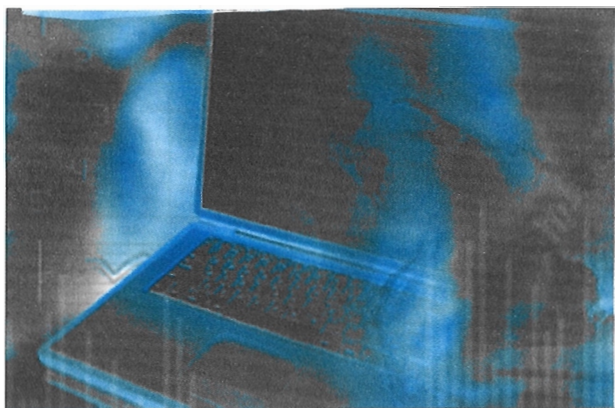
Printre catalizatorii care impun ritmul schimbării în mediul de securitate global și care reclamă o adaptare continuă a instituțiilor de securitate se numără **schimbarea naturii conflictului armat**, cauzată de întoarcerea la motivațiile primare, mai precis la cele generate de religie și etnie, pe fondul diluării ideologiilor create de om (*ism-uri* precum fascism, socialism, comunism). Deși ușor devalorizate prin citarea excesivă, nu trebuie marginalizate efectele globalizării și ale crizei economico-financiare, dar mai ales tendința de **scădere a importanței capitalului și a muncii** (ca valori fundamentale ale domeniului economic) **în raport cu importanța cunoașterii**, care devine astfel resursa primară a progresului.

Societatea bazată pe cunoaștere apare ca o formă de organizare în care predomină cunoștințele, în care creativitatea și inovația joacă un rol fundamental. Cunoașterea și managementul acesteia au devenit resursa principală a societăților moderne actuale. În acest context, cunoașterea este considerată atât un mijloc de producție, cât și un instrument

¹ Raportul independent al UE privind conflictul ruso-georgian din august 2008, realizat de o echipă de experți condusă de diplomatul elvețian Heidi Tagliavini, *Report - Independent Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, vol.II, cap. 6, 30 septembrie 2009, www.ceii.ch/IIFMCG_Volume_II.pdf.

de identificare a riscurilor și vulnerabilităților ce vor apare cu certitudine în viitor.

Odată cu poziționarea cunoașterii printre valorile fundamentale ale economiei se accentuează introducerea informaticii¹ și cunoașterii în toate sectoarele societății. În acest mod, se înregistrează o creștere a vulnerabilității infrastructurii critice și se diversifică posibilitățile de executare de atacuri de la distanță asupra unor sisteme complexe, precum sistemele de comunicații, informatice sau sistemele de producere, distribuție și transport al energiei electrice. De pildă, în 2007, pe fondul unor disensiuni inter-state, Federația Rusă a inițiat primul atac cibernetic din istorie care a avut drept țintă o țară, Estonia, cu o infrastructură informatică foarte dezvoltată. Deși nu s-au înregistrat pierderi semnificative, coordonarea unui asemenea atac constituie o acțiune complicată, care depășește capacitățile unui grup de *hackeri* și care dovedește cooperarea dintre o entitate statală și concerne din domeniul informatic.² De asemenea, China a fost la originea unei serii de atacuri cibernetice, cu scopul de a pătrunde în rețelele informatice care controlează securitatea națională, economia, serviciile de urgență și comunicațiile unor state occidentale, precum Statele Unite ale Americii, Germania sau Franța³.

Este esențial ca efectele potențial negative ale societății bazate pe cunoaștere să fie cunoscute și prevenite prin crearea unei culturi de securitate la nivelul specialiștilor din domeniul informațiilor, dar și al factorilor de decizie. De asemenea, leadership-ul și structurile manageriale trebuie

modelate și adaptate la cerințele și necesitățile dictate de transformările societale. Nu în ultimul rând, este necesară elaborarea unui program de cercetare științifică și dezvoltare care să asigure cunoașterea și managementul complexității și interacțiunilor din cadrul societății bazate pe cunoaștere.

Există dezbateri ample în mediul academic privitoare la modul cum se poate caracteriza și încadra conflictul armat specific începutului de secol XXI. S-a vorbit mult despre conflictul asimetric în cadrul căruia unul dintre beligeranți încearcă să anihileze superioritatea militară și economică a adversarului prin tactici neconvenționale, al căror prim scop este să lovească fără a se expune.

Numai în cazuri izolate mai putem încă vorbi despre conflicte convenționale între state, însă acestea devin din ce în ce mai rare, spectrul războaielor care au marcat secolul XX fiind din ce în ce mai îndepărtat. Pentru a vorbi despre caracteristicile conflictului armat actual, trebuie să ne îndreptăm atenția către originile acestuia și anume la mișcarea socială care îl generează și la natura motivațiilor acestei mișcări.

Ideologiile care au stat la baza conflictelor convenționale ale secolului trecut (fascism, nazism, socialism, comunism) au pierdut teren în fața unor motivații mult mai bine ancorate în structura individului și a comunității, precum religia și etnia⁴. Aceste motivații, bine impregnate în mentalul colectiv și în identitatea socio-culturală a unei comunități, se constituie în veritabile ideologii, care provoacă instituția statului, contestând legitimitatea „contractului social” dintre grup

¹ Acest termen include tot ceea ce ține de sistemele informatice, tehnici de stocare și prelucrare a informațiilor etc.

² Binoy Kampmark, „Cyber Warfare Between Estonia and Russia”, *Contemporary Review*, ediția Autumn 2007, p.288-290.

³ *China and Russia hack into US power grid*, 08 aprilie 2009, www.telegraph.co.uk/news/worldnews.html.

⁴ Ralph Peters, *Wars of Blood and Faith: the conflicts that will shape the twenty-first century*, Mechanicsburg, Pennsylvania: Stackpole Books, 2007, p. 3-14.

(populație) și stat. Frontierele statale formale sunt contestate în cadrul entităților etnice și religioase, amplificându-se mișcările sociale, cu tente violente, care urmăresc obținerea autonomiei teritoriale și politice. În acest context, completat și de efectele globalizării și ale crizei economico-financiare, se poate observa amplificarea tensiunilor dintre stat și populația aflată sub jurisdicția acestuia.

Noul conflict armat poartă din plin caracteristicile unei forme de insurgență evoluată, care folosește toate liniile de acțiune disponibile (politică, economică, socială, internațională, informațională etc.) pentru a convinge adversarul (de regulă un stat, o alianță de state, populația care susține aceste entități statale) că obiectivele sale strategice sunt fie imposibil de obținut, fie pierderile materiale pentru obținerea acestor obiective sunt prea mari în comparație cu beneficiile percepute.

Această descriere ne sugerează că grupările clasate ca fiind teroriste de genul Al-Qaida, Mișcarea Talibană, Statul Islamic al Irakului, Hezbollah, Tigrii Tamili etc. sunt angajate într-un astfel de conflict. Caracteristicile confruntării armate, care poate fi catalogată ca o „*super-insurgență*”, sunt următoarele¹:

- strategia este articulată pe linii de acțiune, care, de regulă, cuprind mobilizarea politică, încheierea alianțelor de putere, manipularea informațională (non-violență), exercitarea terorii (violență) și acțiunea internațională;
- oponenții statului sunt mobilizați prin intermediul unei ideologii, construite cu precădere pe motivații intrinseci, de factură religioasă sau etnică;
- oponenții statului sunt actori non-statali, cu organizare și impact trans-național (unul din obiective fiind internaționalizarea mișcării) și care nu respectă standardele minime ale legii internaționale cu privire la statutul de combatant;
- poziționarea diverselor comunități etnice și religioase în majoritatea statelor dezvoltate occidentale creează un potențial de instabilitate în multe dintre acestea, chiar și în cele cu tradiții istorice în ceea ce privește pluralismul etnic și religios. Aceste comunități constituie „noduri” ale rețelelor de sprijin și acțiune, forme preferate de organizare ale actorilor non-statali;

- nu există câmp de luptă, fronturi sau spatele frontului;
- distincția dintre civil și militar adeseori poate să dispară;
- conflictul se întinde pe o perioadă lungă de timp, uneori indefinită din cauza caracterului nelinear al conflictului.

Pentru eficientizarea activității de informații pentru apărare este necesară o adaptare continuă a tuturor componentelor serviciului de informații la realitățile în permanentă schimbare ale mediului de securitate, dar și ale lumii în general. Într-o societate în care cunoașterea constituie resursa primară ce tinde să devină mai importantă decât capitalul și munca, modul de utilizare a informației capătă o importanță sporită. Creativitatea și inițiativa devin monedă forte în toate sistemele performante, serviciile de informații fiind obligate și datorare să se înscrie în această tendință.

Din acest motiv, serviciile de informații pentru apărare trebuie să fie permeabile față de metodele și procedeele novatoare, caracterizate prin creativitate. Calitatea personalului uman devine un factor principal, serviciile de informații pentru apărare având de purtat o luptă pentru lărgirea bazei de selecție, precum și pentru evitarea tendinței de nivelare a valorilor, specifică sistemului militar.

Caracterul compartimentat și secret al serviciilor de informații creează dificultăți procesului de adaptare naturală, firească la realitățile actuale. Rolul proactiv, preventiv și predictiv al informațiilor pentru apărare se poate îndeplini cu mai mare succes într-un sistem flexibil, capabil să depășească cadrul unor paradigme comportamentale învechite și să țină ritmul schimbărilor specifice societății bazate pe cunoaștere.

Inerția sistemelor complexe, bazate pe o birocrație bine înrădăcinată, se reflectă și în activitatea agențiilor de informații pentru apărare. Deseori, acestea luptă cu armele și metodele Războiului Rece, nu cu cele ale secolului XXI. Dinamica accentuată din domeniile economic, social și politic impune același ritm și instituțiilor cu responsabilități în cadrul sistemului de securitate națională, unde serviciile de informații, prin menirea lor, reprezintă întotdeauna factorul cel mai deschis către nou.

¹ Mike Cole, *From the Military: Applying 4GW Theory to the Intelligence Community*, accesat la 01 septembrie 2009, disponibil la www.d-n-i.net/fcs/cole_lessons_from_the_military.html.

Serviciile de informații pentru apărare trebuie să fie proactive și în interiorul relației furnizor-beneficiar. Este adevărat că produsul de intelligence trebuie să satisfacă cerințele factorului de decizie, dar este esențial ca acesta să fie înțeles sub toate aspectele sale. Evoluțiile fenomenelor care țin de securitate trebuie să fie percepute în mod congruent atât de producătorul de intelligence, cât și de consumator sau factorul de decizie. Serviciile de informații pentru apărare vor fi astfel în poziția de a menține ritmul cu dinamica mediului de securitate, dar vor avea și un rol formativ asupra culturii de securitate a beneficiarilor, pentru a evita interpretarea greșită a produselor informative sau, mai grav, ignorarea avertizărilor strategice. Iată o serie de aspecte privind direcțiile de coordonare a eforturilor din interiorul serviciilor de informații pentru apărare:

- se impune cu necesitate schimbul reciproc de informații, atât între serviciile de informații, cât și în interiorul acestora. Cel mai mare impediment în analiza tuturor surselor și în realizarea unor conexiuni îl reprezintă rezistența la punerea în comun a informațiilor;
- este necesar să se construiască un sistem de management integrat care să garanteze cooperarea optimă între diferitele subsisteme ale serviciilor de informații;
- se impune realizarea unei culturi de securitate corespunzătoare realităților secolului XXI;
- este necesară inițierea și coordonarea adecvată a unor activități de cercetare științifică care să abordeze problematica vulnerabilității și securității infrastructurii critice, cu accent pe aspectele de securitate informatică și pe managementul consecințelor.

Impactul modificărilor în tipologia conflictului asupra serviciilor de informații pentru apărare are loc la nivel de organizație și solicită modificări structurale din partea acestora. Confruntarea neconvențională a estompat liniile care delimitează domeniile serviciilor de informații pentru activitățile din sfera securității naționale. Serviciile de informații pentru apărare vor fi nevoite să realizeze mai multe operații sub acoperire și de culegere de informații decât în trecut, în timp ce serviciile de informații non-militare sunt implicate în campanii precum cele din Afganistan și Irak.

Serviciile de informații pentru apărare nu pot fi eficiente în conflictul neconvențional printr-o postură similară cu cea din timpul Războiului

Rece. O soluție poate să fie o strategie organizațională care să urmeze modelul oponentilor non-statali. Un oponent cu o structură descentralizată, care se mișcă foarte repede și care are o organizare celulară (de tip rețea) poate fi contracarat doar printr-o organizare similară.

Un alt aspect demn de menționat este exacerbarea rolului tehnologiei și al soluțiilor bazate pe tehnologia avansată în cadrul strategiilor contrainsurgente. Bazele de date tot mai complexe, rețelele informatice sofisticate sau aplicațiile analitice avansate copleșesc sistemele de informații pentru apărare cu o colecție vastă de informații care nu pot fi analizate și utilizate eficient și oportun în procesul de decizie și execuție. Resurse semnificative se consumă pentru promovarea acestor soluții „high-tech”, care într-o confruntare asimetrică se dovedesc ineficiente. Tactica folosirii avioanelor fără pilot pentru lovirea unor așa-zise ținte de mare valoare nu face decât să ofere insurgenților prilejul să mute confruntarea din planul tangibil în cel intangibil, prin acuzarea adversarilor „super-tehnologizați” pentru producerea de victime colaterale, dar și pentru folosirea disproporționată a capacităților de luptă. Această dispută din planul intangibil al confruntării asimetrice anulează în mare parte avantajul tehnologic deținut de serviciile de informații ale entităților statale.

Gestionarea și repartizarea resurselor serviciilor de informații pentru apărare în cadrul strategiei de luptă în cadrul conflictelor asimetrice trebuie să țină cont de echilibrul dintre abordarea clasică, specifică confruntărilor convenționale, și cea modernă, determinată de amplificarea confruntărilor neconvenționale. Cu siguranță, avioanele fără pilot sunt necesare pentru anumite acțiuni specifice activității de informații pentru apărare, însă o parte însemnată din resursele destinate acestei activități trebuie dirijate către soluții „low-tech”, mult mai potrivite pentru abordarea asimetrică, cum ar fi dezvoltarea capabilităților HUMINT cu deprinderi lingvistice și culturale adecvate spațiului de desfășurare a confruntării.

Există câteva aspecte organizaționale care pot îmbunătăți activitatea serviciilor de informații pentru apărare în confruntarea asimetrică:

- Așa cum oponentul acționează, comunică și face schimb de informații în interiorul unei rețele organizate cu precădere pe orizontală și structurile de informații pentru apărare trebuie

să fie descentralizate¹ și capabile să opereze eficient, în timp real, dincolo de barierele ierarhice. Actul decizional trebuie optimizat prin eliminarea, acolo unde se impune, a organizării de tip piramidal și compartimentat a structurilor de informații pentru apărare.

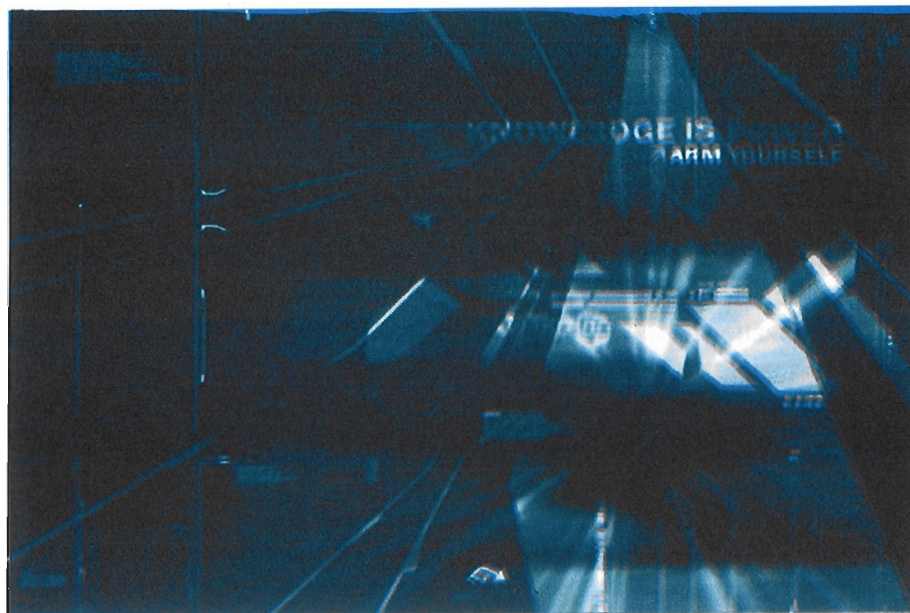
- Timpul continuă să rămână un factor decisiv în executarea operațiunilor. De aceea, durata de procesare a datelor și informațiilor (timpul de reacție sau de decizie) trebuie să se reducă, în special prin eliminarea procedurilor birocratice.
- Date fiind caracteristicile conflictului de sorginte asimetrică, descrierea parametrilor care definesc victoria se face cu mare dificultate. Prin cunoașterea aprofundată a acestor forme de conflict care tind să se cronicizeze și să se extindă la nivel global, serviciile de informații pentru apărare pot elabora o strategie de contracarare eficientă a cauzelor care generează mișcările sociale². Ce trebuie evitat în stabilirea obiectivelor acestei strategii este faptul că astfel de mișcări sociale nu pot fi întoarse la punctul în care au fost inițiate, ci mai degrabă ele trebuie canalizate pe o direcție convenabilă entității statale, astfel încât să poată purta disputa în cadrul convențional oferit de legislația internațională.

În concluzie, cooperarea mult mai strânsă cu domenii non-militare poate aduce o plus-

valoare considerabilă activității de informații pentru apărare. În acest sens, trebuie regândit și, redimensionat rolul serviciului de informații pentru apărare în educarea și pregătirea societății civile, pentru a coopera eficient și a contracara în acest fel, amenințările la adresa securității naționale. Agențiile de informații pentru apărare sunt puse în situația de a-și dezvolta mecanisme pentru cultivarea unei relații constructive cu toate componentele societății civile, de la organizații neguvernamentale și asociații civice, până la mass-media și mediul academic.

Pentru a fi competitive într-o dispută întotdeauna asimetrică, serviciile de informații pentru apărare trebuie să exploateze cât mai bine potențialul zonelor în care dețin avantajul, pentru a nu pierde oportunități informative sau chiar inițiativa acțională.

Flexibilitatea și capacitatea de adaptare rapidă serviciilor de informații pentru apărare la dinamica mediului internațional de securitate vor asigura, pe viitor, resursele de perfecționare a activității lor, mai cu seamă în ceea ce privește avertizarea timpurie, astfel încât să mențină performanța de a fi nu un organism reactiv la acțiunile ostile din mediul de securitate, ci unul proactiv, superior adversarului din punct de vedere informațional.

¹ În acest context, descentralizarea trebuie să fie privită ca distribuie pe orizontală a capacităților de comandă și control.

² În perspectivă evolutivă, terorismul și insurgența au la bază mișcări sociale ale căror cauze au fost tratate inadecvat de autoritățile statale.

ABORDĂRI ALE ALTOR STATE ÎN DOMENIUL STRATEGIILOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ

prof. univ. dr. Teodor REPCIUC*

Experiența ultimelor decenii a demonstrat că viziunile cvasimilitare de apărare, concretizate în documente naționale purtând denumiri precum *doctrine militare, strategii militare, politici de apărare* etc. nu mai sunt suficiente pentru a asigura îndeplinirea intereselor naționale de securitate. Viziunile pur militare asupra securității s-au dovedit prea înguste, ele neacoperind suficient aspecte importante ale destinelor naționale, cum ar fi cele de natură politică, diplomatică, economică, informațională, psihologică, biologică, ecologică, socială, culturală etc. Prin urmare, factorii de conducere statală din multe țări au înțeles, tot mai bine, necesitatea adoptării unor strategii (politici, concepții, doctrine) mult mai largi. Este vorba de cele privind *securitatea națională*.

Am putea spune că șirul documentelor oficiale privind securitatea națională începe în 1947, când în SUA a fost adoptată o *Lege privind securitatea națională (National Security Act)*. Ulterior, conform prevederilor unei alte legi, din 1986¹, au fost adoptate, periodic, *Strategii de securitate națională a Statelor Unite*, ultimele documente de acest gen fiind cele din anii 2002 și 2006². Un nou document similar urmează a fi prezentat, de către Administrația Obama, probabil în primăvara anului 2010³.

Și alte mari puteri au adoptat documente

de sine stătătoare privind securitatea națională: **Federația Rusă** a adoptat *Concepția de securitate națională a Federației Ruse*, în anii 1997 și 2000. La 12 mai 2009 a fost aprobată, de către președintele Medvedev, *Strategia de securitate națională a Federației Ruse până în anul 2020*⁴. În **Franța**, președintele Nicolas Sarkozy a prezentat oficial, la 17 iunie 2008, în fața membrilor guvernului și a camerelor reunite ale Parlamentului, documentul *Apărare și securitate națională: Cartea albă*⁵. Documentul a înlocuit un altul anterior, intitulat *Cartea albă a apărării*⁶, adoptat în 1994. În **Marea Britanie**, la 19 martie 2008, a fost făcut public documentul *Strategia de securitate a Regatului Unit. Securitate într-o lume interdependentă*⁷. **Germania** a adoptat, în 2006, *Cartea Albă*⁸ (care a înlocuit un document similar din 1994).

Nici țările mici sau mijlocii, mai ales cele neutre și nealiniat, nu au rămas indiferente în fața noului concept. Faptul este explicabil. Ele trebuiau să găsească, în fața pericolelor de tot felul, generate îndeosebi de Războiul Rece, soluții teoretice care să vizeze nu numai întrebuintarea organismelor lor militare (oricum insuficiente), ci și forțe și mijloace din domenii nemilitare. **Elveția**, spre exemplu, avea, încă din 1973, o concepție încheată, adoptată oficial, de *securitate națională*. În prezent, în această țară, este în vigoare *Raportul Consiliului Federal către*

* Teodor REPCIUC este fost cercetător științific gr. I în cadrul Institutului de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și fost atașat al Apărării în Danemarca, Suedia și Finlanda. În prezent este titularul cursurilor de *Strategii de Securitate și Tehnici de negociere în cadrul Universității Ecologice din București*.

¹ The Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986.

² The National Security Strategy of the United States, March 2006.

³ <http://nationalstrategy.com/Portals/0/documents/Winter200920NSFR/Chapter%201.pdf>, 15.03.2010).

⁴ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, УТВЕРЖДЕНА Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537 (Strategia natsionalnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda, 12.05.2009).

⁵ Défense et Sécurité nationale. Le Livre Blanc, Paris, 2008.

⁶ Livre Blanc sur la Défense, Paris, 1994.

⁷ The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an interdependent world, March 2008.

⁸ Weißbuch 2006.

Adunarea Federală privind Politica de securitate a Elveției, din 1999 (document precedat de unul similar, aprobat în 1990¹). În cursul anului 2010 (probabil în prima jumătate a anului) este de așteptat adoptarea unui nou astfel de document. **Austria** a oficializat, în 2002, *Doctrina de securitate și apărare*², iar **Finlanda** a publicat, la rândul ei, în anii 2001, 2004 și 2009, *Politica finlandeză de securitate și apărare*³.

După căderea "Cortinei de Fier", statele fostului Tratat de la Varșovia și cele rezultate din dezmembrarea URSS, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, văzându-se într-un vid de securitate, s-au preocupat de adoptarea oficială, la nivelul parlamentului, al președinției republicii, al guvernului ori la alte niveluri de conducere statală, de documente programatice ale securității lor naționale. Astfel, au apărut: *Tezele politicii polone de securitate* (1992), document urmat de *Strategia de securitate națională a Republicii Polone* (2003, 2007⁴); *Concepția integrată privind securitatea națională a României* (1994), adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, document precursor al următoarelor, intitulate *Strategia de securitate națională a României* (prezentate Parlamentului în 1999, 2001 și 2006); *Concepția națională de securitate a Republicii Bulgaria* (1998); *Carta albă a securității și apărării Macedoniei* (1998); *Strategia de securitate a Republicii Cehe* (1999); *Principiile politicii de securitate și apărare a Republicii Ungare* (1998), document urmat de *Strategia de securitate națională a Republicii Ungare*⁵ (2004); *Rezoluția privind strategia de securitate națională a Sloveniei* (2000); *Concepția privind securitatea națională a Letoniei* (2002)⁶; *Concepția de securitate națională a Estoniei*⁷ (2004); *Concepția*

securității naționale a Republicii Moldova (document adoptat pe baza unor legi, în 1995 și 2010⁸); *Strategia de securitate națională a Republicii Albania* (2004); *Strategia de securitate a Slovaciei*⁹ (2005); *Strategia de securitate națională a Armeniei*¹⁰ (2007); *Concepția de securitate națională a Republicii Azerbaidjan*¹¹ (2007) ș.a.

În **Danemarca**, cel mai important document în domeniul securității este *Acordul danez pentru apărare 2010- 2014*¹², încheiat la 24 iunie 2009 de către partidele parlamentare (Partidul Liberal, Partidul Social Democrat, Partidul Danez al Poporului, Partidul Socialist Popular, Partidul Conservator, Partidul Radical Liberal și Partidul Alianța Liberală). Un document similar fusese adoptat în anul 2004. *Acordul* are menirea de a preciza, printre altele, bugetul pentru măsuri în domeniul securității și apărării pentru fiecare din anii intervalului menționat, ceea ce conferă domeniului respectiv stabilitate, continuitate, și predictibilitate.

De asemenea, printre documentele de referință privind securitatea națională se înscriu și *Politica de securitate națională a Canadei*¹³ (2004) sau *Documentul privind politica de securitate națională a Turciei* (2005)¹⁴ etc.

Documentele programatice ale securității naționale au o întindere variabilă: cel slovac - 17 pagini, cel estonian - 20, cel albanez - 22, cel polonez - 36, cel american - 50, cel britanic - 64, cel finlandez -136, cel german -150, cel francez - 360 de pagini (cel mai amplu).

Deși sunt structurate într-o manieră proprie fiecărui stat, **documentele oficiale de securitate națională rezolvă, în general, aceleași problematici**, care ar putea fi sintetizate astfel: definirea conceptelor fundamentale ale securității naționale (interesele naționale; obiectivele și principiile securității naționale; sistemul de securitate națională; conducerea, forțele și resursele securității

¹ *Rapport '90 du Conseil fédéral sur la politique de sécurité de la Suisse*, Berne, 1990, p.10-11.

² *The Security and Defense Doctrine* (2002).

³ *Finnish Security and Defence Policy 2009*. Government Report, Prime Minister's Office Publications, 13/2009.

⁴ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, 2007 (*The National Security Strategy of the Republic of Poland*, Warsaw, 2007).

⁵ *A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája*, 2004 (*The National Security Strategy of the Republic of Hungary*, 2004).

⁶ *The National Security Concept*, 2002, www.am.gov.lv/en/nato/basic/4534/.

⁷ *The National Security Concept of the Republic of Estonia*, 2004.

⁸ Legea Nr. 112 pentru aprobarea *Concepției securității naționale a Republicii Moldova*, 22.05.2008.

⁹ *The Security Strategy of the Slovak Republic*, 2005.

¹⁰ *The National Security Strategy of the Republic of Armenia*, 2007.

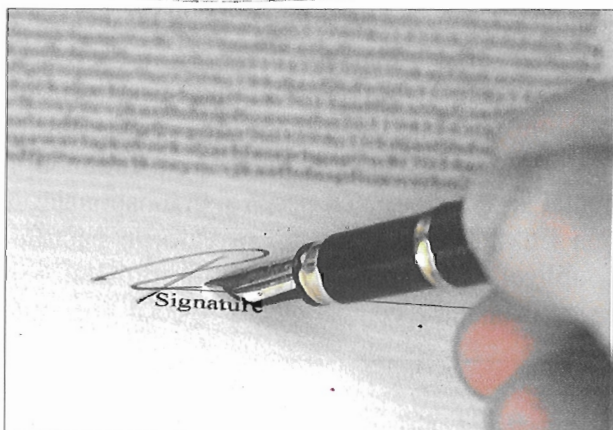
¹¹ *The National Security Concept of the Republic of Azerbaijan*, 2007.

¹² *The Danish Defence Agreement 2010-2014*, Copenhagen, 24 June 2009.

¹³ *Securing an Open Society: The National Security Policy of Canada*, 2004

¹⁴ *The National Security Policy Document*, Turkey, 2005.

naționale, infrastructura teritorială a securității și aspectele sale conceptuale, juridice, instituționale, acționale, informaționale etc.); stabilirea caracteristicilor mediului internațional de securitate și a tendințelor generale de evoluție a acestora; evaluarea principalelor surse de insecuritate (pericole, amenințări, riscuri, vulnerabilități la adresa intereselor naționale); direcțiile generale de acțiune în principalele domenii de activitate: politic, diplomatic, economic, militar, social, ecologic, educațional, cultural, moral-spiritual, științifico-tehnic, sanitar, biologic, comunicațional-informațional, demografic etc., precum și în domeniile speciale ale apărării naționale, ordinii și securității publice, siguranței naționale, protecției civile etc.; precizarea unor principii și concepte definitorii pentru securitatea națională; stabilirea direcțiilor generale de efort pentru cooperarea internațională pentru securitate; formularea principiilor esențiale de acțiune în cadrul unor alianțe sau organizații regionale, continentale sau mondiale de securitate; viziunea de ansamblu a planificării resurselor umane, materiale și financiare în domeniul securității; principiile, conceptele fundamentale și direcțiile generale teoretice ale diverselor strategii (politici, concepții, doctrine) care urmează a fi elaborate pentru înfăptuirea strategiei de securitate națională; direcțiile de dezvoltare a educației și culturii de securitate, a învățământului și cercetării științifice în folosul securității naționale, a comunicării publice în domeniul securității etc.

În mod concret, unele documente programatice ale securității naționale sunt sistematizate în mod diferit. De exemplu, *Strategia de securitate națională a SUA*, din 2006, conține următoarele capitole: viziunea de ansamblu asupra strategiei de securitate națională a SUA; aspirațiile spre

demnitatea umană; întărirea alianțelor împotriva terorismului global; cooperarea pentru soluționarea conflictelor regionale; inițierea unei noi ere a creșterii economice globale prin comerț și piețe libere; extinderea dezvoltării prin societăți deschise și construirea democrației; transformarea instituțiilor americane de securitate națională în funcție de provocările și oportunitățile secolului XXI; fructificarea oportunităților și lupta cu provocările globalizării¹. La rândul ei, *Strategia de securitate națională a Federației Ruse până în anul 2020*, adoptată în 2009, abordează, în capitole distincte, aspecte precum: lumea și Rusia - starea actuală și tendințele de dezvoltare; interesele naționale și prioritățile naționale; asigurarea securității naționale (apărarea națională; securitatea de stat și publică; creșterea calității vieții cetățenilor ruși; creșterea economică; știința, tehnologia și educația; sănătatea; cultura; stabilitatea strategică și parteneriatul strategic egal); bazele organizaționale, legale și informaționale ale aplicării strategiei de securitate națională; principalii indicatori ai stării securității naționale². Documentul francez, *Apărare și securitate națională. Cartea albă*, din 2008, are trei părți mari: de la mondializare la strategia de securitate națională (incertitudinile strategice; consecințele pentru Franța și Europa; strategia de securitate națională); ambiția europeană și internațională a Franței (ambitiia europeană; înnoirea transatlantică; securitatea colectivă în secolul XXI); o nouă strategie pentru acțiune (angajamente; a cunoaște și a anticipa; a preveni)³. *Strategia de securitate națională a Marii Britanii*, aprobată în 2008, este structurată pe următoarele capitole: principii călăuzitoare; provocări la adresa securității; răspunsul Marii Britanii; conlucrând împreună⁴. La rândul său, documentul *Politica finlandeză de securitate și apărare*, din 2009, cuprinde patru părți principale: dezvoltări ale securității internaționale; efectele evoluțiilor în mediul de securitate; liniile generale ale politicii de securitate și apărare; securitatea Finlandei. În fine, documentul

¹ *The National Security Strategy of United States of America*, 2006.

² *Strategia natsionalnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda*, 12.05.2009.

³ *Défense et Sécurité nationale: le Livre blanc*, 2008.

⁴ *The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an interdependent world*, March 2008.

albanez din 2004¹ este grupat în patru părți: strategia de securitate (conceptul strategic de securitate; obiectivele de securitate); contextul strategic al securității (mediul de securitate; riscurile și amenințările la adresa securității; interesele naționale); elementele puterii naționale (diplomația; protecția ordinii și securității publice; politica economico-financiară; protecția civilă; mediul și sănătatea, relațiile cu opinia publică; politica de apărare); conducerea strategică a securității (bazele constituționale ale conducerii securității).

Numeroase documente menționate cuprind prevederi semnificative pentru **înțelegerea conceptului de securitate națională**. Iată câteva exemple: „Furnizarea de securitate pentru națiune și pentru cetățenii săi rămâne cea mai importantă responsabilitate a guvernului”² (Marea Britanie); „Pentru un guvern, nici o funcție sau obligație nu poate fi mai importantă decât aceea de a asigura protecția și securitatea cetățenilor săi”³ (Canada).

De asemenea, **conținutul securității** este relevat de prevederi precum: „Securitatea este un termen cuprinzător, care include securitatea individului, a societății și a statului față de amenințările interne și externe”⁴ (F. Rusă); „Securitatea se referă, în general, la condițiile generale pentru supraviețuire, indiferent dacă este vorba de suveranitatea statului și a autorităților sale decizionale, de viața individuală ori de caracterul cultural distinct al unui grup al populației”⁵ (Finlanda).

Idei interesante se desprind și din prevederile referitoare la **obiectivele și finalitățile strategiei de securitate națională**. Astfel, pentru Franța, „strategia de securitate națională are drept obiectiv contracararea riscurilor și amenințărilor susceptibile de a aduce atingere vieții națiunii”⁶. La îndeplinirea acestui obiectiv, concură: *politica de apărare, politica de securitate internă și politica de securitate civilă*, precum și alte politici publice

(externă, economică etc.)⁷.

O formulare interesantă ni se pare cea referitoare la cele mai importante obiective ale politicii externe, de securitate și apărare a Finlandei: *salvgardarea independenței suveranității și integrității teritoriale a țării, garantarea valorilor de bază ale populației, securitatea și bună-starea și menținerea funcționalității societății*⁸.

Unele state formulează explicit în strategia lor de securitate națională principalii **indicatori ai stării securității naționale**. Spre exemplu, pentru Federația Rusă, acești indicatori sunt: nivelul șomajului (ca proporție în populația activă economic); rata decilă (raportul dintre veniturile celei mai bogate zecimi și celei mai sărace zecimi a populației); rata de creștere a prețurilor de consum; nivelul datoriei de stat interne și externe, ca procent din produsul intern brut; nivelul cheltuielilor pentru sănătate, cultură, educație și știință, ca procent din produsul intern brut; nivelul reînnoirii anuale a armamentelor, a echipamentelor militare și speciale; nivelul de asigurare a personalului militar și tehnic⁹.

Studiul strategiilor de securitate scoate în evidență și alte teze și idei interesante, originale, exemplificate în continuare cu revelarea unor caracteristici specifice anumitor țări.

Pentru **Franța**, strategia de securitate națională este o entitate ce cuprinde „atât securitatea externă, cât și securitatea internă, mijloacele militare, precum și mijloacele civile, economice sau diplomatice. Ea trebuie să țină cont de toate fenomenele, riscurile și amenințările susceptibile a aduce atingere vieții națiunii”. Prima sa finalitate este apărarea populației și teritoriului, obligație și responsabilitate de prim rang a statului. A doua este de a asigura contribuția Franței la securitatea europeană și internațională. A treia finalitate este de a apăra valorile pactului republican, care face legătura între toți francezii și stat: principiile democrației, în special libertățile

¹ The National Security Strategy of the Republic of Albania, 2004.

² The National Security Strategy of the United Kingdom, 2008.

³ Securing an Open Society: Canada's National Security Policy, 2004. www.securitepublique.gc.ca/pol/ns/secpol04-fra.aspx

⁴ Strategia securității naționale a Federației Ruse până în anul 2020, 2009.

⁵ Finnish Security and Defence Policy 2009. Government Report, Prime Minister's Office Publications 13/2009, p.9.

⁶ Défense et Sécurité nationale. Le livre blanc, 2008, p.62.

⁷ Ibidem.

⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, Valtioneuvoston selonteko, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009; Finnish Security and Defence Policy 2009, Government Report, Prime Minister's Office Publications 13/2009; www.vnk.fi/English.

⁹ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, УТВЕРЖДЕНА Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537 (Strategia natsionalnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda, 12.05.2009), <http://www.scrf.gov.ru>

individuale și colective, respectul demnității umane, solidaritatea și justiția. La îndeplinirea acestor obiective, concură: *politica de apărare* (asigurarea securității națiunii față de riscurile generate de o agresiune armată, respectarea angajamentelor internaționale ale Franței în materie de apărare, contribuția la menținerea păcii și securității internaționale, participarea la protecția populației pe teritoriul țării); *politica de securitate internă* (pentru tot ceea ce înseamnă securitatea cotidiană și individuală a persoanelor și bunurilor) și *politica de securitate civilă* (protecția populației, garantarea funcționării normale a puterilor publice, menținerea vieții normale a țării în caz de criză și apărarea intereselor de securitate ale națiunii împotriva oricăror amenințări non-militare susceptibile să îi aducă atingere); *alte politici publice* (în primul rând politica externă și politica economică)¹.

În viziunea **Federației Ruse**, *securitatea națională* reprezintă starea de securitate a individului, societății și statului față de amenințările interne și externe, stare ce asigură drepturile și libertățile constituționale, o calitate corespunzătoare a vieții cetățenilor, suveranitatea, integritatea teritorială și dezvoltarea durabilă a Federației Ruse, apărarea și securitatea statului². Securitatea națională implică, potrivit aceleiași viziuni, unele *arii prioritare*, precum: securitatea statului, siguranța publică, securitatea socio-economică și securitatea în domeniile apărării, informațiilor, armatei și afacerilor internaționale. Documentul rus definește și alte concepte de bază ale securității. Astfel, *interesele naționale* ale Federației ruse sunt prezentate ca fiind un ansamblu de trebuințe interne și externe ale statului pentru asigurarea securității și dezvoltării durabile ale individului, societății și statului, iar *sistemul de securitate națională* constituie forțele și mijloacele care asigură securitatea națională. Respectivul *sistem de securitate națională* este constituit din forțele și mijloacele care asigură securitatea națională. *Forțele de securitate națională* cuprind Forțele Armate ale F. Ruse, alte trupe, formațiuni militare și organisme desemnate a fi angajate în operațiuni militare și/sau servicii, precum și organele federale

ale puterii de stat care participă la asigurarea securității naționale conform legii. O definiție interesantă este dată conceptului de *amenințare la adresa securității naționale*: posibilitatea directă sau indirectă de afectare (deteriorare) a drepturilor și libertăților constituționale, a calității vieții, a suveranității, integrității teritoriale și dezvoltării durabile a Federației Ruse, a apărării și securității statului. O altă definiție interesantă este cea a *priorităților strategice naționale*, care reprezintă cele mai importante direcții ale asigurării securității naționale, în conformitate cu care sunt realizate drepturile și libertățile constituționale ale cetățenilor F. Ruse, dezvoltarea socio-economică durabilă, precum și protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării. De asemenea, sunt relativ precis definite *interesele naționale ale Federației Ruse pe termen lung*: dezvoltarea democrației și a societății civile, precum și sporirea competitivității economiei naționale; asigurarea solidității sistemului constituțional, a integrității teritoriale și suveranității Federației Ruse; transformarea F. Ruse într-o putere mondială, a cărei activitate este îndreptată spre sprijinirea stabilității strategice și a relațiilor de parteneriat reciproc avantajos în cadrul unei lumi multipolare³.

¹ Défense et Sécurité nationale. Le livre blanc, 2008, p.63.

² Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (*Strategia natsionalnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii do 2020 goda*), 1.05.2009, <http://www.scrf.gov.ru>

³ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (*Strategia natsionalnoy*

Republica Moldova consideră că statutul de neutralitate permanentă reprezintă piatra de temelie a conceptului securității naționale, iar amenințările la adresa securității naționale sunt considerate a fi: conflictul transnistrean; riscurile apariției unor tensiuni interetnice; terorismul internațional; amenințările de origine economică; amenințările de origine socială (narcomania, alcoolismul, HIV/SIDA, migrația externă a forței de muncă, rata scăzută a natalității); amenințările din domeniul tehnologiilor informaționale; amenințările care derivă din activitatea umană (degradarea mediului, exploziile și incendiile; accidentele la întreprinderile energetice, la întreprinderile care utilizează agenți radioactivi și chimici, la întreprinderile de transport, efectele transfrontaliere ale unor astfel de accidente); calamitățile naturale (cutremure, inundații și alunecări de teren); amenințarea crimei organizate și a corupției. Un element original îl reprezintă sistemul securității naționale al Republicii Moldova, care se definește ca ansamblu de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și ca ansamblu de instituții ale societății care au rolul de a realiza, a proteja și a promova interesele naționale ale țării. Un alt concept notabil este sectorul securității naționale al Republicii Moldova, definit a fi cadrul instituțional ce stă la baza sistemului de securitate națională. Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Reforma sectorului securității naționale trebuie să ia în considerare procesul de reglementare a conflictului transnistrean și restabilirea suveranității și integrității teritoriale a țării; necesitatea sporirii încrederii între Chișinău și Tiraspol, pentru a se face pași concreți în vederea asigurării libertății de circulație, inclusiv prin lichidarea posturilor structurilor de forță instalate în zona de securitate fără acordul Comisiei unificate de control; anularea restricțiilor privind libera

circulație a persoanelor oficiale și a celor cu funcții de răspundere; elaborarea și implementarea în comun a proiectelor din domeniul restabilirii și modernizării infrastructurii, în primul rând în sfera transporturilor și căilor de comunicație; soluționarea problemelor de ordin social și umanitar, inclusiv a celor care țin de funcționarea instituțiilor de învățământ; crearea unor condiții normale de viață și de activitate pentru cetățenii de pe ambele maluri ale Nistrului; efectuarea pe etape a unor măsuri în domeniul demilitarizării și al dezarmării, promovarea programelor de reconversiune și de reintegrare socială a militarilor.

Trăgând concluzii pertinente dintr-o experiență dificilă a unor destabilizări interne din perioada anilor nouăzeci, care au necesitat intervenția unor forțe internaționale de gestionare a crizelor, autorii Strategiei de securitate a **Republicii Albania** formulează sugestiv riscurile și amenințările de natură internă la adresa securității: crima organizată; instabilitatea politică; insuficienta dezvoltare economică și neasigurarea necesităților elementare vitale; imigrația ilegală; dezastrele naturale (cutremure, fenomene meteo-rologice periculoase, inundații, alunecări masive de teren, incendii masive de pădure, epidemii), dezastre cu cauze umane (accidente industriale, terestre, navale, aeriene, acțiuni teroriste etc.); probleme demografice (fluxurile de populație dinspre zonele rurale spre centrele urbane, care creează disproporții (între zone suprapopulate și zone abandonate ce necesită resurse umane); dezinformarea opiniei publice, care favorizează destabilizarea - informația falsificată, intenționat sau neintenționat, creează situații de insecuritate, teamă și tensiuni inutile, putând conduce la reacții publice ori decizii nepotrivite; insuficienta dezvoltare a educației, științei și culturii. Sunt formulate și alte tipuri de amenințări și pericole, precum cele transnaționale (utilizarea forței militare, destabilizarea regională prin conflicte etnico-religioase, terorismul, crima organizată), ori globale (armele de distrugere în masă și proliferarea nucleară, poluarea, pandemiile, reducerea resurselor de apă, încălzirea globală). Albania își structurează interesele sale naționale în: interese vitale, ce reprezintă esența securității

naționale (suveranitatea, integritatea teritorială, ordinea constituțională); alte interese naționale (integrarea în UE, NATO și alte structuri și organizații; dezvoltarea relațiilor cu țările vecine și partenere; soluționarea problemelor sociale; protecția mediului etc.). Misiunile fundamentale ale strategiei de securitate națională a Republicii Albania sunt: exercitarea suveranității Albaniei; apărarea independenței și integrității teritoriale; protecția vieții și proprietății; protejarea valorilor naționale și demnității; participarea la structurile internaționale de securitate¹.

Tratatul de la Lisabona, din 3 decembrie 2007, de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, prevede că „securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru”². Prin urmare, elaborarea de politici sau strategii proprii de securitate națională de către fiecare stat al UE și armonizarea acestora cu Strategia Europeană de Securitate devine un demers nu numai firesc, dar și necesar.

Documentele programatice ale securității naționale reprezintă piloni esențiali, care susțin și determină adoptarea altor documente referitoare la domenii distincte ale securității, cum ar fi lupta contra terorismului, strategia nucleară (pentru puterile nucleare) etc. Spre exemplu, în Marea Britanie au fost adoptate, în acest sens, „Strategia Marii Britanii pentru combaterea terorismului internațional,”³ (2009). Anterior anului 2008, sunt de notat și alte documente britanice precum: Viitorul descurajării nucleare a Marii Britanii⁴ (2006), Strategia de apărare industrială - Cartea albă a apărării⁵ (2005); Furnizând securitate într-o lume în schimbare: capacități viitoare⁶ (2004); Furnizând securitate într-o lume în schimbare:

Carta albă a apărării⁷ (2003); Revizuirea Apărării Strategice: Forțe Moderne în lumea modernă⁸ (1998) ș.a. La fel, în Rusia, documente oficiale apărute în ultima perioadă în strânsă legătură cu Strategia de securitate națională a Federației Ruse până în anul 2020 au fost: Concepția de politică externă (aprobată de Președintele F. Ruse la 12 iulie 2008; Declarația privind principiile politicii externe și de securitate făcută de președintele Medvedev la 31 august 2008, Doctrina militară a F. Ruse (5 februarie 2010) și alte documente. De menționat că un rol însemnat în promovarea documentelor securității și apărării îl are Consiliul de securitate, organism înființat în 1992, în structura Președinției F. Ruse⁹. Și în Republica Moldova, după adoptarea, la 22 mai 2008, a Legii Nr. 112 pentru aprobarea Concepției securității naționale, urmează elaborarea și aprobarea Strategiei securității naționale, Strategiei militare naționale, Strategiei de informare publică pe probleme de securitate națională, a altor strategii sectoriale în domeniul securității naționale¹⁰.

Numeroase documente oficiale privind securitatea națională, precum cele adoptate de Franța, Finlanda, Marea Britanie, Germania etc. conțin anexe, liste de abrevieri, glosare de termeni și definiții, grafice, scheme, tabele, hărți, diagrame și alte elemente intuitive, care ușurează înțelegerea conținutului și semnificației conceptelor utilizate.

Documentele adoptate de numeroase state demonstrează că procesul de clarificare teoretică s-a bazat pe dezbateri largi, deschise, cu implicarea unui mare număr de instituții și personalități capabile să contribuie la sporirea valorii strategiei de securitate națională. Studiul atent al diverselor documente programatice privind securitatea națională poate și trebuie să constituie un izvor prețios de concluzii și învățăminte pentru elaborarea, în spirit creator, ancorat în realitățile noastre, a viitoarelor versiuni ale documentelor românești privind securitatea națională.

¹ *The National Security Strategy of the Republic of Albania*, 2004.

² Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană, RO, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 9.5.2008, C 115/18, Art. 4 (2).

³ *Pursue Prevent Protect Prepare: The United Kingdom's Strategy for Countering International Terrorism*, 2009.

⁴ *The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent*, 2006.

⁵ *Defence Industrial Strategy - Defence White Paper - 2005*

⁶ *Delivering Security in a Changing World: Future Capabilities*, 2004.

⁷ *Furnizând securitate într-o lume în schimbare: Carta albă a apărării* (2003).

⁸ *Strategic Defence Review: Modern Forces for the Modern World*, 1998.

⁹ <http://eng.kremlin.ru/articles/institut04.shtml> (28.02.2010).

¹⁰ *Legea Nr. 112 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova*, 22.05.2008.

POSTMODERNISM ȘI INTELLIGENCE

Ioan CĂLIN*

Oportunitatea raportării domeniului Intelligence la abordarea postmodernistă cu privire la modul în care poate fi cunoscută o realitate de interes derivă din provocările cu care serviciile de intelligence se confruntă la începutul secolului XXI și din înverșunarea cu care ideile postmoderniste își caută o confirmare în planul realității imediate.

Mediul internațional de securitate obligă la redefinirea capabilităților naționale de intelligence, generând o presiune puternică pe două mari paliere: palierul politic național, grevat de o tipologie specifică fiecărui stat în parte și un palier general - condiționat de interacțiunile din mediul de securitate, pe de o parte dintre entitățile statale, iar pe de altă parte dintre entitățile statale, entitățile non-statale și amenințările și riscurile specifice secolului XXI.

Paradigma globală în care evoluează statele lumii este una caracterizată de o difuzie și o multiplicare a amenințărilor, preponderent asimetrice. Astăzi, conflictele etnico-naționaliste, conflictele religioase, insurecțiile armate, genocidul, crizele umanitare, agresivitatea și omniprezența crimei organizate și a terorismului sunt o realitate în care se impune colaborarea la nivel strategic, în plan bilateral și multilateral, în domeniul intelligence.

Transformările din planul abordărilor teoretice și practice ale noțiunii de securitate au condus la o mutație politico-militară cu reverberații deloc de neglijat până în cele mai conservatoare instituții ale statului: serviciile de intelligence. Prin excelență, curentul postmodernist, prin dezinvoltura cu care clamează limitele cunoașterii obiective și ale utilității publice a structurilor de forță în cadrul relațiilor internaționale, dar și în proiectarea unei societăți robuste, se constituie într-o veritabilă provocare la adresa funcționării,

arhitecturii și metodologiilor utilizate de serviciile de intelligence.

Serviciile de intelligence reprezintă poate ultimul bastion al naționalismului clasic, ultima fortăreață în care accesul la cunoaștere și la procesele asociate sensului de „a fi” al acestor servicii se bazează pe ceea ce se identifică drept interese naționale și interese de securitate.

Postmoderniștii nu au niciodată un *adevăr suficient de bun*, în timp ce pragmaticii se ghidează după ceea ce este confirmat de practică. În realitate, cunoașterea se realizează printr-o buclă euristică. Aceasta presupune deopotrivă conceptualizare, cunoaștere științifică, dar și rezultate empirice.

Nici războiul nu mai este, ca formă de manifestare, o chestiune modernă. Modernitatea i-a adus acestuia precizie fizică; postmodernitatea vizează precizia psihologică: planificarea acțiunilor de promovare a intereselor naționale de asemenea natură încât efectele asociate acestor acțiuni să producă la nivelul entităților competitorare un set de convingeri, credințe și atitudini în acord cu interesele proprii inițiatorului.

Societatea ulterioară erei industriale a fost denumită drept societate informațională tocmai datorită importanței pe care o au în viața cotidiană informația și maniera efectivă de formare și diseminare a acesteia. Într-o astfel de societate, amalgamarea simbolurilor vehiculate în mediul virtual, viteza cu care sunt adaptate metaforele și se contopesc reprezentările din memoria colectivă, accesul indirect la acea realitate îndepărtată dar instantanee permit afirmarea unei realități virtuale care multiplică practic „greutatea” expresiei: „adevărul nu contează, importantă este doar percepția”.

A spune despre ceva că este modern înseamnă a plasa acel ceva în prezentul perceput ca timp istoric de către o generație umană. Toate lucrurile cu care omul este contemporan sunt deopotrivă moderne și, în cele din urmă, depășite.

* Ioan CĂLIN este expert în studii de securitate în Ministerul Apărării Naționale.

Modernitatea contemporană presupune un progres generat de suportul pe care știința și tehnica îl oferă spațiului și timpului cu care umanitatea operează.

Postmodernizarea împinge lucrurile în zona vizionarismului și a redefinirii statusului și rolului domeniului de interes, nu neapărat ca o negare a modernizării deja derulate cu mijloace preponderent tehnice, cât mai degrabă ca un salt calitativ în spațiul *cunoașterii umane*.

Avem de-a face cu o serie de termeni deloc facili: modernism - postmodernism, modernitate - postmodernitate, modernizare - postmodernizare. Acești termeni au fost „împrumutați” din domeniul artei. În artă, postmodernismul este o mișcare artistică, o filosofie sau o condiție existențială apărută după sau, mai degrabă, ca o reacție la modernism. Modernismul se recomandă drept apoteoză a căutării unei estetici de către Iluminism, în timp ce postmodernismul privește modul în care autoritatea unor entități ideale, construite de către modernism, este slăbită ulterior printr-un proces de fragmentare sau deconstrucție¹.

Postmodernitatea privește maniera în care societatea umană gestionează determinările de ordin istoric, sociologic și tehnologic pentru a se realiza diferența specifică de ceea ce uzual oamenii denumesc modern. Procesul prin care aceste determinări produc efecte la nivelul unor domenii de interes poate fi denumit generic postmodernizare.

Postmodernismul se confruntă însă cu o serie de limite inerente și dileme conceptuale. Prin raportare la ideile consacrate ale modernismului, postmodernismul aduce în prim plan faptul că:

- elitele nu mai sunt atât de convinse de faptul că știința produce doar rezultate bune;
- oamenii resimt o puternică dependență tehnologică în viața de zi cu zi și nu au nicio garanție că evoluția acestora va îmbunătăți substanțial calitatea vieții la nivel individual;
- a garanta egalitatea deplină tuturor oamenilor este o chestiune teoretică generoasă, neaplicabilă însă unei realități imediate, pe spații și ferestre de timp de interes;
- un comportament rațional și o inteligență ridicată nu garantează succesul individual sau al unei societăți în ansamblu său;
- știința nu poate avea soluții fezabile la toate situațiile pe care natura le produce. Istoria demonstrează faptul că progresul omenirii nu este consistent atât timp cât omenirea se confruntă cu crize majore;
- ideea de a pune interesul individual în slujba binelui general comun a eșuat lamentabil în a concura argumentele religioase cu privire la dăruirea de sine;

¹ 12.06.2007, <http://ro.wikipedia.org/wiki/Postmodernism>.

– individul nu este propriul „designer” identitar, ci există și se manifestă tot mai acut o dependență socială și de factorii determinanți din mediul în care individul trăiește.

Postmodernismul provoacă la *acceptarea relativității adevărului* și a instrumentelor¹ cu care societățile operează, prin intermediul elitei politice și elitelor tehnocrate, pentru a controla eficient un fenomen de interes. Toate aceste instrumente care produc cunoaștere au nevoie să fie: unele eliminate, altele recalibrate, inovate sau pur și simplu inventate.

Realitatea poate fi abordată ca fiind o construcție socială în care este extrem de important de a separa în mod corect faptele de ficțiune. Elementele factuale implică o reală capacitate de a le sesiza oportun și corect, în timp ce valorizarea acestora presupune capacitatea de a interpreta și inova în permanență, pe baza unui nivel de cunoaștere, un cadru adecvat pentru realitatea accesată.

Teoriile postmoderniste au avut un impact deosebit de important și în ceea ce privește puterea, politica și securitatea. Pe de o parte, *politica*, în calitate de metasistem social autoadaptiv, trebuie să gestioneze realitățile prezente și să construiască un viitor mai bun. Pe de altă parte, *securitatea*, ca o rezultantă a interdependențelor multirelaționale, implică nevoia de agilitate la nivelul statului-națiune și a instituțiilor cu care acesta își operaționalizează politicile. În ceea ce privește *puterea*, în cazul relațiilor internaționale, o abordare care denotă multiplicarea interdependențelor dintre actorii scenei internaționale este aceea bazată pe „patru structuri de putere distincte analitic, anume puterea de a influența ideile altora (*structura de cunoaștere*), puterea de a influența accesul la credite (*structura financiară*), puterea de a influența viitorul securității lor (*structura de securitate*), puterea de a influența șansele lor la o viață mai bună în calitatea de producători și consumatori (*structura de producție*)”².

Conceptul de securitate se operaționalizează dincolo de abordările realiste sau cele strict

utilitariste, fără a pierde însă nimic din pragmatism și prea puțin din identitate. Elementul identitar, puternic ancorat în stratul cultural al societății, pare să devină filonul cel mai important al conceptului de securitate națională, în condițiile unui stat-națiune, pe de o parte *tentat* de avantajele economice ale unei globalizări inevitabile, iar pe de altă parte *reticent* la a renunța la atributele de suveranitate națională în situații de risc, de criză sau de cooperare internațională.

Postmodernismul traduce tradiționalul termen de *conflict* în conceptul *situație de criză*. O schiță a ceea ce poate însemna o situație de criză este reprezentată astfel prin termenii „insuportabilitate socială” și „derută”³ a factorului de decizie. Incapacitatea de gestionare a situațiilor de criză are mai multe dimensiuni:

- dimensiunea informativă: lipsa a ceea ce este cunoscut drept *intelligence acționabil*;
- dimensiunea funcțional - morfologică: instituțiile dedicate gestionării crizei nu au agilitatea, *nivelul de cunoaștere* și disponibilitatea de a rezolva eficient criza;
- dimensiunea tehnică: elitele tehnocrate fie nu sunt capabile să ofere un răspuns adecvat pentru identificarea și menținerea sub control a efectelor secundare ale crizei, fie nu vor să mai recunoască, parțial sau total, *autoritatea factorilor de decizie*;
- dimensiunea politică: translatarea unor elemente factuale, strict tehnice, în zona interesului politic partizan.

Securitatea națională, dar și cea internațională, în viziunea postmodernismului, au atribute care țin de performanța măsurabilă a serviciilor de *intelligence* și de procesele asociate actorilor non-statali. Puterea, la nivel instituțional, se confruntă cu o realitate în care instrumentele „hard” nu mai au resurse suficiente pentru a avea succes în persuadarea țărilor de interes. Postmodernismul propune un model nou de putere, un model autoadaptiv, flexibil și vizionar. Postmodernismul vizează abordarea realității percepute plecând de la necesitatea unei „reconstrucții a sistemului politic și de securitate pe bazele noi ale dialogului și cooperării, ale afirmării identităților naționale într-un mediu de securitate cât mai

¹ Metode științifice de analiză, un sistem etic al utilitarismului, teoria generală a sistemelor, logica, statistica, lingvistica, sociologia, antropologia, etc.

² S. Strange, „Political Economy and International Relations” apud. Constantin Hlihor, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 202.

³ Gheorghe Nicolaescu, *Gestionarea crizelor politico-militare*, Editura Top Form, București, 2003, p. 93.

coerent, mai flexibil și mai interacționist”¹.

Cum poate fi gestionat în condiții de performanță un astfel de proces cu privire la securitate, într-un context în care avem de-a face cu o „aplatizare” a Pământului? Securitatea națională sau situația de securitate internațională devine un mediu extrem de fluid deoarece „(...) ceea ce se petrece în prezent este un fenomen mult mai amplu și mai profund. Nu este vorba doar de felul în care comunică guvernele, afacerile, indivizii, nu numai de felul în care interacționează organizațiile, ci de apariția unor modele, sociale, politice și de afaceri inedite”².

Unde și cum mai pot fi păstrate secretele care permit obținerea și menținerea unui avantaj concurențial? Această concurență naturală din mediul de securitate conturează o realitate în care coexistă atât amenințările, cât și oportunitățile, dar pe care e de dorit să o putem gestiona cu instrumente „soft”. Strategiile postmoderne de obținere, menținere și promovare permanentă a avantajelor concurențiale vizează acțiuni non-intruzive care se adresează:

- *dimensiunii comportamentale* a competitorului
 - îi sunt monitorizate acțiunile directe, reflexele acționale și gradul de persistență a acestora;
- *dimensiunii structurale* - prezintă interes structura morfologică a sistemului social, politic, economic, etc.;
- *dimensiunii cultural-cognitive* - sunt extrem de importante planul mentalului colectiv, elementele specifice gândirii de grup, convingerile și credințele ținutelor de interes.

Practic, noile modele sociale, economice, tehnologice, informaționale, politice și de securitate impun schimbări majore în demersurile leadership-ului politic și, implicit, ale structurilor care fundamentează sau sprijină adoptarea deciziilor la nivel strategic.

Decalajele dintre state sunt și expresii ale diferențelor dintre capacitățile de analiză și decizie ale centrelor de putere. Calitatea de hegemon nu mai poate fi garantată și nu va mai reprezenta o precondiție a puterii efective în condițiile în care va conta mai degrabă capacitatea de a specula un echilibru inteligent între cunoaștere și influență,

între realitate și potențialitate, între elementele factuale, pe deplin cunoscute și standardizate, și imaginație.

Epoca modernă, de după cel de-al Doilea Război Mondial, a fost caracterizată de paradigma Războiului Rece. Prin urmare, ceea ce numim noi astăzi „Intelligence” poartă încă amprenta acelei paradigme și are asociată o funcție de utilitate în acord cu acele vremuri.

Emergența societății postmoderne, globalizarea, interdependența și riscul impun o presiune pentru reformarea adecvată a serviciilor de intelligence. Secolul XX poate fi caracterizat ca fiind secolul secretelor, în care scopul primordial era acela de a proteja propriile secrete și de a le fura pe cele ale inamicului sau competitorului. Astăzi, serviciilor de intelligence li se cere responsabilitate, eficiență, deschidere și respectarea unor norme care induc probleme serioase manierei de lucru a acestora. Societatea postmodernă nu anulează misiunile de bază ale serviciilor de intelligence, ci, dimpotrivă, le multiplică și le solicită un nivel ridicat de cunoaștere și subtilitate. Dilema acestora în cadrul societăților competitive este următoarea: rămân niște structuri închise, ermetice sau devin mai flexibile, mai deschise și mai accesibile opiniei publice?

Susținătorii unei transparențe mai ridicate în ceea ce privește serviciile de intelligence argumentează cu nevoia de a persuadea în sens pozitiv opinia publică referitor la utilitatea unor anume tipuri de operațiuni ale acestor servicii și

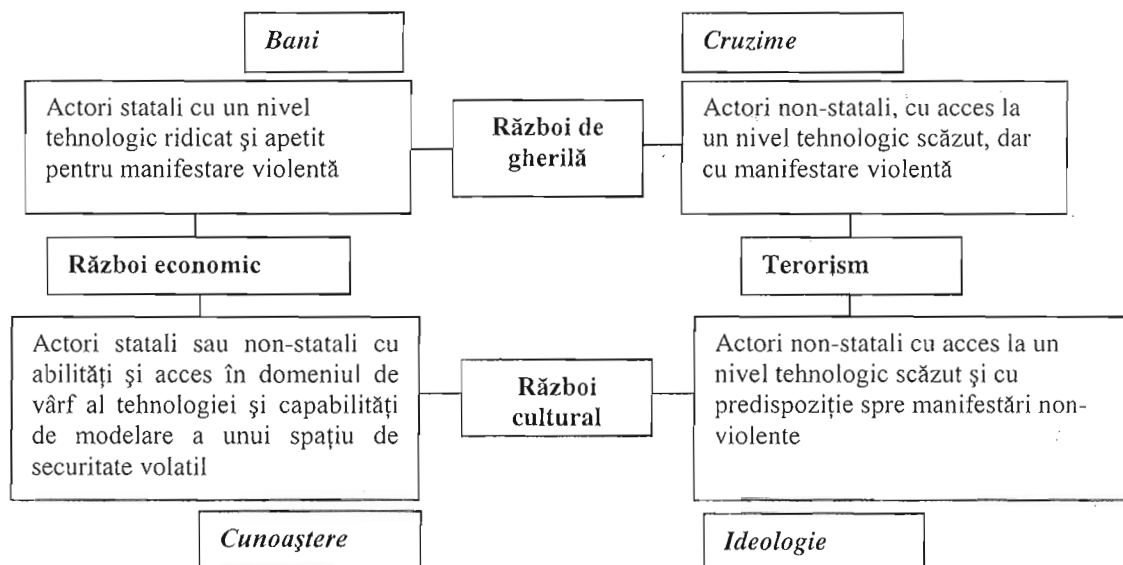
¹ Mariana Barbu, *Postmodernismul, liderii și crizele*, Editura Militară, București, 2007, p. 31.

² Thomas Friedman, *Pământul este plat*, Editura Polirom, București, 2007, p. 54.

cu efectul benefic al anulării tehnicilor de manipulare și propagandă ale competitorului. Opozanții acestei idei vin cu argumente care aduc în prim plan dificultățile și riscurile cu care un serviciu de intelligence se confruntă în realizarea

misiunilor care îi revin și cu necesitatea formării, la nivelul întregii societăți, a unei culturi de securitate care să servească scopului pentru care aceste servicii există și se manifestă.

Fig. 1 - Tipuri de actori generatori de amenințări, sursele de putere asociate acestor actori și formele de manifestare

Activitatea de intelligence este un atribut al statului și presupune derularea unor acțiuni clandestine pentru accesarea informațiilor țintă. Acest lucru nu este derivat numai din sensul asociat cuvântului englezesc *intelligence*, ci o aceeași semnificație este asociată și termenilor utilizați în limba rusă - *razvedka*, limba germană - *Nachrichten* sau limba franceză - *renseignement*¹.

Domeniul Intelligence este un beneficiar direct al cunoașterii umane, generând ca finalitate tot o formă de cunoaștere. O definiție cuprinzătoare a ceea ce înseamnă „Intelligence” astăzi presupune acceptarea următoarei abordări: intelligence ca activitate; intelligence ca formă de organizare; intelligence ca produs finit.

Putem observa faptul că tipologia națională a activității de intelligence nu poate fi conservată în aceleași limite în care s-a cantonat pe timpul Războiului Rece. Asumarea colaborării internaționale, pe principiul avantajului reciproc, nu este o chestiune neapărat nouă. Dar, cu certitudine, contextul internațional de securitate este unul fără precedent. În cazul marilor puteri sau al statelor care aspiră la un statut de putere regională, tentația de a transforma Intelligence de la o

capabilitate preponderent pasivă la una agresivă este extrem de mare².

Finalitatea Războiului Rece a găsit serviciile de intelligence asimilate, în conștiința publică, dar și a decidentului politico-militar, cu spionajul și secretele și nu neapărat cu un instrument eficace, cu ajutorul căruia s-ar putea construi națiuni inteligente³.

Serviciile de intelligence concurează la realizarea *puterii informaționale*. Acest tip de putere nu constă numai în numărul, valoarea și capacitățile serviciilor de intelligence, ci presupune capacitatea elitei politice și a elitelor tehnocrate de a utiliza în mod oportun și eficient produsele de intelligence realizate de aceste servicii.

Perioada Războiului Rece a fost una în care actorii geopolitici care contau cu adevărat în mediul de securitate erau ușor identificabili la nivelul statelor. Prezentul aduce în prim plan o diversitate de amenințări⁴ și riscuri potențiale la adresa securității, care sunt asociate în planul percepției imediate cu:

² Reg Whitaker, *Security and Intelligence in the Post - Cold War World*, Socialist Register, 1992, p. 116.

³ Robert D. Steele, op. cit., p. 1.

⁴ Robert D. Steele, *The New Craft of Intelligence: Achieving as Asymmetric Advantage in the Face of Nontraditional Threats*, Strategic Studies Institute, 2002, p. 9-11.

¹ Robert D. Steele, *The New Craft of Intelligence*. OSS Inc., 2001, p. 3.

- *actori statali și non-statali cu un nivel tehnologic ridicat și apetit pentru manifestare violentă.* Accesul la tehnologia de producere a armelor de distrugere în masă este o tentație care se manifestă și la actori non-statali, cu o puternică prezență teroristă la nivel global. Astfel de entități non-statale nu au încă o capacitate reală în a asigura sustenabilitatea, pe termen lung, a procesului de achiziționare a acestui tip de tehnologie și cu atât mai puțin a dezvoltării acesteia prin efort propriu.
- *actori non-statali, cu acces la un nivel tehnologic scăzut, dar cu manifestare violentă.* Chiar dacă există o predispoziție la manifestare violentă, impactul asociat este relativ limitat. Crima organizată și terorismul internațional pot fi asociate cu acest tip de actor, cu mențiunea că manifestările sunt aleatoare și înțelegerea cauzelor și finalităților vizate presupune o analiză specifică fiecărei entități țintă. Acești actori în mediul de securitate nu sunt identificabili sub forma armatelor regulate, ci reprezintă mai degrabă „rețele” organizate pe criterii și obiective care glisează din zona economică și politică în zona terorismului inspirat religios. Astfel de amenințări sunt o provocare majoră pentru structurile de intelligence atât în spațiul de securitate controlat direct prin acțiuni de contra-informații, cât și, mai ales, prin cele de intelligence în spații externe teritoriului național.
- *actori non-statali cu acces la un nivel tehnologic scăzut și cu predispoziție spre manifestări non-violente.* Aceștia sunt materializați prin grupuri largi de oameni care au o serie de probleme socio-economice, sunt neintegrați într-un proces coerent de evoluție și reprezintă de regulă minorități tolerate pe teritoriile naționale ale altor etnii. Accesul acestora la resursele primare este o problemă majoră care determină frecvent crize umanitare sau valuri masive de imigranți. Acest tip de amenințare este obiectul studiilor academice, activității ONG-urilor și al produselor generate la nivelul think tank-urilor.
- *actori statali sau non-statali cu abilități și acces în domeniul de vârf al tehnologiei și capacități de modelare a unui spațiu de securitate volatil.* Aici se pot înscrie actorii capabili de a derula războaie informaționale, de a afecta fără violență armată infrastructura critică și procesele decizionale, fără ca structurile abilitate să-i poată identifica sau să

le poată anticipa intențiile. În cooperare cu elemente specifice amenințărilor de la punctul anterior, astfel de actori pot reprezenta o amenințare majoră la confortul economic și social al societăților dezvoltate.

Revoluția informațională și explozia surselor deschise, precum și noile concepte de management organizațional tind să afecteze fiecare etapă din procesul de intelligence: adaugă noi valențe și domenii de responsabilitate, elimină procedee învechite, produce schimbări majore la nivelul culturii organizaționale. Numeroase propuneri de a reforma¹ activitatea serviciilor de intelligence pleacă de la premisa că este absolut necesară re proiectarea organizatorică a acestora și trecerea de la o arhitectură puternic ierarhizată la structuri flexibile, relaționate orizontal, care să permită viteză în comunicare, păstrarea sensului informației primare și împiedicarea suprasaturației cu date și informații balast, flexibilitate cognitivă și o reală capacitate de avertizare timpurie.

Serviciile de intelligence tind să adopte modele organizatorice autoadaptive, orientate pe sarcini de lucru, caracterizate de deschidere și capabile să „seducă intelectual” elitele de interes. Practic, serviciile de intelligence intră într-o concurență directă cu mediile academice, *think-tank*-urile și organizațiile private.

Existența surselor deschise, partajarea informației și a bazelor de date între elementele componente ale unui sistem de securitate conferă decidentului o libertate mai mare în a analiza viabilitatea produselor de intelligence recepționate. Consumatorul avizat, cu o cultură de securitate și cunoștințe în domeniul pe care îl gestionează, va fi tentat să filtreze soluțiile propuse în materialele primite sau va căuta să discute problemele specifice direct cu specialiștii aceluiași domeniu, sfârșind prin a analiza el însuși problema de interes, eventual într-o manieră proprie, care poate eluda nivelul de expertiză al serviciilor de intelligence.

Decidenții politico-militari doresc, în primul rând, informații inaccesibile spațiului comun. Aceștia vor în mod predilect informații care provin din surse secrete sau care sunt obținute prin mijloace tehnice sofisticate. Serviciile de

¹ Andrew N. Liaropoulos, *A (R)evolution in Intelligence Affairs? In Search of a New Paradigm*, RIEAS, Research Paper No. 100, Atena, iunie 2006, p. 7.

intelligence „știu” că beneficiarii produselor de intelligence au nevoie de intelligence acționabil - de o mulțime de „soluții la cheie”, credibile și care să permită formularea unei decizii pe o fereastră mică de oportunitate.

Dezvoltarea calitativă și cantitativă a surselor deschise de informații este unul dintre „motoarele” activităților derulate de serviciile de intelligence. Aceste surse de informații sunt relativ ușor de accesat, ieftine și permit contactul cu o expertiză greu de format într-un interval mic de timp. Existența acestora permite colaborarea inter-agenții, de la grupuri mici de experți ai serviciilor de intelligence și până la comunități largi de experți sau non-experti, aparținând celor mai diverse medii, reuniți într-o comunitate virtuală.

Este dificil de gestionat o cantitate uriașă de informații, de sortat și ierarhizat, din punct de vedere a credibilității și veridicității, informațiile din surse deschise. Numărul și calitatea surselor de informații este un indicator de calitate al oricărui serviciu de intelligence. Suprasaturarea cu informații însă nu înseamnă neapărat și produse de intelligence mai bune.

Privatizarea parțială a unor procese de intelligence reprezintă un punct nevralgic în acceptarea de către serviciile de intelligence guvernamentale a faptului că o parte dintre procesele lor interne, exceptându-le pe cele critice, pot fi externalizate. *Externalizarea* ar permite concentrarea capacităților de analiză ale serviciilor de intelligence pe lucrurile cu adevărat importante și dezvoltarea accelerată a competențelor considerate critice pentru respectivele servicii. Există însă motive de îngrijorare obiective: firmele comerciale sunt orientate pe profit și este foarte posibil ca elemente vitale pentru securitatea națională să nu permită dezvoltarea unei dimensiuni comerciale. Dacă o companie comercială poate să-și facă un plan de afaceri care admite pierderi și, implicit, greșeli la nivel strategic, nu același lucru se poate spune și despre serviciile de intelligence; acestea încearcă să lucreze fără erori în realizarea produselor de intelligence. Firmele comerciale au libertatea de a intra și de a ieși de pe orice piață dacă nivelul profitului le permite acest lucru. Serviciile de intelligence nu pot neglija un domeniu sau un subiect de interes strategic pentru simplul motiv că ar vrea să facă performanță într-un alt domeniu sau pe un alt subiect.

Orice stat are nevoie de instrumente cu

care să valorizeze informația în scopul asigurării stării de echilibru și legalitate. Informațiile și cunoașterea derivată din acestea pot structura contexte favorabile intereselor naționale într-un mediu internațional prin excelență turbulent. Riscurile și amenințările impun o concentrare activă a serviciilor de intelligence atât pe spații interne, cât și externe. Dar, cu cât un stat este mai agresiv în obținerea avantajelor concurențiale pe medii externe, cu atât va trebui să-și sporească securitatea internă. O acoperire globală din punct de vedere a capacităților de intelligence nu este fezabilă. Dar o strategie coerentă care să permită orientarea surselor pe termen lung, dezvoltarea unor metodologii de gestionare a riscurilor de securitate și de promovare a intereselor naționale poate asigura, în parametri acceptabili, o situație de securitate favorabilă dezvoltării continue și afirmării coerente a intereselor naționale pe toate planurile: economic, politic, social, militar, etc.

Se poate spune că domeniul Intelligence parcurge o fază de tranziție care nu va avea ca finalitate o transformare revoluționară, ci, mai degrabă, un salt calitativ - în spiritul ideilor post-moderniste -, benefic la nivelul securității individului și a stării de securitate în general.

Un clișeu tipic actualei paradigme de securitate este acela care afirmă că modelarea realității de interes presupune ca structurile de intelligence să proceseze o cantitate din ce în ce mai mare de date, informații și cunoștințe. Dacă putem accepta aserțiunea că informația constituie deopotrivă o sursă de putere, dar și un element de confuzie, putem aprecia că redundanța informațională asigură doar în parte completivitate funcțională și, cu certitudine, realizează un consum neoptimizat de resurse.

Reflexul privind raportarea la cunoștințele specifice și neorientarea structurilor de intelligence pe procese de generare a unui nou nivel calitativ în domeniul cunoașterii are la bază următoarele cauze: persistența confuziei dintre cunoștințe și informații; concentrarea procesului educațional și de formare profesională pe acumularea de cunoștințe și nu pe abilitatea de a îmbunătăți și diversifica modelele utilizate în cunoaștere; incapacitatea de a genera structuri orientate pe procese de învățare, care să valorifice, în afara timpului istoric, datele, informațiile și cunoștințele avute la îndemână.

PREOCUPĂRI PRIVIND FORMAREA ANALIȘTILOR DE INTELLIGENCE

Dinu PISTOLEA*

Analiza, activitate centrală a oricărei structuri de intelligence, reprezintă un proces complex de evaluare și transformare a datelor și informațiilor brute, obținute din surse specifice și complementare, în produse, destinate beneficiarilor politico-militari¹. Acest proces implică formularea de aprecieri, emiterea de ipoteze, raționamente și prognoze, pe baza informațiilor avute la dispoziție de analist. Observăm, astfel, că rolul principal revine analistului, care prin cunoștințele sale conferă valoare adăugată produsului de intelligence, fie că pornește de la informațiile transmise din surse specifice, completându-le cu date disponibile din surse deschise, fie că utilizează una sau mai multe informații din surse deschise și le detaliază cu ajutorul informațiilor obținute prin utilizarea surselor și metodelor specifice.

În acest context, un rol deosebit îl dețin instituțiile specializate în formarea analiștilor. Din acest punct de vedere, în determinarea aspectelor relevante și a preocupărilor de ultimă oră în domeniul formării și perfecționării analiștilor de intelligence trebuie pornit de la caracteristicile reieșite din abordarea rolului acestora, a factorilor de influență și a cerințelor asociate activității lor.

Într-o eră în care ponderea informațiilor din surse secrete reprezintă, uneori, aproximativ 5-10% din totalul surselor de informații², calitățile analistului de intelligence devin esențiale pentru prezentarea și interpretarea cât mai corectă a informațiilor. Modul de analiză a unui aspect de

factură publică (analiză generală) diferă distinct de modul de analiză a unui subiect cu caracter exclusiv privat, cu atât mai mult cu cât produsul de intelligence are un grad mai mare de confidențialitate / clasificare (analiza de intelligence). Explicația constă în faptul că, spre deosebire de analistul care operează într-un domeniu general (economic, social, medical etc.), analistul de intelligence este supus unui risc mai mare de a fi alimentat cu informații intenționat deformate, capacitatea de interpretare și evaluare corectă a acestor informații depinzând de calitățile analistului și de modul în care acesta este pregătit pentru astfel de situații.

Totodată, analistul de intelligence trebuie să elaboreze produsul destinat beneficiarului, de regulă într-un interval scurt de timp și fără a avea la dispoziție toate elementele/informațiile necesare. În activitatea practică, niciodată nu sunt acceptate scuze de genul: "Dacă am fi avut

* Dinu PISTOLEA este expert în politici de apărare, Ministerul Apărării Naționale.

¹ Stephan J. Lefebvre, *A Look at Intelligence Analysis*, Portland, Oregon, 2003, CD, p. 11.

² Până la 95% din informațiile cu care operează un analist de intelligence pot fi culese din surse deschise (OSINT), Tom Hyland, „Open secret: spy agencies reject essential sources”, 02.03.2008, www.theage.com.au.

mai multe informații...”. Pe de altă parte, analiștii au, adeseori, mai multe informații decât sunt ei capabili să prelucereze, așa că o informație suplimentară nu va fi de nici un ajutor dacă se va adăuga unei multitudini de informații incerte sau contradictorii.

Evaluările trebuie să prezinte o imagine cât mai realistă a evoluției fenomenului și a variantelor posibile, cu implicații specifice pentru fiecare dintre acestea. În mod cu totul particular, analistul de intelligence, conștient de faptul că activitatea sa este permanent monitorizată de managerul de intelligence¹, este supus unui factor suplimentar de presiune. Analiștii de intelligence occidentali², atunci când formulează ipoteze de acțiune, au în vedere, în mod obligatoriu, ipoteza cea mai periculoasă, cea mai probabilă și cea mai puțin probabilă.

În lipsa unei scheme analitice unanim agreeate în cadrul comunității de intelligence pentru interpretarea și evaluarea informațiilor, procesul de analiză capătă un caracter foarte personal. Din acest motiv, pentru a evita interpretarea unilaterală a informațiilor incerte, școala americană de analiză de intelligence compară produsele elaborate, strict pe același subiect, de cel puțin doi analiști cu un *background* și un mod de abordare diferit.

Având în vedere rolul esențial al analiștilor în cadrul structurilor de intelligence, calitatea produselor elaborate de aceștia depinde și de modul în care instituțiile de învățământ specializate ale acestor structuri, similare centrelor de pregătire, planifică, organizează și desfășoară pregătirea analiștilor.

Elementele de bază ale oricărei analize de intelligence³ sunt ipotezele și probele (informațiile verificate și confirmate). Nu există situații ideale în care analistul să dispună, încă de la început, de toate dovezile și ipotezele posibile, și, de aceea, imaginația, creativitatea și capacitatea analistului de identificare a acestor elemente capătă o importanță majoră. Din aceste considerente, activitatea analistului este comparabilă cu cea a

criminalistului sau a cercetătorului, cărora nu le sunt oferite soluții pentru a deveni imaginativi, creativi sau inventivi, ci, eventual, le sunt stimulate astfel de calități, deja existente.

Un bun analist de intelligence trebuie să-și pună cât mai multe întrebări referitoare la subiectul analizei, pentru a determina generarea cât mai multor posibilități, dovezi și argumente cu ajutorul cărora să poată fi elaborat un produs specific.

În literatura de specialitate sunt avansate patru categorii de factori⁴ care pot influența activitatea analistului de intelligence:

- **variabilele determinate atât de caracteristicile organizației** (structura, lanțul managerial, fluxul informațiilor/rapoartelor, regulile interne, potențialul resurselor umane), **cât și de cele ale mediului analitic** (cerințele emise de beneficiarii produselor de intelligence, limitările temporale, rigorile de securitate); aceste variabile limitează cadrul și libertatea de mișcare a analistului și modul de abordare a problematicei care face obiectul analizei de intelligence;
- **variabilele intrinseci procesului de analiză** (cerințele specifice ale utilizatorului, modul de obținere a informației, gradul de veridicitate și credibilitate a informației, modul de stocare a informației, algoritmul prestabilit și metodele utilizate pentru analiza informației, strategiile specifice de luare a deciziilor și modul de transmitere a produselor către beneficiari), prin procedurile standard pe care le impune și algoritmul analitic prestabilit în cadrul structurii de analiză de intelligence;
- **variabilele idiosincratice determinate de particularitățile individuale ale analistului** (moștenirea genetică, modelul familial, afilierea culturală, etnică, religioasă, lingvistică, politică, profilul de personalitate, profilul psihologic, nivelul de expertiză, modul de abordare a subiectelor de analiză, reacția la stres, nivelul de educație, disponibilitatea de a aplica cunoștințele acumulate, aptitudini și abilități fizice), în funcție de care este conturată personalitatea fiecărui individ și care determină fundamental modul specific de abordare al analistului de intelligence.

¹ Programul experimental „Hawthorne Plant” (1927-1930) a demonstrat că un subiect conștient care este observat sau analizat își schimbă comportamentul.

² Stephan J. Lefebvre, *op. cit.*, p. 17, 32.

³ An Introduction to Intelligence Analysis, Joint Military Intelligence Training Center, Defense Intelligence Agency, Intelligence Analysis Course, 2007, p. 56.

⁴ Rob Johnston, *Developing a Taxonomy of Intelligence Analysis Variables, Foundations for Meta-Analysis*, CIA Studies in Intelligence, vol. 47, nr. 3, 2003, Unclassified Edition, p. 7.

- **variabilele determinate de modul de comunicare dintre analiști, grupuri de analiști** din cadrul serviciului de intelligence (comunicarea formală/informală, de la e-mail până la fluxul de produse de intelligence); aceste variabile își pun amprenta asupra lucrului în echipă, calității și eficienței analizei de intelligence.

Procesul de analiză poate îmbrăca forme distincte, pornind de la nivelul de bază, **analiza descriptivă**, care descrie complet fenomenul studiat, luând în considerare atâtea variabile cât este posibil, continuând cu următorul nivel, **analiza explicativă** - care trece la explicarea fenomenului, la cel de-al treilea nivel, **analiza interpretativă** - unde fenomenul sau evenimentul este interpretat, finalizându-se cu **analiza estimativă**, generatoare de ipoteze.

Ca singur furnizor de produse, analistul de intelligence selectează și filtrează informațiile, interpretează datele confirmate și ipotezele emise, pune în context și aranjează produsul, astfel încât să țină cont de cerințele beneficiarului. În acest cadru, calitățile necesare unui analist de intelligence se grupează în patru categorii: abilități, deprinderi, caracteristici și cunoștințe.

Abilitățile provin din aptitudinile care s-au dezvoltat din naștere. În timp ce moștenirea genetică determină aptitudinile unui individ, acestea pot fi îmbunătățite prin antrenament. Pentru un analist în domeniul intelligence sunt considerate ca minimum necesare abilitățile de comunicare, de lucru în echipă și de colaborare cu membri ai altor structuri similare. **Deprinderile** reprezintă învățăminte din experiență. Au fost identificate ca fiind necesare pentru o analiză de succes următoarele deprinderi: judecata critică, cunoștințe de operare pe calculator, exprimare, limbă străină, cercetare, colectare și manipulare informații, management proiect/proces. **Caracteristicile de bază** pe care trebuie să le întrunească un analist de intelligence sunt curiozitatea nelimitată și auto-motivarea. **Cunoștințele** sunt obținute prin experiență și studiu, incluzând atât material empiric, cât și ceea ce derivă din deducere sau interpretare. În funcție de țința specifică de intelligence, cunoștințele cerute variază într-o gamă foarte largă (obiectul analizei, cultură generală, cultură profesională / intelligence, politica și planurile guvernamentale, beneficiari, resurse analitice).

Ideal ar fi ca fiecare analist din cadrul unui serviciu de informații să posede toate competențele menționate anterior. Practica a demonstrat, totuși, că și analiști cu mai puțină expertiză au reușit să realizeze analize corespunzătoare calitativ.

În literatura de intelligence¹, întâlnim, cu precădere, două tipuri de abordări ale procesului de analiză, ambele recunoscând necesitatea generării ipotezelor multiple, verificarea și selecționarea acestora. Diferă modalitatea de abordare a analizei de intelligence, de jos în sus ("*bottom-up*"), pornind de la datele certe existente ("*evidence-based*"), respectiv de sus în jos ("*top-down*"), care se ghidează după ipotezele posibile ("*hypotheses-driven*"). Cele mai cunoscute tehnici de structurare a analizei de intelligence², utilizate de analiștii americani, sunt: reformularea problemei; enumerarea argumentelor pro și contra; utilizarea raționamentului (convergent/divergent); separarea și organizarea logică, utilă a informațiilor; așezarea cronologică a informațiilor; stabilirea relațiilor cauză-efect dintre factorii majori pentru fiecare situație particulară; compararea și corelarea elementelor analitice ale fiecărei ipoteze; construirea și identificarea scenariilor alternative; ierarhizarea ipotezelor concurente pe baza criteriilor comune; ierarhizarea teoriilor concurente în funcție de gradul de relevanță și compatibilitate; contestarea ipotezelor; determinarea probabilității scenariilor individuale; alegerea între opțiunile alternative.

Pentru a putea desfășura activitățile specifice care derivă din analiza de intelligence sunt necesare calități și capacități profesionale minime pe care analistul trebuie să le posede: cunoștințe vaste din diferite domenii de activitate, respectiv să aibă un spirit enciclopedic; gândire creativă; o foarte bună capacitate de sinteză; ușurință atât în exprimare, cât și în înțelegere, cele două formând un binom indispensabil; capacitatea de a-și pune întrebări și de a găsi răspunsuri; o mare putere de muncă, coroborată cu o capacitate deosebită de a lucra în condiții de stres, contracronometru și în condiții de efort intelectual prelungit; consecvență și perseverență; memorie și intuiție bune; permanent dornic de informare și cunoaștere, dând dovadă de curiozitate.

¹ Charles A. Mangio, Bonnie J. Wilkinson, *Intelligence Analysis: Once Again*, San Francisco, 2008, p.16.

² Morgan D. Jones, *The Thinker's Toolkit, 14 Powerful Techniques for Problem Solving*, Three Rivers Press, 2004, p.309.

Prin urmare, formele de pregătire a analiștilor de intelligence trebuie proiectate astfel încât să identifice și să stimuleze calitățile cursanților în scopul creării capacității profesionale necesare în domeniul analizei de intelligence.

La nivelul comunității de intelligence, pregătirea analiștilor se desfășoară diferențiat, după metode și principii care țin de specificul și interesele naționale, de apartenența la alianțe și structuri de securitate regională și globală, precum și de misiunile structurilor.

Elementele pregătirii analiștilor, care se regăsesc la nivelul majorității structurilor de profil, sunt legate de transmiterea experienței analiștilor cu experiență către cei aflați pe poziții ierarhice inferioare, în cadrul stagiilor de pregătire sau în cadrul structurilor de analiză, pe durata elaborării în comun a produselor de intelligence, prin cursuri scurte de inițiere și specializare în utilizarea formelor, tehnicilor și metodelor consacrate în activitatea de analiză, prin întâlniri și schimburi de experiență între analiștii din diferite structuri interne și externe de intelligence.

Cei mai buni analiști deseori învață din greșelile proprii. De cele mai multe ori, erorile sunt uriașe prin consecințele lor. De aceea, este important să existe o preocupare constantă pentru îmbunătățirea gândirii în domeniu. Analiștii de informații trebuie să-și înțeleagă propriile „lentile” pe care le folosesc pentru a procesa / filtra / canaliza sau concentra informațiile. Aceste instrumente sunt cunoscute sub diferite nume - „modele mentale”, „structuri mentale” sau „supoziții analitice”.

Experiența acumulată în domeniul activității de analiză a condus la identificarea principiilor de bază care trebuie să ghideze activitatea analiștilor.

- cunoașterea beneficiarului și a nivelului acestuia de înțelegere a subiectului analizat și a contextului;
- întoarcerea permanentă la ipotezele emise anterior în scopul confirmării sau infirmării acestora;
- sesizarea tendințelor și proiectarea de scenarii;
- cunoașterea punctelor tari și a celor slabe ale rapoartelor primite, astfel încât să demonstreze cum s-a ajuns la estimare și la nivelul de credibilitate;
- obiectivitate.

Un model oferit analiștilor americani conține următoarele 15 axiome referitoare la activitatea analistului de intelligence¹:

1. Crezi în propriul tău raționament.
2. Fii agresiv și nu te teme că greșești.
3. E mai bine să fii înțeles greșit decât să nu ai dreptate.
4. Evită propagarea imaginii tale în oglinda raționamentului altcuiva.
5. Informațiile sunt lipsite de valoare dacă nu sunt diseminate.
6. Coordonarea este necesară, dar nu înseamnă să renunți neapărat la ideea ta, dacă ți-o poți susține.
7. Când toată lumea este de acord cu privire la un subiect, ceva este, probabil, greșit.
8. Consumatorul de intelligence nu este interesat de cât de multe știi, spune-i doar ce este important.
9. Forma nu este niciodată mai importantă decât conținutul.
10. Ghidează culegătorii de informații spre domeniul care te interesează.
11. Nu fi prea afectat de eventualele modificări de redactare suferite de materialele pe care le întocmești, atât timp cât acestea nu afectează esența a ceea ce ai vrut să scrii.
12. Cunoaște-ți omologii din cadrul Comunității de Informații și ia frecvent legătura cu ei.
13. Nu lăsa ambițiile profesionale să-ți afecteze calitatea de analist de intelligence (prezintă cea mai bună analiză fără teama că prin ipotezele elaborate ți-ai putea deranja șefii).
14. Să fii analist de intelligence nu înseamnă să

¹ Frank Watanabe, „How to succeed in the Directorate of Intelligence, Fifteen Axioms for Intelligence Analysts”, în Sharad Chauhan, *Inside CIA: lessons in intelligence*, 2004, p. 49.

participi la un concurs de popularitate (nu te teme că unele din aprecierile pe care le faci îți-ar putea afecta popularitatea).

15. Nu exagera în ceea ce privește importanța muncii tale, soarta lumii nu stă pe umerii tăi; desfășori o activitate, nu conduci o cruciadă.

În prezent, capătă amploare ideea de schimbare a modului de selecționare și formare a analiștilor de intelligence, astfel încât recrutarea de analiști direct de pe băncile școlilor pierde teren în favoarea metodei de recrutare a analiștilor deja formați în sectoare private de activitate, conexe activității de intelligence. Avantajul evident este reprezentat de economia de timp și mijloace financiare pe care și le asigură instituția care își selecționează analiști cu potențial dovedit și care își concentrează efortul pe orientarea către intelligence a pregătirii acestora.

Volumul din ce în ce mai mare de informații cu care este „bombardat” analistul de intelligence și necesitatea imprimării unui ritm mai accelerat activității de analiză de intelligence au condus, în ultimii ani, la apariția, în străinătate, în cadrul unor structuri de analiză de intelligence a inițiativelor și proiectelor de restructurare și abordare dintr-o nouă perspectivă a procesului de analiză, încercându-se promovarea unor grupuri de analiză formate din doi-trei analiști și un specialist IT, care să asigure obținerea mai rapidă a datelor și informațiilor de analizat, gestionarea și stocarea optimă a acestora, îmbunătățirea fluxului informațional. Dezavantajul imediat al proiectului este legat de costurile suplimentare pe care le implică, dar pe termen mediu și lung, se poate realiza o foarte bună pregătire IT a analiștilor din echipele respective, benefică structurii de analiză de intelligence. De exemplu, dacă până în prezent comunitatea americană de intelligence nu solicita analiștilor săi decât prezentarea obiectivă a analizei repartizate, acestora li se va cere, din ce în ce mai insistent, să fie mai agresivi în aprecierile lor, inclusiv să-și prezinte opinia cu privire la fiecare dintre ipotezele enumerate, fără teama de a greși sau de a „deranja”, astfel, beneficiarul. Această nouă abordare ar putea determina schimbări semnificative în cultura comunității de intelligence deoarece, în prezent, analiștii de intelligence se tem să emită ipoteze „îndrăznețe” pentru a nu greși.

Nu trebuie scăpate din vedere, însă, posibilele consecințe nedorite ale produselor de intelligence

elaborate de analiști, ceea ce presupune monitorizarea acurateței acestor produse, pentru a determina analistul să acorde o atenție maximă procesului de elaborare a produsului specific și pentru a putea fi identificată și încurajată corespunzător performanța în domeniu.

În condițiile în care activitatea analiștilor de intelligence diferă în funcție de domeniul de expertiză, se impune corelarea și specializarea programelor de pregătire. În cadrul unei structuri de analiști care utilizează informații din toate sursele, activitatea este împărțită între specialiști în analiză tactică, operativă sau analiză strategică, precum și între analiști care utilizează informații provenite de la surse umane sau din alte categorii de surse de informații. În acest sens, pregătirea viitoare a tuturor analiștilor va avea în vedere imprimarea unui caracter practic-aplicativ temelor parcurse și reducerea ponderii metodelor statice/pasive de instruire.

În activitatea de pregătire a viitorilor analiști de intelligence trebuie avute în vedere și unele tendințe care se manifestă la nivelul unora din comunitățile analitice de intelligence¹: trecerea de la utilizarea cu precădere a informațiilor din surse secrete la cele culese preponderent din surse deschise; creșterea contribuției analistului la procesul de culegere a informațiilor; crearea unor colectivități mixte de analiști generaliști și analiști experți în diferite domenii; extinderea grupurilor de lucru și a rețelelor în care își desfășoară activitatea analiștii; ieșirea din tiparele utilizate anterior, includerea și accentuarea ipotezelor care ies din cadrul cazuisticii de referință; extinderea utilizării metodelor și tehnologiilor avansate de lucru în activitatea de analiză; reducerea timpului de finalizare a produselor de intelligence.

Pregătirea analistului nu este un proces care se desfășoară o singură dată, aceasta caracterizându-se prin continuitate și constanță. Din această perspectivă, în abordările occidentale privind formele viitoare de pregătire sunt propuse următoarele:

- un program de pregătire integrată de bază, comună pentru analiștii din toate structurile comunității de intelligence;

¹ Gregory F. Treverton, C. Bryan Gabbard, *Assessing the Tradecraft of Intelligence Analysis*, Technical Report, RAND Corporation, 2008, p. 35.

- un program de pregătire internă, organizat de fiecare departament, orientat spre nevoile specifice ale muncii de analiză stabilite de fiecare structură de intelligence în parte;
- programe academice oferite în universități celor care doresc să-și îmbunătățească cunoștințele generale și care vor să studieze istoria structurilor de intelligence, succese și eșecuri în activitatea de intelligence, rolul activității de intelligence în relațiile internaționale.

Totodată, se evidențiază necesitatea ca, pe lângă analiștii de intelligence, să beneficieze de o perioadă de pregătire specifică atât managerii analiștilor de intelligence (pentru a-și însuși cerințele procesului de gestionare a informațiilor / produselor de intelligence, a identifica modul de transpunere a cererilor politice în cereri de intelligence), cât și beneficiarii (pentru a asigura înțelegerea corectă de către aceștia a termenilor

și noțiunilor cu care operează analistul de intelligence, fapt care presupune "educarea" beneficiarilor).

Performanțele pe care programele de pregătire a analiștilor de intelligence le pot asigura sunt limitate, întrucât o serie de calități sau aptitudini inerente activității de analiză - precum entuziasmul, curiozitatea, încrederea, raționamentul, gândirea strategică, imaginația, creativitatea - nu pot fi transmise, ci, cel mult îmbunătățite (acolo unde ele există).

Este de dorit ca, înainte de a fi integrat într-o structură de analiză de intelligence, analistul să urmeze un stagiul minim de pregătire în cadrul unor instituții specializate. Perioada de pregătire este utilă și structurii de analiză de intelligence, prin faptul că aceasta are, astfel, oportunitatea de a fi informată de instituția-școală cu privire la competențele generale și specifice de analiză de intelligence identificate la potențialul analist-cursant.

STRATEGII DE IMPLEMENTARE A POLITICILOR DIN DOMENIUL SECURITĂȚII MILITARE

Marian BACȘIS*

Iulică BURTICIOIU**

Fundamentarea oricărei politici de securitate pornește, în general, de la identificarea și **evaluarea principalelor riscuri și amenințări la adresa securității naționale**, în funcție de care sunt stabilite modalități și posibilități de acțiune în scopul contracarării acestora, precum și rolul organizațiilor / instituțiilor desemnate în luarea deciziilor. În acest context, problematica securității informațiilor dobândește noi valențe, ceea ce necesită o concepție nouă și, totodată, unitară în corelație cu amenințările și riscurile existente, dar și în condițiile unei presiuni permanente a pericolului de perisabilitate științifică, tehnologică și cognitivă.

Securitatea informațiilor este determinată de diversitatea și specificitatea domeniilor, profilurilor

de activitate, de particularitățile mediului informațional, de perfecționarea și diversificarea actuală a mijloacelor, tehnicilor și tehnologiilor de obținere, prelucrare, analiză, procesare și transmitere efectivă a datelor, informațiilor și produselor informaționale, precum și de pericolul sustragerii, accesării și utilizării ilegale a informațiilor de către persoane neautorizate¹.

Sintagma *informații clasificate* a intrat în legislația românească după anul 2002, odată cu aprobarea „Legii 182 privind protecția informațiilor clasificate”².

Schematic, transpunerea politicii de securitate până la nivelul unităților deținătoare de informații se poate reprezenta astfel:

Politica de securitate	Informații NATO clasificate	Consiliul Nord Atlantic
	Informații UE clasificate	Consiliul Uniunii Europene
	Informații naționale clasificate	Parlamentul României
Standarde de securitate	Informații NATO clasificate	Comitetul de securitate NATO Guvernul României / ORNISS
	Informații UE clasificate	Comitetul de securitate al Consiliului UE Guvernul României / ORNISS
	Informații naționale clasificate	Serviciul român de informații Guvernul României / ORNISS
Norme	Informații NATO, UE și naționale clasificate	Ministere, agenții, instituții care emit sau gestionează informații clasificate
Măsuri, proceduri	Informații NATO, UE și naționale clasificate	Unități, comandamente, operatori economici care emit sau gestionează informații clasificate

* Marian BACȘIS este analist politico-militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

** Iulică BURTICIOIU este expert în securitatea informațiilor în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării.

¹ Constantin Romanoschi, *Managementul securității informațiilor clasificate*, Editura Academiei Tehnice Militare, București, 2007.

² Termenul provine, cel mai probabil din limba engleză, unde semnificația este informație secretă („classified-declared officially secret, by a government and available only to certain people”). Din motive de interoperabilitate cu structurile NATO în ceea ce privește comunicarea, termenul a fost preluat în legislația românească, ca și în alte state membre ale Alianței.

În unitățile deținătoare de informații clasificate, se înființează, în condițiile legii, structuri de securitate cu atribuții specifice, pentru implementarea unor categorii de măsuri, pe linia securității organizaționale, securității personalului, securității fizice, securității informațiilor clasificate, a celei industriale, precum și a securității informațiilor procesate în sistemele de comunicații și informatice (INFOSEC).

Securitatea organizațională se asigură prin măsuri juridice, procedurale și organizatorice care se adoptă în conformitate cu reglementările de securitate naționale și NATO în vigoare și stabilesc standardele minime de securitate pentru obiectivele militare. Acestea sunt eficiente dacă evidențiază încercările de pătrundere și conduc la demararea unor investigații pentru a stabili modalitățile de eliminare a deficiențelor constatate în cadrul verificărilor de securitate. Toate unitățile care dețin informații secrete de stat au obligația să stabilească norme interne de lucru și de ordine interioară destinate protecției acestor informații.

Pentru asigurarea condițiilor necesare apărării secretului de stat și a secretului de serviciu din domeniile lor de activitate, structurile militare, la fel ca celelalte autorități sau instituții publice, precum și operatorii economici și-au întocmit norme proprii în aplicarea standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România¹, obligatorii pentru întregul personal al Ministerului Apărării Naționale.

La nivelul Direcției contrainformații și securitate militară, activitatea privind securitatea organizațională presupune elaborarea politicilor de securitate în cadrul Ministerului Apărării Naționale în colaborare cu ORNISS, cooperarea cu celelalte instituții din sistemul de siguranță națională și coordonarea structurilor centrale ale ministerului. Astfel, pentru punerea în practică a politicilor de securitate, anual se întocmesc și transmit în teritoriu extrase din Planul unic de control și *Planul unic de pregătire a personalului din cadrul MAPN*.

Conducătorii unităților deținătoare de informații clasificate sunt obligați să asigure condițiile necesare pentru ca toate persoanele care gestionează astfel de informații să cunoască reglementările în vigoare referitoare la protecția

informațiilor clasificate. Aceștia au, de asemenea, obligația de a înștiința, în scris, autoritățile desemnate de securitate, potrivit competențelor, prin cel mai operativ sistem de comunicare, despre compromiterea unor astfel de informații. Înștiințarea se face în scopul obținerii sprijinului necesar pentru recuperarea informațiilor, evaluarea prejudiciilor, diminuarea și înlăturarea consecințelor.

În cazul săvârșirii de infracțiuni în domeniul protecției secretului de stat, unitățile deținătoare au obligația de a sesiza organele de urmărire penală și de a pune la dispoziția acestora datele și materialele necesare probării faptelor. Conducătorii unităților deținătoare de informații clasificate sunt obligați să asigure condițiile necesare pentru ca toate persoanele care gestionează informații clasificate să cunoască reglementările în vigoare referitoare la protecția informațiilor clasificate. Aceștia au, de asemenea, obligația de a înștiința, în scris, autoritățile desemnate de securitate, potrivit competențelor, prin cel mai operativ sistem de comunicare, despre compromiterea unor astfel de informații. Înștiințarea se face în scopul obținerii sprijinului necesar pentru recuperarea informațiilor, evaluarea prejudiciilor, diminuarea și înlăturarea consecințelor.

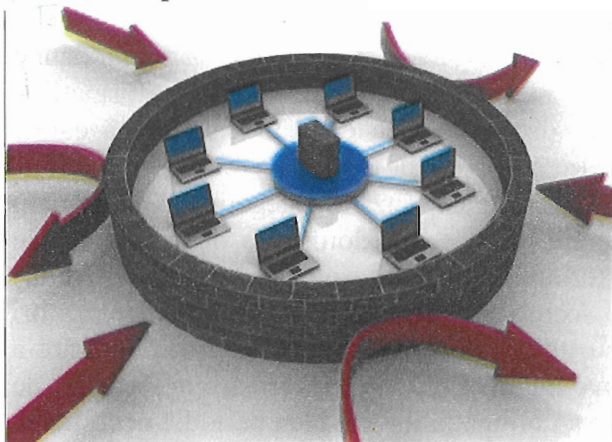
Securitatea (protecția) personalului reprezintă ansamblul verificărilor și măsurilor de educație protectivă a persoanelor care au sau vor avea acces la informații clasificate. Potrivit legislației în vigoare, protecția personalului se realizează prin selecționarea, verificarea, avizarea accesului la informații clasificate, retragerea documentelor de securitate, respectiv controlul și instruirea personalului.

Fiecare persoană care urmează să aibă acces la informații clasificate este verificată, pe baza acceptului prealabil, cu privire la onestitatea și profesionalismul său, corespunzător nivelului de secretizare a informațiilor care îi sunt necesare pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu. Persoanele care nu își dau acceptul în acest sens nu sunt verificate, dar nu pot îndeplini funcții ale căror atribuții presupun accesul la informații clasificate.

Principalele criterii de evaluare a compatibilității în acordarea avizului pentru eliberarea documentelor de securitate, vizează atât trăsăturile de caracter, cât și situațiile sau împrejurările din care pot rezulta riscuri și vulnerabilități de securitate. De asemenea, se iau în considerare, la acordarea avizului, caracterul,

¹ Constantin Raicu, *Protecția informațiilor clasificate în România*, Editura Academiei Naționale de Informații, 2004.

conduita profesională sau socială, concepțiile și mediul de viață al soțului / soției sau concubinului / concubinei persoanei verificate.

La finalizarea verificărilor de securitate, se comunică la ORNISS, avizul privind accesul persoanei la informații clasificate, ulterior eliberându-se documentul de securitate, care are o valabilitate de până la 4 ani.

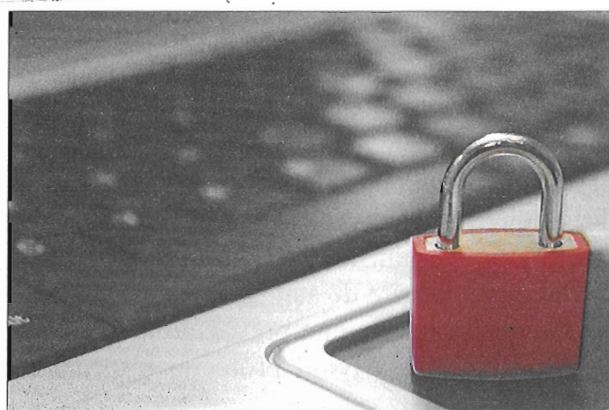
Accesul la informațiile clasificate NATO se acordă în baza documentului de acces la informații naționale clasificate secrete de stat și a respectării principiului nevoii de a ști (*need-to-know*). Pentru accesul la astfel de informații, ORNISS eliberează certificat de securitate tip A, cu o valabilitate de 3 ani, care permite accesul la informații și documente clasificate NATO, respectiv certificat de securitate tip B, care autorizează participarea persoanei la activități organizate de Alianța Nord-Atlantică în cadrul căreia se vehiculează informații clasificate NATO și pentru care Alianța Nord-Atlantică solicită astfel de documente. Acest tip de certificat este valabil doar pe durata desfășurării activității respective. Certificatele de securitate tip B nu se eliberează în absența certificatelor de securitate tip A¹.

Accesul la informații clasificate UE se realizează pe baza deținerii de către persoana solicitantă a unui document de securitate pentru accesul la informații clasificate secrete de stat. Pentru participarea la misiuni externe organizate de UE se solicită la ORNISS eliberarea unei confirmări care certifică faptul că persoana respectivă este verificată și poate avea acces la informații naționale clasificate de un anumit nivel.

Revalidarea accesului la informații clasificate

presupune reverificarea persoanei deținătoare a unui document de securitate pentru menținerea sau retragerea acestuia. Persoanele cărora li se eliberează documente de securitate vor fi instruite, obligatoriu, cu privire la protecția informațiilor clasificate, înaintea începerii activității și ori de câte ori este nevoie. Pregătirea personalului urmărește însușirea corectă a standardelor de securitate și a modului de implementare eficientă a măsurilor de protecție a informațiilor clasificate.

Protecția fizică - ansamblul activităților de pază, securitate și apărare, prin măsuri și dispozitive de control fizic și prin mijloace tehnice, a informațiilor clasificate. Indiferent de sistemul de pază și securitate ce va fi realizat - cu efective, cu mijloace tehnice moderne sau mixt / integrat - acesta va trebui să împiedice orice tentativă de agresiune, acțiuni teroriste contra obiectivelor militare bine definite și delimitate spațial. Modernizarea și eficientizarea serviciului de pază și intervenție la obiectivele militare se poate realiza prin *introducerea în serviciu a unor echipamente moderne*, într-un sistem integrat de securitate care va include și acțiunea subunității de intervenție.

Sistemul Integrat de Securitate pentru Obiectivele Militare (*SISOM*), Sistemul Integrat de Securitate pentru Unitate Mobilă (*SIS-UM*) și Sistemul de Senzori și Centrale de Alarmă pentru Paza Depozitelor (*SSCAPD*) urmează a fi implementate în toate obiectivele militare. Spațiile unde sunt manipulate sau stocate informații clasificate se organizează și administrează ca zone de securitate, clasa I sau a II-a, constituite în perimetre clar delimitate și protejate, în care accesul este controlat prin sisteme de recunoaștere individuală. În zonele de securitate clasa I, se gestionează informații *secrete de stat*, de nivel

¹ Hotărârea de Guvern nr. 353 din 15 aprilie 2002 pentru aprobarea Normelor privind protecția informațiilor clasificate ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în România, p. 3.

„strict secret de importanță deosebită” și „strict secret”, iar în zonele de securitate clasa a II-a, informații de nivel „secret”.

În jurul zonelor de securitate poate fi stabilită o zonă administrativă, cu perimetru vizibil delimitat, în interiorul căreia să existe posibilitatea de control al personalului și al vehiculelor. Cheile încăperilor de securitate nu se scot din zonele de securitate în care se află informații clasificate, iar combinațiile încuietorilor containerelor de securitate sunt cunoscute numai de persoanele abilitate. Copiatoarele și dispozitivele fax se instalează în încăperi special destinate și se folosesc numai de către persoane autorizate, potrivit nivelului de secretizare al informațiilor la care au acces. Echipamentele de comunicații și dotările de birouri, în principal cele electrice și electronice, se verifică înainte de a fi folosite în zonele în care se lucrează ori se discută despre informații clasificate „strict secret de importanță deosebită” sau „strict secret”, pentru a preveni transmiterea sau interceptarea, în afara cadrului legal, a unor astfel de informații.

Securitatea documentelor reprezintă ansamblul activităților de evidență, întocmire, păstrare, procesare, manipulare și multiplicare a documentelor clasificate și se realizează în cadrul compartimentelor speciale. Informațiile se clasifică **secrete de stat** sau **secrete de serviciu** în raport cu importanța pe care o au pentru securitatea națională și consecințele pe care le-ar putea produce dezvăluirea sau diseminarea lor neautorizată. Atribuirea nivelurilor de secretizare pentru informațiile secrete de stat se realizează de către persoanele împuternicite prevăzute la art. 19 din Legea 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate.

Informațiile clasificate sunt reprezentate de informațiile, datele, documentele de interes pentru securitatea națională, care, datorită nivelurilor de importanță și consecințelor care s-ar produce ca urmare a dezvăluirii sau diseminării lor neautorizate, trebuie protejate. Informațiile secrete de stat sunt informații care privesc securitatea națională și prin a căror divulgare se pot prejudicia siguranța națională și apărarea țării. Informațiile secrete de serviciu sunt acele informații a căror divulgare este de natură să determine prejudicii unei persoane juridice de drept public sau privat.

Nivelurile de secretizare se atribuie informa-

țiilor clasificate din clasa secrete de stat și sunt următoarele: S.S.I.D. (informații a căror divulgare este de natură să aducă daune de o gravitate excepțională securității naționale), S.S. (informații a căror divulgare este de natură să aducă daune grave securității naționale) și S. (informații a căror divulgare este de natură să aducă daune securității naționale).

Listele cuprinzând categoriile de informații secrete de stat din domeniile de activitate ale autorităților și instituțiilor publice, pe niveluri de secretizare, se aprobă și se actualizează, ori de câte ori se consideră necesar, prin hotărâre a guvernului. Emitenții informațiilor secrete de stat au obligația de a evalua periodic necesitatea menținerii lor în nivelurile de secretizare și de a prezenta propuneri în consecință împuterniciților și funcționarilor superiori abilitați prin lege să atribuie niveluri de secretizare.

Transmiterea informațiilor clasificate se realizează numai cu aprobarea emitentului și respectarea principiului „necesității de a cunoaște”. Transportul pe teritoriul României al documentelor și materialelor care conțin informații clasificate se realizează prin intermediul unității specializate a Serviciului Român de Informații, iar în străinătate se realizează prin valiza diplomatică, de către curieri anume selecționați și pregătiți.

Multiplicarea informațiilor clasificate se realizează exclusiv de către persoane autorizate, în baza aprobării conducătorului unității, cu avizul structurii de securitate. Documentelor clasificate rezultate din procesul de multiplicare li se atribuie numere din registrul de evidență a informațiilor clasificate multiplicare. Pe de altă parte, distrugerea documentelor clasificate se realizează de către emitenți, numai pe bază de proces-verbal avizat de structura de securitate și aprobat de conducătorul unității. Operațiunea se menționează în registrul de evidență, prin consemnarea numărului de înregistrare al procesului-verbal de distrugere, care se arhivează.

Informațiile secrete de stat se declassifică prin hotărâre a guvernului¹, la solicitarea motivată a emitentului, în situațiile în care termenul de clasificare stabilit a expirat sau dezvăluirea informațiilor nu mai poate prejudicia siguranța

¹ Hotărârea de Guvern nr. 585 din 13 iunie 2002 pentru aprobarea Standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România, art. 19.

națională, apărarea țării, ordinea publică ori interesele deținătorilor sau atunci când clasa sau nivelul de secretizare au fost atribuite de o persoană neîmputernicită prin lege¹. Informațiile clasificate despre care s-a stabilit cu certitudine, pe baza unei cercetări administrative, că sunt compromise sau iremediabil pierdute se declassifică, cu acordul scris al emitentului, de persoanele împuternicite prin lege să atribuie niveluri de secretizare². Informațiile secrete de serviciu se declassifică, prin scoaterea de pe listele stabilite și aprobate de către unitățile emitente.

Securitatea industrială aplicată în domeniul apărării reprezintă un sistem de norme și măsuri, care au ca scop protejarea informațiilor clasificate care sunt vehiculate în cadrul contractelor derulate de structuri ale Ministerului Apărării Naționale, în calitate de contractor, și operatorii economici autohtoni sau străini, în calitate de contractanți. Domeniul securității industriale reprezintă o întrepătrundere a activităților specifice achizițiilor publice cu cele specifice securității. Din tipologia informațiilor care sunt vehiculate în cadrul contractelor rezultă clasificarea acestora, astfel: contracte neclasificate, contracte clasificate secret de serviciu și contracte clasificate secret de stat.

Conform prevederilor legale în domeniul protecției informațiilor clasificate, principalele instituții cu responsabilități în domeniul securității industriale sunt Departamentul pentru securitatea industrială și controlul accesului la informații clasificate din cadrul Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat și autoritățile desemnate de securitate³. Potrivit prevederilor art. 3 din Standardele naționale de protecție a informațiilor clasificate în România, aprobate prin H.G. nr. 585/2002, „autoritățile desemnate de securitate, ADS, sunt instituțiile abilitate prin lege să stabilească, pentru domeniul lor de activitate și responsabilitate, structuri și măsuri proprii privind coordonarea și controlul activităților referitoare la protecția informațiilor secrete de stat”.

Competențele de eliberare a documentelor

de securitate în funcție de nivelul de clasificare a contractelor sunt ORNISS, DCiSM și alte structuri militare. Astfel, ORNISS eliberează autorizații / certificate de securitate industrială pentru operatorii economici care negociază / derulează contracte clasificate secret de stat, autorizații speciale de aerofotografiere / aerofilmare pentru operatorii economici care solicită efectuarea acestor activități și decizii de eliberare a autorizațiilor de acces la informații clasificate secret de stat pentru personalul operatorilor economici care negociază / derulează contracte clasificate secret de stat.

În ceea ce privește DCiSM, aceasta eliberează: avize de securitate industrială pentru operatorii economici care negociază/derulează contracte clasificate secret de stat⁴; avize de securitate pentru operatorii economici care negociază/derulează contracte clasificate secret de serviciu; puncte de vedere necesare Oficiului de Control al Importurilor și Exporturilor de Produse Speciale pentru eliberarea avizului MAPN operatorilor economici interesați în efectuarea de operațiuni de import/export cu produse militare; permise de vizită necesare personalului operatorilor economici pentru acces în locuri protejate și la informații clasificate aferente unor contracte clasificate încheiate cu autorități contractante din MAPN. Alte structuri militare eliberează autorizații de acces la informații secrete de serviciu, pentru personalul operatorilor economici care derulează contracte clasificate secret de serviciu.

Securitatea informațiilor procesate în sistemele de comunicații și informatice (INFOSEC) reprezintă ansamblul prevederilor legale, reglementărilor, măsurilor, procedurilor și structurilor destinate protecției informațiilor clasificate care sunt stocate, procesate sau transmise prin intermediul Sistemelor Informatice și de Comunicații (SIC) sau al altor sisteme electronice, împotriva amenințărilor și a oricăror acțiuni care pot aduce atingere confidențialității, integrității, disponibilității, autenticității și nerepudierii informațiilor, precum și funcționării SIC, indiferent dacă acestea apar accidental sau intenționat. Conform prevederilor actuale, politica INFOSEC

¹ Idem, art. 20.

² Ibidem, art. 23.

³ Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază și Serviciul de Telecomunicații Speciale.

⁴ Acest tip de document este eliberat de Direcția Contrainformații și Securitate Militară numai la solicitarea O.R.N.I.S.S., pentru un anumit operator economic și o anumită relație contractuală precizată de această structură.

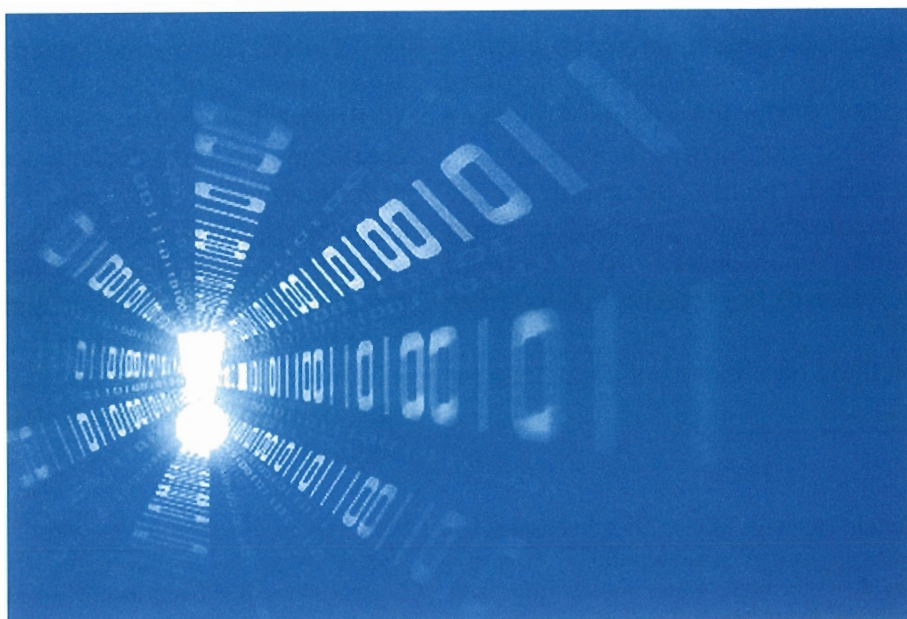
se aplică tuturor SIC din MAPN, indiferent dacă informațiile stocate, procesate sau transmise sunt clasificate sau neclasificate. Domeniul INFOSEC, ca parte distinctă, dar și complementară celorlalte componente ale securității informațiilor, constă în aplicarea atât a unor măsuri cu caracter general - organizarea securității, măsuri de protecție fizică, de protecție a personalului, de protecție a documentelor, de protecție juridică, procedurale și de securitate industrială, cât și a unor măsuri specifice SIC.

Principiul fundamental pe care se bazează strategia de aplicare a *politicii INFOSEC* constă în faptul că toate SIC se acreditează înainte de intrarea în funcțiune. În acest sens, plecând de la legislația națională, în cadrul MAPN a fost creat cadrul organizatoric și funcțional pentru desfășurarea procesului de acreditare a SIC, prin înființarea și operaționalizarea unor structuri cu responsabilități specifice, astfel:

- la nivel central: Autoritatea Militară de Acreditare de Securitate și Autoritatea Militară de Securitate pentru Informatică și Comunicații;
- la nivel operațional: Autorități Operaționale pentru Securitatea SIC.

Totodată, în sprijinul îndeplinirii responsabilităților administratorilor de sistem și de securitate, precum și pentru aplicarea unitară a măsurilor de securitate în SIC aparținând MAPN au fost elaborate și puse în aplicare o serie de reglementări departamentale, cum ar fi: Strategia de acreditare de securitate a SIC, prin care sunt delegate și o serie de competențe la nivelul

operațional, proceduri de autorizare a site-urilor web militare, ghiduri de securitate pentru configurarea mecanismelor de securitate etc. În prezent, avându-se în vedere transformările care au loc în cadrul NATO în domeniul NFOSEC, precum și necesitatea îndeplinirii obiectivelor asumate față de NATO, în cadrul MAPN sunt în curs de implementare noi concepte și politici care vizează domeniul Siguranței Informaționale (*Information Assurance*). Siguranța Informațională asigură disponibilitatea, integritatea, identificarea și autentificarea, confidențialitatea și non-repudierea informațiilor și a SIC, concomitent cu interzicerea accesului adversarilor la aceleași informații și SIC. Față de măsurile clasice de securitate a informațiilor din sfera administrării și organizării, securității fizice, a personalului, a documentelor și INFOSEC, care încorporează mecanisme și proceduri tehnice/non-tehnice specifice prevenirii și protecției informațiilor, organizațiile trebuie să implementeze instrumente și proceduri prin care să detecteze atacurile, să desfășoare acțiuni reactive și de refacere a informațiilor și sistemelor în urma unor astfel de atacuri. Primii pași în această direcție au fost reprezentați de definirea conceptului de „apărare cibernetică” și crearea unei structuri de tipul Centrului Tehnic Principal pentru răspuns la incidente de securitate IT, care să aibă abilitatea și capacitatea de realizare a managementului centralizat al incidentelor de securitate IT în cadrul MAPN.

ADAPTAREA ACTIVITĂȚII DE CONTRAINFORMAȚII LA MUTAȚIILE SURVENITE ÎN TIPOLOGIA AMENINȚĂRILOR LA ADRESA SECURITĂȚII NAȚIONALE - DE LA VIABILITATE LA REZILIENȚĂ -

dr. Gabriel CHIRCA*

Una din caracteristicile cele mai evidente ale lumii multipolare, dominată de competiția dintre actorii internaționali, o reprezintă **inter-conexiunea** care, printre altele, articulează un sistem al relațiilor internaționale pe un mediu de securitate cvasi-dinamic în care amenințările, poziționate într-o arhitectură nouă, sunt interconexate la rândul lor cu vulnerabilități ce actualizează relațional riscuri globale la nivel național.

Pe acest fond, în domeniul studiilor de securitate, piața de idei a secolului al XXI-lea are propria sa dinamică în care un loc aparte îl ocupă „noua dezordine globală” și modul în care serviciile de informații trebuie să-și adapteze activitatea pentru identificarea și controlul proceselor care o definesc atât în exteriorul statului, cât și în interiorul acestuia, printr-o activitate susținută de *informații* și *contrainformații*.

Unul din parametrii de stare care definesc astăzi funcționalitatea activității de contrainformații (și nu numai) ca sistem complex de organizare,

este **viabilitatea**¹ acesteia atât din perspectivă teoretico-metodologică (viziune, misiune, obiective, doctrină etc.), cât și structurală (organizare internă, dotare etc.) și acțională (modalități, căi, proceduri etc.)

Pornind de aici, devine aproape un truism faptul că viabilitatea activității de contrainformații este, în ultimă instanță, o caracteristică rezultată din raportul instituit între capabilitățile sale și amenințările pe care este chemată să le contracareze în domenii alocate prin documente programatice, strategii, doctrine etc. Afirmatia, din punctul nostru de vedere, are două secvențe de înțelegere: o secvență teleologică care presupune un scop ce poate fi considerat atins atunci când raportul de adecvare dintre capabilități și amenințări conferă sustenabilitate / valoare socială activității; o secvență de echilibru aparent care impune o abordare statică a celor doi termeni ai raportului.

Din această perspectivă, putem aprecia că activitatea de contrainformații este viabilă atunci când, prin valorificarea potențialului de care dispune, este în măsură să identifice și să contracareze / să țină sub control amenințările identificate la un moment dat.

Numai că dinamica accentuată a mediului de securitate contemporan, în care amenințările devin *globale într-o lume globalizată și interconexată*, determină ca în prezent viabilitatea acestei activități să nu mai fie un parametru de stare suficient de relevant.

Diversificarea amenințărilor, dar mai ales capacitatea acestora de a suferi mutații, anulează secvența de echilibru, astfel încât noțiunea de

* Autorul este expert în contrainformații militare în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

¹ Aici reprezentând capacitatea unui sistem tehnic de a funcționa optim într-un interval de timp și în anumite condiții.

viabilitate devine inoperantă și reclamă un parametru nou care să valorifice pozitiv dezechilibrele astfel create iar acesta este denotat de conceptul de *reziliență*¹.

Viabilitatea exprimă o caracteristică de stare pe o dimensiune temporară limitată care, într-un context dat, conferă activității de contrainformații stabilitate, eficiență, funcționalitate, dar nu și un grad ridicat de predictibilitate la crize majore repetate. Viabilitatea conferă activității de contrainformații capacitatea de a contracara sau limita efectele unor amenințări care trec din potențial în manifest, dar nu și capacitatea de a evolua prin criză.

Capacitatea de evoluție prin răspunsuri repetate la criză este asigurată de **reziliență**. Reziliența acceptă faptul că dezechilibrul este starea de fapt a raportului amintit, că el este inevitabil, că apare la momente greu de anticipat și de cele mai multe ori este în defavoarea sa. O activitate de contrainformații viabilă răspunde pozitiv unor amenințări majore - pentru care are pregătite capacități - dar apariția altor amenințări sau mutații în morfologia celor deja identificate, pentru care nu sunt create capacități adecvate, poate conduce la destructurarea sa.

Dacă viabilitatea orientează activitatea într-o filosofie a soluției optime, care să permită păstrarea echilibrului, reziliența o orientează în acceptarea și necontestarea incertitudinii deoarece „mai presus de toate, reziliența scoate în evidență abilitatea de a rezista crizelor. Viabilitatea este o stare fragilă: schimbări neprevăzute pot cauza ușor colapsul. Reziliența se referă la capacitatea de a învinge neprevăzutul. Viabilitatea reprezintă supraviețuirea. Scopul rezilienței este obținerea succesului”².

Reziliența presupune capacitatea de

revenire în urma unor evoluții impredictibile și, ca urmare, dificil de controlat, situații întâlnite, de altfel, tot mai frecvent în perioada actuală. Astfel încât astăzi, mai mult ca niciodată, reziliența înseamnă „*ceva ce faci, mai mult decât ceva ce ai*”³. Se poate aprecia astfel, fără riscul de a greși, că reziliența activității de contrainformații reprezintă capacitatea acesteia de a-și menține identitatea structurală și acțională/funcțională în condiții de perturbații, precum și operativitatea timpului de răspuns cu care poate reveni la condiția inițială de aparent echilibru, prin asimilarea / învățarea schimbărilor induse de perturbații și dezvoltarea capacităților de răspuns⁴.

Perspectiva clasică ne sugerează că activitatea de contrainformații poate fi definită și fără a apela la un gen proxim, ea fiind rezultanta mai multor vectori de identitate acționali (în domenii comune sau distincte), diferiți ca sens și ordin de mărime, dar cu aceeași origine și poziționați într-un plan acțional uni sau bidimensional.

Un prim vector este orientat în direcția identificării entităților / acțiunilor ostile în arhitectura globală a amenințărilor, al doilea vizează prevenirea / contracararea acestora, iar al treilea se înscrie pe direcția subinformării / suprainformării entităților generatoare de amenințări. Conform acestui construct, într-o abordare ușor reduționistă, activitatea de contrainformații devine o rezultantă al cărei ordin de mărime și sens indică orientarea unui serviciu de contrainformații, importanța pe care serviciul respectiv o acordă unei direcții de acțiune sau alteia (există servicii al căror centru de greutate acțional este poziționat pe identificare și mai puțin pe contracarare, altele sunt concentrate pe subinformarea adversarului etc.). Este foarte clar că, sub imperiul acestui model, capacitatea de adaptare la neprevăzut reprezintă o *reacție* și nu o stare intrinsecă a activității de contrainformații, prin care aceasta se poate menține pe ea însăși printr-un raport optim între capacitățile și amenințările identificate.

Aici însă intervine, așa cum afirmam și mai sus, dinamica amenințărilor și, mai ales, versatilitatea și propensiunea acestora spre mutagenză. Un exemplu concludent în acest

¹ Termenul a fost utilizat mai întâi în fizica materialelor pentru a desemna rezistența unui material la șocuri ridicate și capacitatea unei structuri de a absorbi energia cinetică a mediului fără să se rupă; s-a consacrat în domeniul ecologiei, comunicării, psihologiei sociale, psihiatriei etc. Câteva referințe bibliografice: M. Anaut, *La résilience. Surmonter les traumatismes*; Armand Colin, Paris, 2007; P. Fonagy, „The theory and practice of resilience”, *Psychol Psychiatry*, Paris 1994; B. Cyrulnik - *La trilogie de la résilience*, Édit. Odile Jacob, Paris, 2005.

² Unul dintre teoreticienii rezilienței sistemelor este futurologul Jamais Cascio cercetător la Institute for Ethics and Emerging Technologies (v. *Foreign Policy*, mai/iunie 2009, p.44 și www.openthefuture.com).

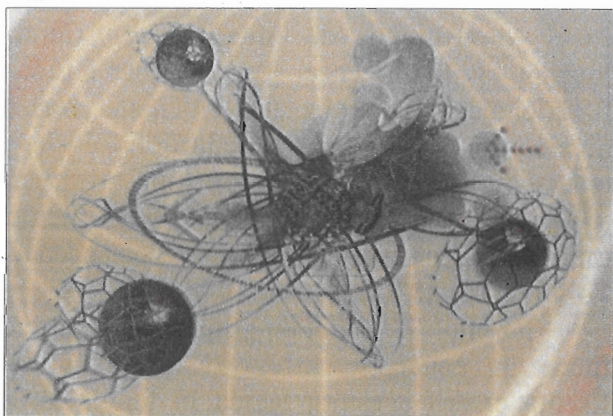
³ Pe larg în Al Siebert, *Avantajul rezilienței*, ed. BUSINESS TECH, București, 2010.

⁴ În cazul în care răspunsul unui sistem/activitate, având capacitate de percepere a perturbațiilor, este neconcludent, din perspectiva rezilienței, pot să se actualizeze diferite riscuri.

sens este subversiunea, care în prezent nu se bucură de o clarificare nici măcar conceptuală, care să genereze acele capacități necesare pentru identificarea și contracararea acesteia.

Definită de școala rusă de propagandă (Willy Munzenberg, ca propagandist șef al Cominternului, a conferit subversiunii calitatea de artă pe tărâm propagandistic), de școala franceză¹, de doctrinele de contrainformații ale NATO, Marii Britanii, Statelor Unite², subversiunea a asociat întotdeauna elementele care vizau subminarea autorității prin demoralizarea și eliminarea încrederii microgrupurilor/grupurilor umane în structurile de autoritate ale statului.

Organizațiile cu vocație regională (UE/NATO) au impus prima mutație în sfera subversiunii care a depășit astfel bariera statului național, iar globalizarea a introdus în ecuația subversiunii noi actori majori cum ar fi corporațiile multinaționale.

Activitatea de contrainformații a trebuit în permanență să răspundă pozitiv perturbațiilor introduse de evoluțiile, uneori surprinzătoare, ale subversiunii, care s-a rafinat continuu astfel că, în prezent, a devenit atât de complexă încât majoritatea teoreticienilor se feresc să o definească, preferând să arate mai degrabă ce nu este subversiunea decât ceea ce este.

Într-o lucrare relativ recentă W. Rosenau asociază subversiunii „toate actele intenționate îndreptate împotriva intereselor majore ale unui guvern (stat) care nu fac parte din actele de trădare, rebeliune, spionaj, sabotaj”³. Ca în majoritatea abordărilor anterioare, Rosenau conferă subversiunii intenționalitate și rezumă acțiunile ei împotriva structurilor de autoritate ale statului definind-o, așa cum am mai spus, din punctul de vedere a ceea ce nu este. Cu toate acestea, din perspectiva rezilienței activității de contrainformații în domeniu, putem îndrăzni să abordăm subversiunea nu numai în binomul acțiune - efect, care justifică intenționalitatea, ci și numai în ceea privește efectele acesteia.

Cu alte cuvinte, raportându-ne numai la efecte, putem accepta că există subversiune și în afara intenției. Mai mult decât atât, abordarea critică a definiției lui Rosenau ne conduce la ideea că, de cele mai multe ori, definițiile, chiar și doctrinele, acoperă numai momentul de viabilitate al activității de contrainformații, nu și pe cel de reziliență.

Astfel, abundența definițiilor nu răspunde întotdeauna „mutațiilor naționale” ale amenințărilor care se pot actualiza într-o formă pentru care nu există nici capacități de identificare și nici de contracarare, situație în care apar inevitabile perturbații care exced momentul de viabilitate a activității de contrainformații și reclamă imperios capacitatea de reziliență a acesteia.

Analiza mediului de securitate actual, coroborată cu paradigma *de jure* dar și *de facto* în care funcționează serviciile de informații, conduce la concluzia că activitatea de contrainformații poate căpăta aspecte de reziliență prin managementul cunoștințelor, descentralizare sistemică și prin cooperarea continuă.

¹ Roger Mucchielli, *La subversion*, C.L.C., Paris, 1976.

² *Subversion and Espionage directed against US Army - US Department of Defense*; Antonio Negri, *The Politics of Subversion: A Manifesto for Twentieth First Century*, 1989; William Rossenau, „Subversion and Insurgency”, *Rand Counterinsurgency Study*, 2007; Daniel Berlin, Garret Rooney, *Practical Subversion* (Expert Voice in Open Source), 2006; Jeffrey Machols, *Subversion in Action*, 2004 etc.

³ William Rosenau, „Subversion and Insurgency”, op.cit., p. 4-5.

DEZVOLTAREA ȘI UTILIZAREA GRUPURILOR DE LUCRU INTERDISCIPLINARE ÎN PROCESUL PLANIFICĂRII, COODONĂRII ȘI CONDUCERII OPERAȚIILOR DE INTELLIGENCE

ing. Victor BOBOC*

Complexitatea acțiunilor de luptă, diversitatea acestora, alături de dinamica și gradul lor ridicat de tehnologizare impun o integrare a specialităților pe linia informațiilor pentru apărare. În unele cazuri se poate ajunge chiar la crearea ad-hoc, temporară, a unora, în sprijinul activităților pe linia informațiilor pentru apărare, în acord cu momentul operativ sau cu faza operațiilor aflate în derulare. Este suficient aici să amintim utilizarea negociatorilor, mediatorilor, iar în domeniul intelligence de apariția translatorilor, specialiștilor în prelucrarea surselor deschise (de genul Internetului) sau a analiștilor specializați pe prognoze de tot felul, pornind de la cele militare, până la cele cu specific economic, social sau chiar geopolitic.

În acest fel, asistăm la o **dezintegrare funcțională** a obiectivelor Forței în obiective subordonate, cum este cazul celor din domeniul activității de intelligence, și **reintegrarea** lor ulterioară, într-o abordare multidisciplinară, ceea ce reprezintă o soluție de bază pentru a obține, cel puțin la nivel conceptual, un anumit nivel de certitudine referitoare la reușita misiunii Forței dislocate. În cazul multinațional, aspectele de mai sus se amplifică, grație apariției unor factori de genul limitărilor naționale funcționale sau conceptuale pe linie de intelligence. Ameliorarea unui astfel de mediu poate fi realizată tocmai prin proiectarea anticipată a unor medii de lucru¹ care să permită abordarea acestor limitări doar ca exemplu, fără a împiedica buna desfășurare a operațiilor multinaționale.

Soluția adoptată în acest scop de majoritatea comandamentelor multinaționale o reprezintă așa numitele grupuri multidisciplinare de lucru, precum Centrul Operațional Întrunit pentru Planificare, Grupul Principal de Planificare, Grupul Operațional Întrunit de Logistică sau, în cazul domeniului de intelligence, Centrul Întrunit de Intelligence. Toate aceste structuri funcționale sunt proiectate anticipat, până la nivelul arhitecturii lor, procedurilor folosite și resurselor alocate. Ele reprezintă rezultatul „**adaptării**” comandamentului respectiv la specificul misiunii încredințate și la cerințele comandantului Forței dislocate.

Exemple de astfel de grupuri sau centre de lucru în concepție **integrată** pot continua. Esența creării acestora rezidă în faptul că, pe măsura identificării unor cerințe pe linia planificării operaționale și, în speță, în domeniul asigurării pe linie de intelligence, pot fi create grupuri noi destinate chiar unui moment operativ, dacă importanța acestuia o solicită. Desigur că există tendința de a crea aproape orice tip de grup de lucru, dintr-o credință falsă că aceste structuri pot soluționa aproape orice. Acesta reprezintă în fapt o situație extremă care, ca orice extremă, nu poate aduce un echilibru în abordarea de factură **integrat flexibilă** a problematicii structurilor de intelligence. Tocmai din acest motiv, considerăm că evaluarea din timp a viitoarelor provocări în domeniul intelligence, pornind de la cererile de informații identificate pentru fiecare fază a operațiilor și pe prioritățile stabilite, în funcție de ritmul de derulare a acțiunilor Forței Multinaționale, reprezintă singura abordare echilibrată în domeniu.

Obținerea listei cerințelor de informare pe priorități - proiectată la nivelul mediului operațional

* Victor Boboc este expert în contrainformații militare în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării.

¹ Field Manual FM 2-0, Intelligence, Headquarters Department Of The Army, Washington DC, 2004, p. 2-14.

și în funcție de specificul acestuia -, va fi astfel un produs conectat la obiectivele și efectele aplicării Forței Multinaționale în zona respectivă. Ca urmare, îndeplinirea eficientă și oportună a acestora va impune reconsiderarea arhitecturii interne a structurii de intelligence și regenerarea ei, chiar cu caracter temporar.

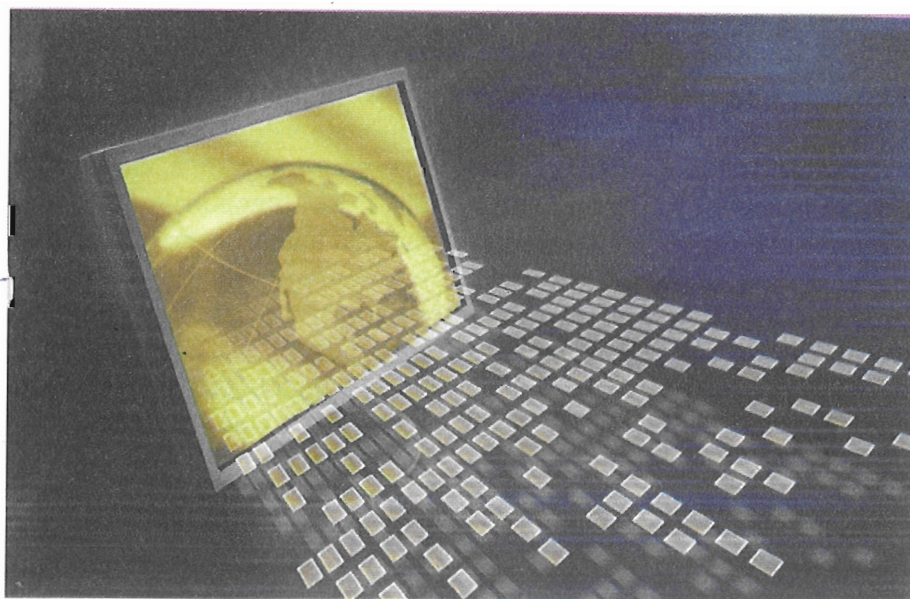
Modul de abordare impune stabilirea în mod realist a celor mai eficiente căi și metode pentru satisfacerea mandatului încredințat Forței și, în același timp, o atitudine corectă de evaluare a posibilităților structurii de intelligence. Facem această apreciere deoarece supraevaluarea unor capacități sau subevaluarea lor conduce la o estimare incorectă a noii structuri funcționale pe linie de intelligence. Această apreciere poate conduce la o dimensionare incorectă a gradului de interacțiune sau a nivelului de flexibilitate și, în unele situații, la soluții care din start pun sub semnul întrebării consistența funcțională a structurii de intelligence sau nucleul de bază al acesteia.

Indiferent de gradul de complexitate și de dinamica cerințelor de informare, un grup de lucru multidisciplinar¹ trebuie stabilit ca arhitectură și proceduri de lucru la nivelul structurii de intelligence. Acesta poartă diferite denumiri în literatura de specialitate, în raport cu centrul de greutate al funcțiilor de bază. Un accent pus doar pe partea de colectare și mai puțin pe cea de planificare sau analiză poate determina necesitatea instituirii unui centru de coordonare

a tuturor surselor disponibile și exploatabile la un moment dat. Abordarea similară a părții de analiză sau prognoză a evoluțiilor diferiților factori de risc poate determina definirea unui centru întrunit de analiză.

Desigur, nu putem vorbi numai de planificare fără ca aceasta să aibă un domeniu real de aplicabilitate sau, altfel spus, nu planificăm ceva ce nu există sau doar de dragul de a o face. Avem însă situația în care funcțiile de bază ale unei structuri de intelligence - planificare, analiză, obținere și diseminare - sunt relativ egale ca importanță. În această situație, arhitectura structurii de intelligence poate fi centrată pe un așa numit Centru Întrunit de Intelligence care, pe lângă sarcina integrării structurii de intelligence în procesele de planificare operațională de la nivelul Forței Multinaționale, poate juca și rolul de centru integrator de specialitate la nivelul zonei de responsabilitate sau de interes pe probleme de informații.

Indiferent de natura acestui grup de lucru multidisciplinar, acesta va asigura, pe lângă integrarea activității de intelligence în mediul intern comandamentului Forței, și stabilirea legăturilor ce pot genera integrarea structurii de informații militare în grupurile de lucru specializate ale altor structuri similare sau organizații de interes². În plus, prin chiar modul său de generare, prin înglobarea unitară a principalelor resurse și proceduri din structura de intelligence, acesta va asigura stabilitatea nucleului

¹ *Field Manual FM 2-0, Intelligence*, Headquarters Department Of The Army, Washington DC, 2004, p. 2-16.

² *Idem*, p. 2-18.

funcțional minim pe linie de intelligence, adică va determina în mod dinamic și eficient limitele nivelului de flexibilitate ce poate fi atins. În fapt, deoarece acest grup dispune și gestionează majoritatea resurselor pe linie de intelligence, limita nivelului de flexibilitate este dată de chiar limita de funcționare de existență a acestui grup întrunit de lucru multidisciplinar, din perspectiva structurii de intelligence.

Desigur, alături de acest centru vor coexista elemente sau chiar părți importante din fosta arhitectură la pace a structurii de intelligence. Acțiunile acestora vor fi însă coordonate de acest Centru, în virtutea abordării integrat flexibile a activității în sine. Grupurile specializate dispun în acest fel de interfața organizațională și procedurală pentru satisfacerea nevoilor de interacțiune și adaptare la mediul operațiilor derulate.

Ponderea fiecărei funcții a structurii de intelligence, în cadrul procesului de satisfacere a cerințelor de informare, precum și natura și complexitatea acestora determină arhitectura internă la criză pe linie de intelligence. Indiferent de denumirea și rolul grupului integrat intern, vom identifica și alte cerințe care vor fi traduse, în acord cu resursele funcționale și procedurale aflate la dispoziție în participarea sau chiar inițierea generării altor grupuri similare, fie în plan intern, fie la nivel de specialitate în plan zonal sau regional¹.

Indiferent de natura și conținutul acestor cereri identificate, devine obligatorie, cel puțin din perspectiva echivalenței caracterului procesului de planificare a operațiilor cu cel al proceselor derulate pe linie de intelligence, implicarea în grupurile și centrele întrinite multidisciplinare create la nivelul comandamentului Forței respective. Apreciem că balanța optimă între mediul intern și cel extern comandamentului, cu includerea permanentă a celui intern, evaluarea corectă a potențialului celui extern este arta prin care conducerea structurii de intelligence poate duce la eficiența și oportunitatea activității pe linie de informații militare.

Cele două laturi ale interacțiunii și, prin urmare, tipurile de centre și grupuri de lucru aferente nu se exclud ci, mai degrabă, devin complementare prin prisma obiectivelor Forței Multinaționale și a coordonatelor specifice

domeniului de intelligence. Arhitectura internă pe timpul operațiilor multinaționale a structurii de intelligence va fi influențată în mod evident, la nivelul centrului de greutate de moment al acțiunilor sale de fază în care acestea se află. Astfel, în faza de inițiere a operațiilor va domina asigurarea funcției de planificare. Pe timpul derulării operațiilor vor domina funcțiile de colectare și analiză asociate unui proces adecvat de diseminare și evaluare a activității proprii. Ceea ce este semnificativ este faptul că aceste funcții pe momente ale operațiilor sunt abordate întrunit ceea ce permite adoptarea unui punct de vedere multilateral, bazat pe întreaga imagine de intelligence la nivelul zonei și permite transmiterea unor produse de calitate către procesul de planificare a operațiilor.

În acest context, amintim că, în esență, confruntarea cu unele limitări naționale, într-un mediu multinațional pe linie de intelligence se rezumă în primul rând la asumarea conștientă a acestora și la monitorizarea lor ca atare și, în al doilea rând, la acceptarea ideii în sine, de existență a acestora. Dacă acest lucru este realizat, încă din faza de planificare a viitoarelor operații multinaționale, și este integrat ca atare în arhitectura viitoarei structuri de intelligence, apreciem că un rol substanțial în reducerea „*sincopelor, disfuncționalităților*” pe linia eficienței și oportunității activității de intelligence îl va avea, în principiu, monitorizarea unor proceduri specifice acestei situații.

Una dintre structurile interne de intelligence, care asigură caracterul integrat-flexibil, și care poate gestiona situațiile generate de limitările naționale este Centrul Întrunit de Intelligence². Procedura specifică elaborată pentru stabilirea detaliilor funcționale ale acestuia, include și aspecte legate de analiza periodică a eficienței și oportunității atât a centrului creat, cât și a structurii de intelligence în sine. Acest lucru este posibil, dacă ne reamintim de faptul că acesta înglobează, într-o arhitectură specifică, majoritatea componentelor existente la pace în structura de intelligence.

Prin urmare, este mult mai ușor ca manifestările limitărilor naționale să fie gestionate și monitorizate din acest centru decât dintr-un

¹ *Ibidem*, p.2-19.

² *Joint and National Intelligence Support to Military Operations*, JP 2.01, Washington DC, 2007, p. I-1.

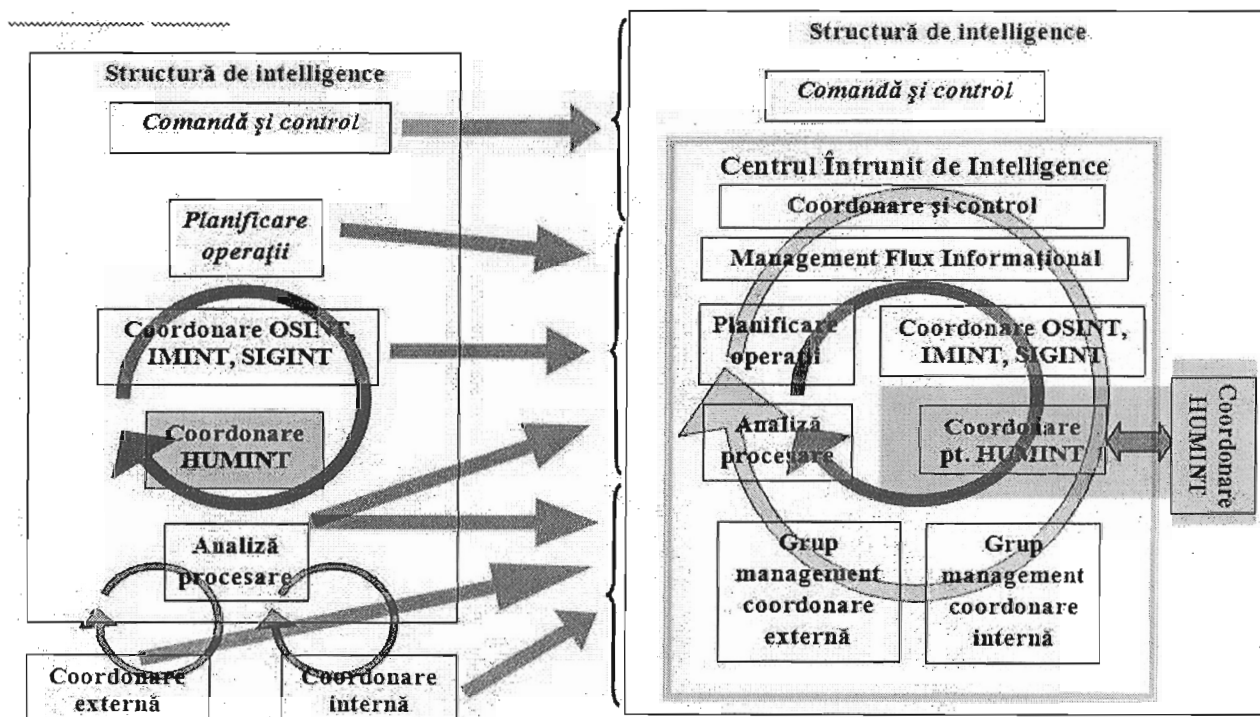
alt grup de lucru care ar putea fi creat special în acest scop. Centrul Întrunit de Intelligence nu înglobează în totalitate structura de intelligence, ceea ce evidențiază un aspect foarte important, și anume acela că acest centru nu este structura de intelligence, ci reprezintă, în esență, calea cea mai rapidă de transformare funcțională pentru o **integrare** de factură **flexibilă**, deci adaptabilă față de mediul operațional în care urmează să activeze. Prezentăm în figura următoare, spre exemplificare, o posibilă modalitate de creare a unui astfel de Centru¹, pornind de la structura de intelligence la pace și transformările aferente ce se impun.

Acest proces de generare, funcționare și monitorizare a stării Centrului Întrunit de Intelligence este stabilit prin resurse normative și regulamentare precise, concretizate într-una dintre procedurile foarte importante de la nivelul secțiunii de intelligence, și anume procedura denumită pe scurt **Centrul Întrunit de Intelligence**².

reacție eficientă și oportună a structurii de intelligence dar, în același timp, și pârghiile normative, regulamentare, precum și cadrul organizațional propice îndeplinirii funcțiilor de planificare, culegere, procesare, analiză și diseminare specifice activităților pe linie de informații militare.

Prin intermediul acestui Centru și al modului în care este definită și normată activitatea sa, limitările naționale devin, alături de cererile de informații, un nou set de funcții specifice elementelor naționale componente ale Centrului Întrunit de Intelligence, care, angrenate și monitorizate continuu în ansamblul acestuia, permit determinarea oportună a eventualelor „anomalii” funcționale.

Procedura de bază prin care se stabilesc atribuțiile, răspunderile și limitele de autoritate ale Centrului Întrunit de Intelligence reprezintă preambulul definirii activității care trebuie să stabilească modalitățile, căile și canalele prin

Aceste considerații, alături de observațiile făcute în paragrafele anterioare, privind posibilitățile de realizare și menținere a caracterului **integrat-flexibil** al unei structuri de intelligence, justifică aprecierile conform cărora, în actualul mediu operațional, acest Centru devine grupul esențial de lucru, prin care se poate asigura nu numai o

care, în manieră autorizată și fără necesitatea unei explicații suplimentare, acestea pot fi introduse în ecuația zilnică a evaluării capacității reale a structurii de intelligence de a răspunde oportun și eficient la cerințele de informare³. Desigur, aceasta presupune respectarea întocmai a acordului cadru, semnat anterior dislocării în zona de

¹ Ibidem, p. II-3.

² Ibidem, p. II-4.

³ Joint and National Intelligence Support to Military Operations, JP 2.01, Washington DC, 2007, p. II-5.

operații a elementelor naționale. Acest lucru nu trebuie realizat într-o manieră cantitativă anume, ci trebuie să se facă, în primul rând, oportun.

Timpul va fi mărimea esențială pentru respectarea modului de traducere în practică a acordului inițial, astfel încât o eventuală limitare națională, ce poate împiedica procesul derulat pe linie de intelligence, să poată fi evitată, contracarată sau chiar eliminată, pe cât posibil.

Această modalitate nu impune explicații sau motivații. Ea impune doar restricționarea unei capacități sau funcționalități, prin simpla comunicare a timpului sau perioadei pentru care este aplicabilă. Acest cadru normativ ajută la respectarea principiului „*nevoii de a cunoaște*” și reprezintă o excepție tolerabilă de la cel al „*nevoii de exploatare în comun*”, cu condiția asumării unei oportunități în comunicare, ce ar exclude caracterul accidental al limitării capacităților și funcțiilor structurii de intelligence.

Flexibilitatea structurii de intelligence va consta în a accepta, fără interferențe, decizia mediului național cu efecte asupra celui multinațional. Nu eliminăm din discuție situația inversă a limitării naționalului de către mediul multinațional, situație ce poate interveni ca urmare a unei decizii majoritare în cadrul coaliției sau alianței multinaționale. Cu siguranță, această situație nu este de dorit, dar nu poate fi exclusă și credem că, în ambele cazuri, se impune delimitarea clară între nivelul Forței Multinaționale și cel politico-militar, în care oricare dintre situațiile amintite pot fi dezbătute și analizate dintr-o perspectivă mult mai largă. Susținem, în acest mod, caracterul temporal și exclusiv al unor astfel de situații, în sensul în care ele trebuie abordate pe moment ca atare, contracarate, iar funcțiile structurii de intelligence realizate în parametri optimi de eficiență și oportunitate.

Apreciem că tocmai **integrarea-flexibilă** a capacităților de intelligence, încă din faza de planificare a operațiilor multinaționale, va genera atitudinea necesară unei comunicări reale, fără implicarea motivațiilor sau argumentelor, în scopul finalizării obiectivelor propuse la un moment dat. Aplicarea unui astfel de mod relativ „*liberal*” în conducerea și coordonarea unei structuri de intelligence ridică câteva probleme foarte importante.

Una dintre acestea este legată de profesionalismul grupului de conducere și control al

structurii de intelligence. Provenind tot dintr-un mediu național și având mai mult sau mai puțin un caracter eterogen, stabilirea acestuia trebuie făcută luând în considerare cele precizate mai sus. O alegere pe criterii pur profesionale sau pe cel al echidistanței față de partenerii de coaliție sau alianță nu poate fi luată în considerare deoarece cele două criterii ar trebui în fapt să se îmbine sau chiar să se echilibreze la un moment dat¹.

Un alt aspect important este legat de nivelul de eterogenitate al Centrului Întrunit de Intelligence². O mare varietate de parteneri ridică probleme mari pe linia acomodării reciproce a punctelor de vedere naționale. Iată de ce uneori, chiar dacă se preferă un nivel scăzut de eterogenitate a structurii de intelligence, din perspectiva diversității multinaționale, mediul decizional politico-militar preferă această soluție în schimbul unui potențial „*haos*” pe linie de intelligence.

Apreciem că, în esența sa, acest mod de abordare conduce la identificarea unor limite funcționale ce pot apărea în cadrul unui mediu multinațional complex, comparativ cu cele naționale. Una dintre reacțiile față de această situație o reprezintă diminuarea numărului de națiuni componente ale structurii de intelligence, în special prin integrarea unor parteneri care au mai acționat împreună, precum și a unor noi colaboratori relativ cunoscuți pentru capacitatea lor privind interoperabilitatea în domeniu.

În general, pentru evitarea în manieră clasică a efectelor negative ce pot fi induse de limitările de natură normativă sau procedurală naționale, se preferă această abordare, dorindu-se efectul benefic al unei structuri de intelligence eficiente și oportune. Considerăm că această cale nu pune problema caracterului **integrat-flexibil**, fiind mai degrabă o soluție care folosește conceptul produsului deja experimentat cu fiabilitate și eficiență determinată³. Apreciem că, uneori, din acest motiv, „*poarta*” accederii către astfel de structuri, pentru unele națiuni mai puțin experimentate în acest domeniu, într-un cadru multinațional, este relativ „*închisă*”. În acest fel, se așteaptă din partea celor experimentați

¹ Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment, JP 2-01.3, Washington DC, 2009, p. I-16.

² Joint and National Intelligence Support to Military Operations, JP 2.01, Washington DC, 2007, p. II-12.

³ Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment, JP 2-01.3, Washington DC, 2009, p. I-17.

„dovada” pregătirii profesionale prin „testări”, uneori chiar punctuale, ale modului de înțelegere, însușire și aplicare a normelor și procedurilor funcționale specifice domeniului intelligence în operațiile multinaționale. Criticarea sau acceptarea acestui mod de operare depinde, în final, de ceea ce se dorește la nivelul politico-militar. O campanie sigură la nivel multinațional solicită resurse mai mici și utilizarea unor capabilități deja experimentate.

Abordarea **integrat-flexibilă** a problematicii limitărilor naționale, deși nu presupune resurse mari, ridică problema duratei procesului inițial de realizare a acordului tehnic multinațional, în

modul amintit anterior, care poate fi complex și chiar de durată, dacă este aplicat în cadrul unei coaliții sau alianțe multinaționale cu un mare număr de participanți. În schimb, acest mod de abordare conduce la îndeplinirea obiectivelor pe linie de intelligence și, simultan, la posibilitatea cooptării a noi și noi state în cadrul structurilor de informații militare pentru susținerea operațiilor multinaționale respective. Acest mod creează o șansă în plus oricărui stat pentru a accede în astfel de structuri, chiar dacă presupune eforturi inițiale și ulterioare de monitorizare a eficienței și oportunității satisfacerii cererilor de informații și diminuarea impactului negativ al limitărilor naționale. „Cheia” normativă și procedurală, în acest caz, este determinată de acordul tehnic inițial și reflectarea acestuia în procedura de funcționare a Centrului Întrunit de Intelligence din cadrul structurii de informații militare. Prin aceste două pârghii normative și procedurale se pot regla și corecta procesele din cadrul structurii de intelligence atât din perspectiva interacțiunii sale interne, cât și din cea externă, fie din planul eșalonului superior coordonator, fie din cel al eșalonului din care face parte structura în sine.

Procedura de stabilire a funcționalităților structurii de informații militare, urmată de cea a Centrului Întrunit de Intelligence, constituie nucleul de bază din care vor rezulta toate celelalte proceduri ce vor fi utilizate.

EFECTE ADVERSE ALE GLOBALIZĂRII ECONOMICE ASUPRA SECURITĂȚII

Marius Andrei DIAMESCU*

A devenit evident faptul că interdependența în relațiile internaționale asociată fenomenului globalizării adaugă noi valențe conceptului de *securitate*. Pentru a vedea cum și în ce măsură influențează globalizarea aspectele economice ale securității naționale, considerăm că se impune lămurirea noțiunii de *conomie a securității*, concept relativ nou în domeniu. Vom apela în acest sens la una dintre cele mai sintetice definiții, potrivit căreia economia securității include securitatea economică, costurile acesteia, precum și riscurile de natură economică la adresa securității în ansamblul ei¹. Cu alte cuvinte, se poate spune că *economia securității* include ansamblul capacităților funcționale și financiare ale unui stat de a preveni și gestiona riscurile, de orice natură - economică și non-economică (politică, socială, militară) - cu repercusiuni la adresa securității statului respectiv, astfel încât economia în cauză să poată face față șocurilor economice (atât interne cât și externe). Practic, *economia securității* circumscrie organizarea și funcționarea sistemului de securitate în ansamblu, de care depinde menținerea unui echilibru dinamic necesar conviețuirii într-un mediu complex, totdeauna schimbător, tensionat, competițional, cu evoluții complicate.

În ceea ce privește globalizarea economică, aceasta poate fi definită ca fiind procesul dinamic al creșterii interdependențelor dintre statele naționale, ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor dintre acestea și diferitele sfere ale vieții economice, politice, sociale și culturale. Potrivit unor rapoarte ale Băncii

Mondiale (2000, 2002), în economia mondială au loc două procese paralele: globalizarea și descentralizarea; globalizarea constă în transnaționalizarea până la supranaționalizare, cu deosebire în domeniile comerțului, finanțelor și tehnologiilor de vârf, sau „*integrarea progresivă a sistemelor economice și a societăților la scară globală*”².

Din perspectiva economiei securității, devine destul de alarmant însă faptul că fenomenul globalizării, dincolo de marile beneficii economice pe care le generează, începe să evidențieze și imensele vulnerabilități pe care le induce în securitatea statelor. Globalizarea reprezintă astfel, poate, una dintre cele mai controversate problematice ale contemporaneității, iar dezbaterele cresc în intensitate atunci când această temă este pusă în legătură cu problematica securității. Controversa apare tocmai din faptul că, la scară mondială, societățile naționale resimt simultan mari beneficii, cu profituri imposibil de imaginat într-o economie care să nu dispună de interconexiunile pe care le permite globalizarea, dar și mari neajunsuri și vulnerabilități, pe termen lung și greu de remediat, induse de același fenomen al globalizării.

Partea pozitivă a acestui fenomen o reprezintă creșterea interacțiunii dintre țări, care deschide noi oportunități pentru dezvoltarea civilizației umane, mai cu seamă în domeniul economic, permițând intensificarea schimburilor comerciale, investiționale și tehnologice. Până spre anul 2000, globalizarea economică a generat fenomene pozitive (eliminarea restricțiilor asupra capitalului, orientarea către un sistem financiar global sau

* Marius Andrei DIAMESCU este analist militar în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării.

¹ Napoleon Pop, *Riscurile economice - o provocare la adresa securității naționale*, Centrul de Cercetări Financiare și Monetare Victor Slăvescu, ianuarie 2006, p. 9.

² „La mondialisation [est] l'intégration progressive des systèmes économiques et des sociétés à l'échelle du globe.” Cf. Raportului *Mondialisation, développement et pauvreté. Bâtir une économie intégrée*, trad. fr., Ed. ESKA, Paris, 2002, p. 10 (v. *Globalization, Growth and Poverty*, Washington D.C., 2002, www.worldbank.org).

renunțarea la restricțiile impuse investițiilor economice directe), care au contribuit la accelerarea mișcării spre integrarea globală și regională a serviciilor și producției. În acest context, particularitățile culturale, sistemul de valori al unei țări și istoria au un cuvânt greu de spus în competiția globală. Teoretic, accentuarea competiției ar trebui să fie urmată, implicit, de o creștere atât a productivității cât și a calității produselor. Valorile individuale, colective și legăturile sociale sunt cele care cristalizează identitatea unui popor asigurându-i succesul. Competitivitatea statelor lumii este măsurată anual de diverse instituții, care corelează date macro- și micro-economice din majoritatea țărilor lumii. Aceasta este definită ca fiind o colecție de factori politici și de instituții, strâns legate între ele, care determină nivelul de productivitate al unei țări și care influențează astfel gradul de prosperitate ce poate fi atins de o economie. Dacă aceste legături se deteriorează, ele se vor reflecta nu numai în decăderea economică, dar și într-o erodare a națiunii însăși. Și astfel se deschide calea către efectele negative ale globalizării.

online, ca rezultat al dezvoltării tehnologice rapide, favorizează dezvoltarea spionajului economic, furtul de date, delapidările de fonduri, blocarea accesului la servicii, cu pierderi economice imense și impact social major. În epoca globalizării, vechea înfruntare dintre comunism și capitalism a fost înlocuită cu cea dintre forme rivale de capitalism și dintre blocurile economice regionale. Relevant în acest sens este cazul atacurilor cibernetice multiple la care a fost supusă Estonia¹ în primăvara anului 2007. Gravitatea atacurilor inițiate asupra paginilor de internet ale guvernului, băncilor și presei, la acea dată, determina chiar administrația de la Tallinn să ceară Uniunii Europene și NATO să ia măsuri pentru stoparea războiului cibernetic. Potrivit rapoartelor emise de autoritățile estoniene, cel puțin un milion de computere au fost afectate de această ofensivă cibernetică. Ca urmare a dezvoltării sistemului de guvernare electronică și sistemului bancar electronic, republica baltică este considerată drept cea mai avansată țară europeană în utilizarea internetului și în materie de servicii oferite prin internet, dar,

Conștientizăm astăzi tot mai mult faptul că globalizarea a făcut și continuă să facă loc unor noi, multiple și complexe provocări. Deschiderea tot mai mare a economiilor naționale, creșterea mai rapidă a comerțului față de cea a producției economice globale, precum și internaționalizarea serviciilor au intensificat competiția economică internațională și au creat, totodată, mari vulnerabilități de securitate agenților economici și chiar în securitatea statelor. Este bine cunoscut faptul că efectuarea tranzacțiilor

fapt dovedit cu această ocazie, este poate și cel mai vulnerabil stat la atacurile informatice. Guvernul estonian raporta în 2007 că daunele

¹ Atacurile împotriva paginilor de internet estoniene au început la scurt timp după ce autoritățile au mutat statuia Soldatului de Bronz (la data de 27 aprilie 2007), ridicată în onoarea soldaților Armatei Roșii uciși în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, din centrul Tallinnului, într-un cimitir din apropierea capitalei. Măsura a stârnit protestele violente ale etnicilor ruși, care au organizat o blocadă asupra ambasadei estone din Moscova. (n.a.)

suferite în urma valului de atacuri cibernetice, fără precedent, se ridicau la zeci de milioane de euro, iar acțiunile erau asociate cu terorismul.

Exemplul Estoniei arată că, pe lângă factorii economici, care au un rol major în trasarea caracteristicilor economiei globale, factorii cei mai importanți sunt și vor rămâne însă cei politici. Eficiența economică, dublată de ambițiile naționale și regionale, cu precădere cele ale marilor puteri, va influența dinamica economiei globale a secolului XXI. În concluzie, economia internațională ar putea să devină tot mai mult un spațiu al conflictelor.

Pe de altă parte, deschiderea mare a economiei mondiale, apariția unor noi puteri industriale și încetinirea economică globală au contribuit la apariția unui mare surplus de capacități de producție în mai multe sectoare industriale și la creșterea concurenței între producători și furnizori. De aici stimularea concurenței neloiale, care circumscrie totalitatea situațiilor în care, din dorința de a pătrunde rapid sau a câștiga o cotă cât mai mare de piață, firmele prejudiciază direct și deliberat activitatea concurenților, apelând la practici ilegale: *denigrare* (vehicularea de informații inexacte sau false despre activitatea acestora), *concurența „parazitară”*, (obținerea de avantaje ca urmare a confuziei create între mărci etc.), *concurența ilicită*, *frauda fiscală* (încălcarea legislației fiscale, ceea ce permite obținerea unor costuri mai mici și posibilitatea practicării unor prețuri scăzute), *dumping*. Potrivit prevederilor *Convenției de la Paris pentru protecția proprietății industriale*¹, „constituie un act de concurență neloială orice act de concurență contrar practicilor cinstite în materie industrială sau comercială” (art. 10 bis, alin. 2). Astfel, în conformitate cu art. 10 bis, alin. 3, „trebuie să fie interzise următoarele tipuri de acțiuni: 1 - orice fapte care sunt de natură să creeze o confuzie cu întreprinderea, produsele sau activitatea industrială sau comercială a unui concurent; 2 - afirmațiile false în exercitarea

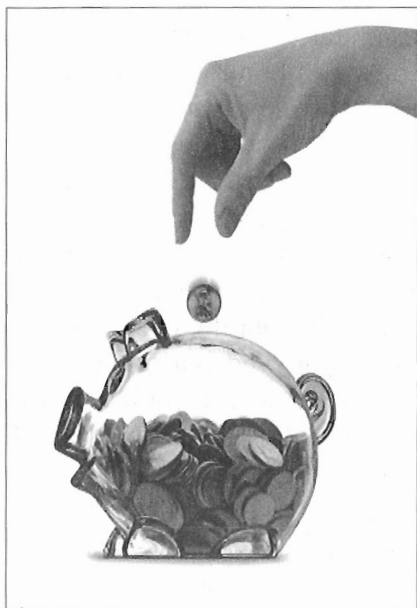
comerțului, care sunt de natură să discrediteze întreprinderea, produsele sau activitatea industrială sau comercială a unui concurent; 3 - indicațiile sau afirmațiile a căror folosire, în exercitarea comerțului, sunt susceptibile să inducă publicul în eroare cu privire la natura, modul de fabricație, caracteristicile, aptitudinea la întrebuințare sau cantitatea mărfurilor”.

La fel cum expansiunea necontrolată a unor modele culturale (cazul modelului cultural al democrației occidentale de sorginte americană) este resimțită adeseori drept o agresiune (mai cu seamă în statele cu societăți puternic tradiționaliste, conservatoare - în lumea musulmană, de pildă), tot astfel expansiunea economică a unor state puternic dezvoltate din Occident pe piețele estice (prin pătrunderea cu produse calitativ superioare pe piețe de producție mai puțin competitive, ce sufocă practic agenții economici locali care nu fac față concurenței) sau, dimpotrivă, expansiunea economică spre vest a unor state din est aflate în plin avânt economic (China și India de exemplu), care invadează piețele cu produse extrem de ieftine, pun în lumină efectele nedorite ale liberalizării economiei și ale interrelaționării piețelor de capital, constituindu-se adesea în pericole pentru economiile naționale.

Prin urmare, multe dintre măsurile prevăzute în strategiile naționale de securitate sunt măsuri specifice globalizării economiei. *Strategia Europeană de Securitate*, care afirmă fără echivoc acest lucru, punctează în egală măsură avantajele și riscurile pe care le aduce cu sine globalizarea: „Atmosfera care a urmat războiului rece este una caracterizată de deschiderea progresivă a frontierelor, deschidere în cadrul căreia aspectele interne și externe de securitate sunt legate în mod indisolubil. Fluxurile comerciale și de investiții, dezvoltarea tehnologică și răspândirea democrației au adus libertate și prosperitate pentru numeroși oameni. Alții au perceput globalizarea ca pe o cauză a frustrării sau a nedreptății. Aceste evoluții au condus, de asemenea, la creșterea rolului jucat de grupările neguvernamentale în relațiile internaționale. Evoluțiile respective au condus la creșterea dependenței - precum și a vulnerabilității - europene față de o infrastructură interconectată în domenii ca transporturile, energia, informațiile. (...) Din ce în ce mai mult, mișcările teroriste dispun de resurse importante, sunt conectate prin rețele

¹ *Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle* (du 20 mars 1883, révisée à Bruxelles le 14 décembre 1900, à Washington le 2 juin 1911, à La Haye le 6 novembre 1925, à Londres le 2 juin 1934, à Lisbonne le 31 octobre 1958 et à Stockholm le 14 juillet 1967, et modifiée le 28 septembre 1979), Art. 10 bis - *Concurrence déloyale*. (http://www.wipo.int/treaties/fr/ip/paris/trtdocs_wo020.html).

electronice și sunt gata să recurgă la o violență nelimitată pentru a produce daune masive.”¹

În contextul globalizării și al interrelaționării piețelor de capital, apar așadar și vulnerabilitățile specifice fenomenului (dintre care cea mai mare poate este interrelaționarea piețelor la nivel transnațional ce determină rapiditatea propagării efectelor negative, în lanț, la scară largă), precum și amenințări dintre cele mai grave, precum crima organizată, terorismul, întreruperile lanțurilor de aprovizionare la nivel global, atacurile informatice. Anii de criză financiară și economică pe care lumea întreagă îi traversează în momentul de față, cumulați cu guvernarea inefficientă din unele state, par să reprezinte cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale, pentru că situația de criză economică stimulează economia subterană, activitățile de crimă organizată și extremismul, duce la sărăcie și trezește frustrări profunde pentru sute de milioane de oameni.

Potrivit aceluiași document, „proasta guvernare - corupția, abuzul de putere, instituțiile slabe, lipsa responsabilității [în gestionarea resurselor] slăbește statele din interior. În anumite cazuri, aceasta a condus aproape la colapsul instituțiilor statului. Somalia, Liberia și Afganistanul sunt cele mai cunoscute exemple recente. Colapsul

statului poate fi asociat cu amenințări evidente, precum criminalitatea organizată sau terorismul”².

Desființarea unui număr mare de locuri de muncă accentuează sărăcia și sporește numărul de îmbolnăviri, conducând în acest fel la deteriorarea nivelului de trai și constituind de fapt nucleul de dezvoltare a infraționalității³ cu efecte asociate precum migrația ilegală, traficul ilegal de persoane sau alte acțiuni de criminalitate organizată. Tot acest complex de factori este de natură să alimenteze nemulțumirile la scară largă și să conducă la apariția unor mișcări sociale radicale și violente, care fie vor fi controlate recurgând la forță, fie vor scăpa de sub controlul autorităților. Această situație nu face decât să crească presiunea asupra sistemelor de securitate socială și, în ultimă instanță, asupra securității naționale a statelor. Efectele cele mai alarmante, precum criminalitatea transnațională și terorismul internațional se bazează pe importante surse de finanțare obținute ilegal din delapidarea de fonduri prin fraude economice. În plus, cercul vicios se închide, iar banii obținuți din activități ilegale și de crimă organizată sunt spălați în economie.

Creșterea interdependenței în relațiile internaționale generată de globalizare adaugă noi valențe conceptului de „economie a securității”. Astfel, crește numărul și varietatea factorilor care afectează funcționarea economiilor naționale și stabilitatea societății, crește, de asemenea, riscul spionajului economic și trezește tot mai

² *Idem*, p. 4.

³ „In the majority world, the loss of jobs and collapsing markets will impact directly on hundreds of millions of people, increasing poverty, ill-health and levels of malnutrition” (*Oxford International Security Report*, p. 10, <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/sites/default/files/thetippingpoint.pdf>).

¹ *Strategia Europeană de Securitate*, aprobată de Consiliul European, Bruxelles, op. cit., p. 2-3, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIRO.pdf>.

mult conștiința și interesul actorilor economici, indiferent de forța pe care o au pe piață, în legătură cu necesitatea dezvoltării unei culturi de securitate în rândurile propriilor angajați și a implementării unor proceduri de protejare a informațiilor strategice ale companiei. De pildă, menținerea unei companii în topul celor mai performanți actori de pe piața de profil nu depinde numai de capacitatea acesteia de a se dezvolta continuu, durabil și echilibrat, la standardele impuse de concurență, și de a preîntâmpina nevoile clienților, ci și de abilitatea de a-și proteja informațiile strategice. De fapt, securitatea a devenit (sau ar trebui să devină în scurt timp) o prioritate pentru managerii companiilor economice. În plus, dat fiind că piețele economice, indiferent de profil, permit interrelaționarea nu numai între companii naționale, ci și între companii naționale și companii străine, problema spionajului, a sabotajului, a subminării sau a culegerii ilegale de informații strategice despre competitori impune abordarea problematicii economiei securității în strânsă legătură cu aceea a securității naționale.

Riscurile generate de sistemul economic global sunt astăzi pe ordinea de zi a politicianilor și a politologilor, întrucât globalizarea este nu numai un proces geoeconomic, ci și unul geopolitic. Acest proces nu trebuie perceput numai ca o integrare a economiilor mai multor țări, ci ca un proces dinamic care generează schimbări în abordarea problematicii oricărei economii naționale. Statul își comercializează astăzi produsele acolo unde îi este mai convenabil, fără a lua în considerare existența granițelor, aspect care permite penetrarea pe piețele locale a corporațiilor transnaționale, precum și privatizarea resurselor, adeseori către companii străine. Regiuni întregi se transformă, astfel, în furnizori de materie primă și în piețe de desfacere pentru corporațiile transnaționale, fără a dezvolta producțiile proprii; în această situație se află statele din Asia Centrală, după destrămarea Uniunii Sovietice, state ale căror economii se bazează în principal pe sectorul primar - extragerea și producerea de materii prime - și care, nedispunând de propria infrastructură de transport, sunt puternic dependente de infrastructura rusă. Federația Rusă reprezintă astfel nu numai o țară de tranzit, ci și principalul beneficiar al resurselor energetice exportate de statele din zona caspică și central-asiatică,

favorizând în acest fel controlul rus asupra piețelor energetice europene.

Această adâncire a divizării piețelor (unele bazate pe sectorul primar de producție, altele pe sectorul secundar - ce implică transformarea materiilor prime în bunuri - și pe cel terțiar - ce presupune prestarea de servicii pentru consumatori sau companii) dă naștere unor grave probleme social-politice, cel mai revelator exemplu în acest sens fiind problema așa-numitei *geopolitici a resurselor energetice* cu care se confruntă lumea în ultimii ani și care a permis Federației Ruse utilizarea elementului energetic ca armă de politică externă, în vederea atingerii propriilor obiective geostrategice. Trebuie amintită astfel afirmația premierului ucrainean din 2005, Iuri Ehanurov, potrivit căreia „*o reală independență a Ucrainei nu este posibilă decât în condițiile unei independențe energetice*”¹. În aceste condiții, o putere crescândă a companiei Gazprom înseamnă de fapt o creștere a influenței geopolitice a Federației Ruse. Miza geopolitică și impactul asupra arhitecturii relațiilor de putere în Europa, și nu numai, au fost date de reacțiile marilor actori consumatori de energie. În contextul disputelor energetice ruso-ucrainene, care au afectat multe dintre statele europene, analistul de la Stratfor, Peter Zeihan, analizează reacția Germaniei din punct de vedere al intereselor sale geoeconomice și ambițiilor regionale, care stau la baza parteneriatului politic privilegiat pe care Berlinul pare să îl dezvolte cu Moscova: „*Dintre toate marile state europene, Germania este cel mai dependent de resursele importate din Rusia, în special de cele energetice. (...) Germania are motive majore de a sta de vorbă cu Rusia, într-un moment în care ar trebui să-și manifeste supărarea, la fel ca oricare alt stat al Europei. În Germania, mai mult decât în orice alt stat european, puterea se bazează pe poziționarea geografică și pe forța economică. (...) Berlinul nu dispune de alte variante pentru a-și atinge interesele. În absența resurselor energetice necesare avansării economiei, Germania își va menține statutul de putere geopolitică*

¹ „The political independence of Ukraine is equal to its energy independence” (Iuri Ehanurov apud. Yana Sedova, *Yekhanurov returns from Moscow without deal for natural gas supplies*, Ukrainian Weekly, no. 52, 25 dec. 2005, <http://www.scribd.com/doc/12796652/The-Ukrainian-Weekly-200552>).

*lipsită de vigoare, de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial*¹.

Potrivit lui Constantin Hlihor, disputa energetică ruso-ucraineană și mutarea disputei pentru supremație a marilor actori în Asia Centrală, ca urmare a faptului că bazinul caspic tinde să devină principalul bazin de aprovizionare cu energie pentru statele dezvoltate tehnologic, „par să confirme faptul că rivalitățile geopolitice sunt astăzi, tot mai mult, legate de controlul și transportul resurselor energetice spre marii consumatori, dar și faptul că aceste rivalități nu se vor mai tranșa prin conflicte caracteristice paradigmei clauswitziene. Avantajele și câștigurile strategice nu vor mai fi cu necesitate, ca în secolele anterioare, rezultatul confruntărilor militare, după cum nici pierderile de poziții strategice în spații considerate vitale pentru diferite puteri nu le vor determina pe acestea să recurgă la război pentru a le câștiga”². În același context, Zbigniew Brzezinski atrăgea atenția asupra faptului că „Eurasia este tabla de șah pe care se joacă lupta pentru supremația mondială”³.

Se poate concluziona astfel că politica internațională influențează în mod semnificativ natura și dinamica economiei internaționale. Deși progresele tehnologice și interacțiunea piețelor

sunt cauze suficiente pentru creșterea nivelului economiei mondiale, totuși baza necesară pentru o economie mondială stabilă și unificată o constituie politicile de susținere și relațiile de cooperare dintre state. Din această perspectivă, suntem de acord cu acei specialiști care apreciază că, „este tot mai puțin probabil să fie proiectată o strategie coerentă și realistă în domeniul securității naționale fără să fie identificate riscurile și amenințările majore la adresa securității energetice a comunităților umane și, mai ales, fără să fie identificate soluțiile posibil de adoptat în asemenea tip de confruntări. Petrolul, gazele naturale, apa și resursele de hrană vor deveni tot mai rare. Într-o stare de mare penurie, dacă nu se vor descoperi alternative viabile, statele vor căuta să controleze aceste resurse de bază și să impună raționalizări în utilizare. În aceste condiții este posibil să crească potențialul conflictual în relațiile internaționale și să apară conflicte legate de stăpânirea unor teritorii. (...) Este posibil ca, în asemenea situații, panoplia zeului Marte să se îmbogățească și să se diversifice cu noi forme de conflict și de criză, ceea ce va impune adoptarea de noi soluții și reforme de esență”⁴.

¹ „Of the major European states, Germany is the most dependent upon Russian resources in general, and energy in particular” (Peter Zeihan, *The Russian Gas Trap*, 13 ian. 2009, www.stratfor.com/weekly/20090113_russian_gas_trap)

² Constantin Hlihor, „Geopolitica resurselor energetice și noua panoplie a zeului Marte”, în *Observatorul militar*, nr. 1 (11 - 17 ianuarie 2005).

³ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Ed. Univers Enciclopedic, 2000, apud. Constantin Hlihor, *op. cit.*

⁴ Constantin Hlihor, *op. cit.*

EVOLUȚIA CENTRELOR DE PUTERE ALE SECOLULUI AL XXI-LEA - UN MODEL MATEMATIC

dr. Corneliu CALOTĂ*

Arhitectura de putere a sistemului mondial al secolului al XXI-lea reprezintă un subiect de interes pentru orice pasionat al relațiilor internaționale, fie el factor de decizie în politica externă, fie cercetător în domeniu, fie simplu cetățean. Studiul istoriei, precum și al realităților actuale, ne demonstrează că, în lumea contemporană supusă asediului globalizării și caracterizată de complexitate, competiție și interdependență, nu pot fi făcute prognoze credibile privind evoluția puterii în relațiile internaționale. Astfel de prognoze sunt lipsite de acuratețe pentru că lipsesc acele instrumente care să ofere o viziune cât de cât obiectivă, capabilă să sesizeze și să anticipateze evoluții pe termen lung. Puterea a devenit un concept intens disputat, întrucât fiecare paradigmă majoră a Relațiilor Internaționale - realism, liberalism, constructivism - și-a dezvoltat o viziune diferită despre putere. Din perspectivă teoretică, abordarea de față se situează în interiorul teoriei realiste.

Așa cum este îndeobște binecunoscut, niciuna dintre paradigmele teoretice nu a fost/nu este capabilă să explice toate evenimentele istoriei relațiilor internaționale și nu a fost scutită de eșecuri atunci când a fost vorba să prevadă evenimente majore, precum prăbușirea Uniunii Sovietice. Pe de altă parte, oricine poate constata că istoria omenirii a fost în bună măsură determinată de un număr redus de state cu statutul de mari puteri; ba chiar mari puteri au apărut, au dominat lumea din jurul lor, după care au dispărut. Arhitectura de putere a sistemului mondial s-a modificat permanent, cu o viteză din ce în ce mai mare. De exemplu, deși Uniunea Sovietică s-a prăbușit, până într-atât încât unii îi cântau prohodul, astăzi Rusia promite să renască

pe fundațiile vechiului imperiu. China, sfârtecătă vreme de aproape un secol de puterile occidentale și Japonia, este astăzi privită quasi-unanim ca viitorul rival al Statelor Unite.

În vâltoarea acestor evoluții din sistemul internațional există un element care rămâne peren: puterea. De aceea, în opinia noastră, un instrument util pentru reducerea marjei de eroare a predicțiilor legate de evoluția relațiilor internaționale îl constituie elaborarea unui **model matematic** capabil să evalueze obiectiv puterea actorilor internaționali, în special a celor majori.

Ce este puterea? Iată o întrebare ce îi împarte pe diverșii cercetători care, de-a lungul timpului, s-au aplecat asupra temei. După cum vom vedea, majoritatea experților consideră că puterea reprezintă capacitatea unui actor internațional de a-și realiza scopurile sau obiectivele, mai exact de a obține aceste rezultate prin exercitarea influenței asupra altor actori, în scopul obținerii unui anumit comportament. Din păcate, o astfel de abordare a puterii nu oferă suficiente date operaționale, în sensul că nu sunt enunțate atributele de care trebuie să beneficieze actorul A (actorul puternic) pentru a-și realiza obiectivele, nici de ce actorul B (actorul slab) face ceea ce îi cere A etc.

Din acest punct de vedere, pornim de la ideea potrivit căreia ierarhia în sistemul internațional nu este rodul întâmplării, ci rezultatul dinamic al împletirii mai multor factori, precum: un mix de resurse de tip *hard power* (capitalul uman, forța militară, resurse naturale ș.a.), puterea economică și tehnologică, organizarea socială și coeziunea internă și, nu în ultimul rând, leadership-ul și strategia. În consecință, am procedat la integrarea acestor factori într-un model matematic, într-o ecuație simplă, intuitivă, care, pe baza datelor existente în spațiul public, să permită atât o evaluare exactă a potențialului

* Corneliu CALOTĂ este comentator de politică externă la Televiziunea Română și absolvent al Colegiului Național de Apărare.

de putere al actorilor majori ai sistemului internațional, cât și o predicție a evoluției acestora pe termen mediu și lung.

Primele încercări de modelare matematică a puterii statelor și a dinamicii raporturilor de putere dintre ele datează din anii '50 ai secolului trecut. În special cercetătorii americani, dar și cei britanici, francezi, ruși sau chinezi, au propus diverse viziuni de transpunere în formule matematice a diverselor aspecte ale puterii în sistemul internațional. Deși s-a constatat că **nu se poate vorbi de un consens în ceea ce privește un model matematic al puterii**, există însă unanimitate în aprecierea că actualul stadiu de dezvoltare a științelor politice precum și setul de instrumente de studiu existente nu permit elaborarea unei formule miraculoase a puterii unui stat. Corelativ, nu există o formulă capabilă să explice toate fațetele puterii, să înglobeze efectele caracterului său relațional și conjunctural, să ofere explicații pentru rezultatele contradictorii ale exercitării puterii de-a lungul timpului și, mai ales, să ofere predicții sigure despre rezultatele aplicării forței în relațiile dintre state.

Pentru început am încercat să răspundem la o primă întrebare: **ce anume dorim să măsurăm prin modelul propus: puterea potențială, adică ceea ce Joseph Nye Jr.¹ numește „Resource Power”, iar Ashley Tellis² „Power-in being” sau puterea ca rezultat, puterea aplicată, adică „Behavioural Power” în viziunea lui Nye sau „Power-in outcomes” potrivit lui Tellis?**

Este destul de limpede că, dacă puterea potențială ar putea fi măsurată, într-un fel sau altul, mai mult sau mai puțin exact, **măsurarea puterii exercitate este o misiune imposibilă**. Cele două caracteristici ale puterii exercitate (conjuncturală și relațională) o fac practic dificil, dacă nu imposibil, de anticipat, cu atât mai puțin de măsurat. Dacă dorim, totuși, o ecuație care să ofere o idee despre puterea exercitată, atunci ea trebuie să se refere la o anumită putere potențială pusă în acțiune într-o **conjunctură** dată și într-o **relație** particulară. Adică o ecuație de tipul:

$$P_{rez} = P \times [W \times C \times (1 - R)],$$

unde: P_{rez} este puterea rezultată, efectul obținut

prin aplicarea puterii potențiale de către actorul **A** într-o conjunctură dată, pe o relație diadică cu un actor **B**; **P** este puterea potențială sau puterea dată de resurse; **W** reprezintă un factor care exprimă **conjunctura** în care se aplică puterea³; **C** reprezintă un factor ce exprimă **competența** actorului **A** care aplică puterea potențială⁴; **R** reprezintă factorul **risc**⁵.

Variabilele **V**, **C** și **R** reprezintă **factori multiplicativi**, pentru că o valoare nulă a unuia anulează efectele puterii potențiale. Ele pot fi evaluate pe baza unor criterii subiective, de către cercetători specializați. Dar rezultatele pot fi înșelătoare! Cea mai corectă evaluare a factorilor de voință, competență și risc se poate obține doar *a posteriori*, după ce s-au aflat rezultatele aplicării

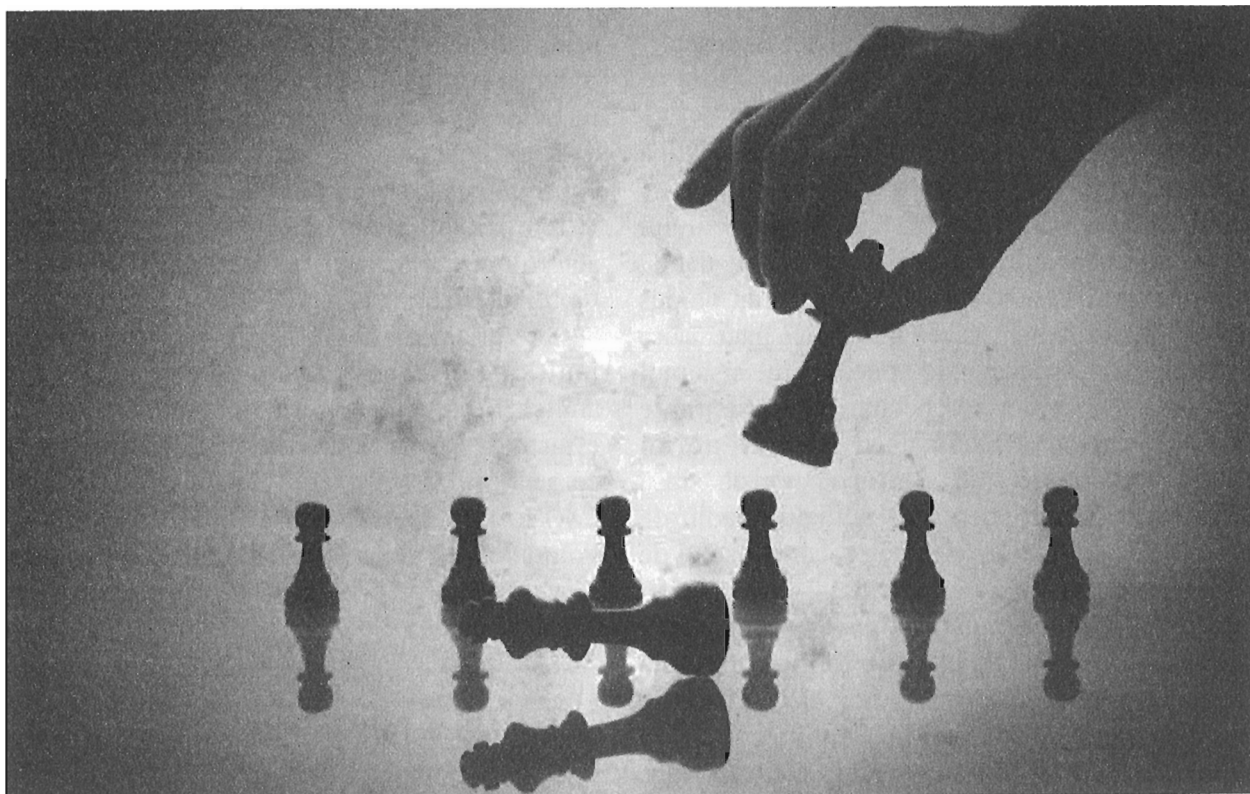
³ Factorul **W** înglobează două aspecte: 1) **voința politică** (*will*), în principal, a actorului **A** de a obține acel rezultat prin aplicarea puterii sale potențiale. Dacă *leadership*-ul unui stat consideră că nu este momentul să aplice puterea în conjunctura dată sau în raport cu un anume adversar, ori nu o poate aplica pentru că este angrenat în alte angajamente, atunci puterea rezultată nu poate fi decât nulă. De asemenea, acest factor ia în considerare voința politică a actorului **B** asupra căruia se exercită puterea potențială a actorului **A**; dacă **B** este ferm decis și nu are angajamente pe alte „fronturi”, atunci rezultatul aplicării puterii actorului **A** este diferit de situația inversă; 2) **interésul** actorului **A** de a obține acel rezultat, pentru că, dacă un actor nu are interesul să facă ceva într-o anume conjunctură, puterea rezultată este nulă.

⁴ Factorul **C** înglobează, de asemenea, două aspecte: 1) **competența** de conversie a resurselor de putere de care dispune actorul **A** în putere propriu-zisă: putere militară, putere economică, *soft power*. Spre exemplu, Uniunea Europeană, care are resurse uriașe de putere, a făcut eforturi pentru a pune capăt crizei din Kosovo, dar nu a avut competențe militare care să-i permită să intervină, fiind nevoie de SUA și NATO; 2) **strategia națională** este, de asemenea, foarte importantă pentru rezultatele exercitării puterii. Lipsa strategiei lui **A** sau o strategie superioară a lui **B** anulează rezultatele puterii.

⁵ Factorul **R** înglobează, de asemenea, două semnificații: 1) **oportunitatea** este aspectul de care ar fi trebuit să țină seama Saddam Hussein atunci când a atacat Kuweitul, în 1990, sau Administrația Bush Jr. atunci când a intrat în viesparul Irakului; 2) **vulnerabilitatea** este aspectul de care ar fi trebuit să țină seama Japonia, cea lipsită de resurse naturale, atunci când, în anii 1930, a intrat în coliziune cu SUA, ca să nu mai vorbim de atacul de la Pearl Harbour! În ecuația puterii rezultate, P_{rez} , riscul apare înglobat în factorul **(1 - R)**, întrucât, dacă riscul este nul, atunci factorul respectiv este unitar, deci nu are efect asupra puterii rezultate; dacă riscul este total, atunci valoarea lui **R** este unu, factorul **(1 - R)** este nul și, în consecință, puterea rezultată este și ea nulă.

¹ Joseph Jr. Nye, *The Powers to Lead*, Oxford University Press, New York, 2008.

² Ashley Tellis et al, *Measuring National Powers in the Postindustrial Age*, Rand Corporation, Santa Monica, 2000.

puterii! După cum se observă din cele câteva exemple menționate și după cum este și logic, având în vedere că vorbim despre puterea exercitată, deci despre efecte ale exercitării puterii, ecuația de mai sus se referă la situația de competiție sau conflict. Numai atunci, și numai pentru învinși, puterea rezultată poate fi nulă.

De altfel, **numai puterea rezultată poate fi nulă**. Puterea potențială, cea dată de resurse, este **totdeauna nenulă**. Aceasta înseamnă că variabilele care dau puterea potențială sunt **aditive** și nu **multiplicative**, precum în cazul puterii rezultate. Resursele care dau puterea potențială își modifică importanța în timp. De exemplu, resurse precum *populația* și *producția de oțel*, hotărâtoare în epocile pre-industrială și industrială, sunt mai puțin relevante astăzi, în așa-numita societate a cunoașterii. Așadar, nu numai metoda de măsurare a puterii, dar și *identificarea resurselor de putere este subiectivă* și poate stârni discuții în contradictoriu. De ce un indicator și nu altul? Își mai păstrează relevanța un indicator, spre exemplu populația unui stat, în epoca contemporană? Setul de indicatori ales favorizează un grup de state, în dauna altuia organizat altfel? Sunt corecte valorile acelor indicatori pe care i-am selectat? Cine îi măsoară și pe ce bază? Aceste întrebări nu pot avea răspunsuri totalmente obiective. Așadar, **va trebui să ne mulțumim cu o soluție**

de compromis, așa cum fac de altfel și cercetătorii americani, cei chinezi sau cei ruși. În funcție de studiul mai multor modele, am ajuns la concluzia că singura soluție rezonabilă o reprezintă abordarea etapizată:

- **etapa 1** - alegerea unui set de resurse considerate strategice de putere potențială (ex. populația, resursele industriale, cele tehnologice);
- **etapa 2** - identificarea acelor indicatori relevanți care, teoretic, oferă o măsură credibilă pentru resursa strategică aleasă în prima etapă, indicatori pentru care sunt disponibile baze publice de date;
- **etapa 3** - alocarea de coeficienți de ponderare cât mai apropiați de realitate pentru fiecare resursă strategică și pentru fiecare indicator. Posibilitatea de a aplica concret ecuația propusă, cu nume și date precise existente în spațiul public, reprezintă una dintre cerințele fundamentale ale acesteia, pentru că numai așa se poate verifica ipoteza de lucru formulată la începutul articolului de față.

Având în vedere toate cele expuse mai sus, ecuația puterii potențiale propuse se situează între varianta avansată de Michael Porter pentru măsurarea competitivității naționale¹, care are în vedere cinci resurse strategice - resurse fizice, resurse umane, infrastructură, resurse de cunoaștere

¹ Michael Porter, „*The Global Competitiveness Report 2000*”, The Free Press, 1990.

și resurse de capital -, și soluția susținută de cercetătorul chinez, Hu Angang¹, care ia în calcul opt categorii de resurse, cu 23 de indicatori. Aplicând **metoda sumei ponderate**, rezultă o ecuație a puterii potențiale de tipul:

$$P = \sum (c_i \times R_i),$$

unde R_i reprezintă partea care îi revine unui actor din resursa strategică i , în procente din totalul mondial al acelei resurse, iar c_i reprezintă ponderea alocată resursei de putere R_i , în totalul puterii potențiale.

Pasul următor constă în evaluarea dimensiunii resursei strategice R_i . Pornind de la premisa că orice resursă strategică R_i este definită de un set de indicatori r_j - spre exemplu, resursa demografică este definită atât de mărimea populației, cât și de pregătirea profesională a acesteia sau de procentul populației active din totalul populației -, ajungem la o formulă asemănătoare:

$$R_i = \sum (a_j \times r_j)$$

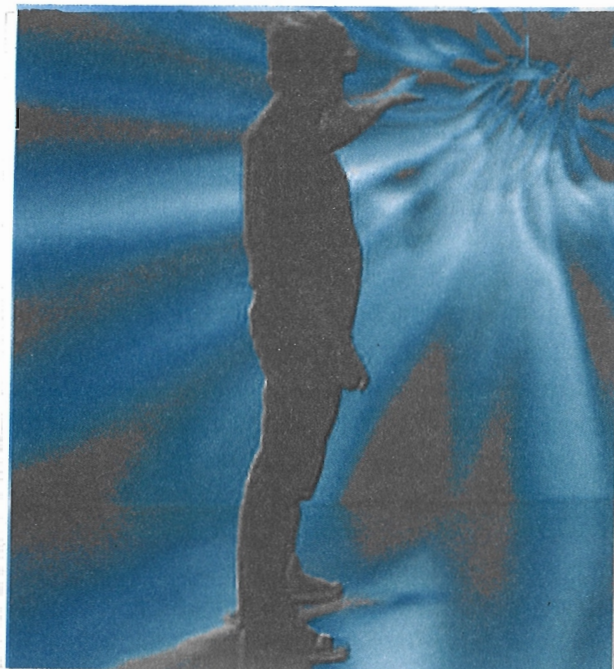
unde r_j reprezintă un indicator al resursei strategice R_i , iar a_j este ponderea acelui indicator în ansamblul resursei strategice R_i .

În acest context, se impun două precizări. În viziunea modelului propus, dinamica sistemului internațional de putere este reflectată de variabila R_i , care este de fapt o funcție de timp $R_i(t)$, întrucât partea care revine unui actor dintr-o resursă de putere este variabilă în timp, deoarece indicatorii r_j variază în timp. Așadar, puterea potențială este o funcție de timp dată de formula

$$P = \sum \{c_i \times \sum [a_j \times r_j(t)]_i\}.$$

Dată fiind natura foarte diferită a resurselor de putere - milioane de oameni ca populație, miliarde de dolari ca PIB, sute de mii de hectare de pământ arabil -, am optat pentru variabile exprimate în procente din totalul mondial. Această abordare prezintă avantajul că elimină dificultatea de a lucra cu variabile multidimensionale, pe de o parte, dar are și dezavantajul că este relevantă în principal pentru statele mari ale sistemului internațional.

Ecuația descrisă îndeplinește câteva cerințe esențiale: este simplă, intuitivă, credibilă, ușor de aplicat, corespunde trăsăturilor epocii post-industriale în care trăim, caracterizată de globalizare, revoluția tehnologică și informațională, reducerea relevanței puterii militare în reglementarea

relațiilor dintre actorii internaționali; coeficienții de ponderare sunt suficient de mici pentru a nu introduce erori severe; există surse publice² credibile de date referitoare la indicatorii aleși. Grupăți pe categorii, acești indicatori sunt capabili să ofere o imagine realistă, intuitivă a unei resurse strategice de putere.

Pornind de la aceste date și premise, modelul de evaluare a puterii potențiale ia în calcul șapte resurse strategice de putere, R_i , cu ponderile c_i , resurse strategice pe care le definesc setul de indicatori, r_j (definițiile acestor indicatori sunt conforme cu definițiile Băncii Mondiale³), cu ponderile a_j , astfel:

• **Resursele economice, R_e** , cu ponderea de 20% în totalul puterii potențiale P (corespunzătoare ponderii c_i) sunt definite de doi indicatori (corespunzător categoriei de indicatori r_j):

1. Produsul Intern Brut (*GDP, Gross Domestic Product*), măsurat în PPP, adică *Purchasing Power Parity* (paritatea puterii de cumpărare), în procente din totalul mondial, cu ponderea de 90%;
2. Rata anuală de creștere a PIB-ului, comparativ cu rata medie anuală de creștere a PIB-ului mondial, cu ponderea de 10%, și care arată avantajul comparativ de dezvoltare al actorului respectiv, față de alți participanți la jocul

¹ Hu Angang, Men Honghua, „*The Rising of China: Comprehensive National Power and Grand Strategy*”, Strategy and Management, No. 3, Tsinghua, 2002, p.8-12.

² Sursele utilizate pentru acest studiu sunt *CIA Worldfact Book*, *World Bank Development Indicators Database 2008* și *World Bank Indicators 2009*.

³ „*World Development Indicator Database*”, 2009, World Bank, <http://www.worldbank.org/data/>.

mondial de putere din aceeași categorie cu el. Astfel,

$$R_e = 0,9 \text{ PIB/PIB}_{\text{mondial}} + 0,1 \text{ (rata de creștere PIB - rata mondială de creștere PIB}_{\text{mondial}})$$

- **Resursele Umane, R_u** , cu ponderea 10% în totalul puterii potențiale **P** (ponderea c_i), exprimă valoarea populației unui actor internațional din punctul de vedere al societății cunoașterii. Resursele umane ale unui actor, în special oportunitățile și capacitățile din sistemul de educație, sunt decisive pentru creșterea economică a actorului respectiv; cu cât un individ a făcut mai mulți ani de școală și cu cât este mai bine pregătit, cu atât mai mult poate să-și sporească productivitatea, prin adaptarea la noile tehnologii. Resursele Umane ale unui actor sunt determinate de două categorii de indicatori r_j : doi indicatori multiplicativi (singurii indicatori multiplicativi din ecuație), plus un indicator aditiv:

1) u_{act} reprezentând procentul de populație activă între 15 - 65 de ani, indiferent dacă este salariată sau nu, întrucât este de presupus că și persoanele active care nu sunt salariate, precum femeile casnice, persoanele care lucrează în agricultura nesalariată etc., prestează muncă socialmente utilă; u_{act} se calculează în procente, din totalul mondial al populației active, și exprimă atât mărimea populației unui stat, cât și valoarea sa, din punct de vedere al utilității sociale;

2) u_{edu} reprezentând numărul mediu de ani de educație primită de către o persoană de peste 15 ani în sistemul de educație al actorului respectiv;

3) PIB-ul pe cap de locuitor, raportat la media PIB-urilor pe cap de locuitor ale celorlalți actori cu care se face comparația, indicator care exprimă coeziunea socială și gradul de satisfacție personală a membrilor/locuitorilor unui actor. Prin urmare,

$$R_u = 0,9 u_{\text{act}} \times u_{\text{edu}} + 0,1 \text{ PIB/capita: medie PIB/capita}$$

- **Resursele Militare, R_m** , cu ponderea (c_i) de 20% în totalul puterii potențiale **P**, reflectă capacitatea unui stat de a menține stabilitatea socială, ordinea publică și siguranța cetățeanului; în plan extern, reflectă capacitatea de a maximiza interesele naționale în raport cu alți actori internaționali. Așa cum afirmă Ashley Tellis, puterea militară nu este numai o resursă, ci și un rezultat al puterii naționale. Resursele militare sunt descrise de două categorii de indicatori r_j :
1) m_c reprezentând ansamblul **cheltuielilor militare**, inclusiv recrutarea, pregătirea și plata

personalului, achiziționarea de tehnică militară, alte furnituri și cheltuieli legate de funcționarea organismelor militare, în procente din totalul mondial; asistența militară în străinătate este inclusă în bugetul statului donator, iar achiziționarea echipamentelor pe credit este trecută în contul anului în care se contractează creditul, și nu al anului în care se face plata propriu-zisă;
2) m_p reprezentând **personalul militar**, plătit sau recrutat, inclusiv forțele paramilitare, dacă este vorba de unități regulate, în procente din totalul mondial.

Întrucât nivelul cheltuielilor militare este mai important decât numărul de oameni din structurile militare, am acordat o pondere de 60% indicatorului „cheltuieli militare”, comparativ cu 40% pentru indicatorul „personal militar (ponderile a_j)”. Astfel:

$$R_m = 0,6m_c + 0,4m_p$$

- **Resurselor Naturale, R_n** , le-am alocat o pondere de 10% în totalul puterii potențiale **P**. Resursele naturale au jucat roluri diferite, funcție de stadiul dezvoltării societății umane. În trecut, au avut o importanță covârșitoare, însă astăzi, în general, importanța resurselor naturale se află pe un trend descrescător, în contrast cu rolul în creștere al resurselor tehnologice și de cunoaștere. De aceea, ponderea resursei strategice „resurse naturale” în ecuația puterii potențiale este de numai 10%. În mod obișnuit, resursele naturale se referă la abundența, calitatea, accesibilitatea și costurile de exploatare ale resurselor naturale importante. Existența resurselor naturale reprezintă o condiție necesară pentru dezvoltarea economică a oricărui actor internațional. Însă deținerea lor nu mai este crucială, întrucât, în epoca contemporană, piețele mondiale de materii prime asigură un acces practic nelimitat la resurse naturale. Pe de altă parte, exploatarea lor aduce profituri marginale, date fiind costurile ecologice ridicate ale exploatarei. Având în vedere cele expuse, am selectat următorii patru indicatori ai resurselor naturale:

1) n_{pa} reprezentând suprafața de pământ arabil cultivat, în procente din totalul mondial de suprafață arabilă cultivată; acest indicator exprimă atât mărimea teritoriului unui stat, cât și valoarea de întrebuințare a aceluia teritoriu;

2) n_{ap} reprezentând sursele regenerabile anual de apă potabilă sau industrială, în procente din totalul mondial. Acest indicator ar

putea părea puțin important în comparație cu alte resurse naturale consacrate. Motivul pentru care l-am luat în considerație este faptul că, spre deosebire de resursele minerale clasice, apa potabilă tinde să devină o resursă crucială - în ultima vreme, a început să se vorbească despre apa potabilă ca fiind „Blue Gold” - care ar putea deveni critică, pe măsură ce se vor agrava efectele încălzirii globale;

- 3) n_{ec} reprezentând energia consumată în regim comercial pentru activitățile curente de orice tip, fie din producția proprie, fie din import, în procente din totalul mondial de energie consumată;
- 4) n_{ep} desemnează energia electrică produsă, de orice tip ar fi ea, în procente din totalul producției mondiale de energie electrică.

Întrucât acești patru indicatori au aproximativ aceeași importanță în balanța de resurse naturale a unui actor, am considerat că ponderile lor trebuie să fie egale, fiecare contând în proporție de 25%. Deci,

$$R_n = 0,25 n_{pa} + 0,25 n_{ca} + 0,25 n_{ec} + 0,25 n_{ep}$$

- **Resursele de Capital, R_c** , cu ponderea de 10% din totalul puterii potențiale P , reflectă dimensiunea pieței de capital a unui stat, în contextul în care forța financiară a devenit un factor hotărâtor pentru dezvoltarea economică și o condiție pentru forța industrială și sănătatea economiei unui actor internațional. Resursele de capital sunt exprimate de trei indicatori:

- 1) c_{GCF} reprezentând formarea brută de capital intern, echivalentă cu investițiile interne brute (*Gross Capital Formation*, denumit anterior *Gross Domestic Investment*), în procente din totalul mondial;
- 2) c_{FDI} reprezentând investițiile străine directe (*FDI, Foreign Direct Investment*), în procente din totalul mondial;
- 3) c_{MV} reprezentând valoarea pieței de capital, denumită și capitalizarea pieței (*Market Capitalization* sau *Market Value*), în procente din totalul mondial (am utilizat pentru indici inițialele denumirilor în limba engleză, întrucât acești indicatori se găsesc practic numai în surse anglo-saxone).

Dat fiind faptul că investițiile interne brute exprimă într-o proporție mai mare capacitatea de dezvoltare a unui actor, am acordat acestui indicator o pondere de 40%, ceilalți doi împărțind restul în mod egal. Astfel:

$$R_c = 0,4 c_{GCF} + 0,3 c_{FDI} + 0,3 c_{MC}$$

- **Resursele de Tehnologie și Cunoaștere, R_t** , cu ponderea de 20% din totalul puterii potențiale P . Am considerat că resursele tehnologice și de cunoaștere ale unui actor internațional merită o pondere de 20%, întrucât importanța lor este crucială pentru succesul pe termen mediu și lung al actorului respectiv, în contextul generalizării societății cunoașterii. Măsura acestei resurse este dată, în opinia noastră, de patru indicatori:

- 1) $t_{R\&D}$ reprezentând cheltuielile guvernamentale cu cercetarea-dezvoltarea (*R&D, Research & Development*), în procente din totalul mondial;
- 2) t_{cp} reprezentând numărul de computere personale folosite de cetățenii unui actor internațional, în procente din totalul mondial, indicator care reflectă capacitățile de aplicare a noilor tehnologii într-o anumită țară;
- 3) t_{IP} reprezentând numărul utilizatorilor activi de Internet (cei care au un IP, adică un *Internet Protocol* propriu), în procente din totalul mondial, indicator care reflectă nivelul de pătrundere a societății informaționale în rândurile cetățenilor aceluia actor internațional;
- 4) t_{ST} numărul articolelor cu conținut tehnic și științific publicate într-un număr de 4800 de publicații științifice internaționale recunoscute, indicator care reflectă capacitatea de inovare științifică și tehnică a unui actor internațional.

Întrucât investiția guvernului în cercetare-dezvoltare este cel mai important motor al dezvoltării pe termen lung a capacităților unui stat de inovare tehnologică, am acordat acestui indicator o pondere de 40%, ceilalți trei împărțind restul în mod egal. Astfel,

$$R_t = 0,4 t_{R\&D} + 0,2(t_{cp} + t_{IP} + t_{ST})$$

- **Resursele Guvernamentale, R_g** , cu ponderea de 10% din totalul puterii potențiale, reflectă capacitatea guvernului central de a mobiliza și utiliza resurse financiare și reprezintă cheltuielile totale ale guvernului, incluzând în egală măsură bugetul de cheltuieli și bugetul de investiții, atât pentru servicii publice, precum educația și sănătatea, cât și în scopuri comerciale, în agenții și societăți publice non-profit.

Dintre puterile relevante ale sistemului internațional, pentru Rusia de exemplu, majoritatea datelor încep după dispariția Uniunii Sovietice, iar pentru China, datele referitoare la resursele militare diferă de cele provenite din surse oficiale chineze. De asemenea, unele date despre

indicatori specifici societății informaționale, precum utilizatori de Internet, de telefonie mobilă, de computere personale, încep de abia în anii 1990,

inclusiv pentru statele dezvoltate. Așadar, ecuația care exprimă puterea potențială a unui actor internațional este sintetizată în tabelul nr. 1:

Puterea potențială =	P =	
Resursele economice	0,2 x	$0,9 \text{ PIB/PIB}_{\text{mondial}} + 0,1(\text{rata de creștere PIB} - \text{rata mondială de creștere PIB}_{\text{mondial}})$
+ Capitalul uman	0,1 x	$0,9 u_{\text{act}} \times u_{\text{edu}} + 0,1 \text{ PIB/capita : medie PIB/capita}$
+ Resursele militare	0,2 x	$(0,6 m_c + 0,4 m_p)$
+ Resursele naturale	0,1 x	$(0,25 n_{pa} + 0,25 n_{ap} + 0,25 n_{ec} + 0,25 n_{ep})$
+ Resursele de capital	0,1 x	$(0,4 c_{\text{GDI}} + 0,3 c_{\text{FDI}} + 0,3 c_{\text{MC}})$
+ Resursele tehnologice	0,2 x	$(0,4 t_{\text{R\&D}} + 0,2 t_{\text{cp}} + 0,2 t_{\text{IP}} + 0,2 t_{\text{ST}})$
+ Resursele guvernamentale	0,1 x	R_g

Tabelul nr. 1

Puterea potențială a unui actor internațional

Pentru a verifica valabilitatea modelului propus de calcul al puterii potențiale, l-am aplicat pentru cele cinci centre de putere ale secolului al XXI-lea: Uniunea Europeană, Rusia, Statele Unite ale Americii, Japonia și China. Am aplicat formulele de calcul și am obținut nu numai o măsură a puterii potențiale a celor cinci actori internaționali, ci și o imagine despre evoluția puterii lor între 1980 și 2007 (ultimul an pentru care există date în bazele de date precizate anterior; pentru Rusia/Uniunea Sovietică am realizat o extrapolare pentru perioada 1980-1985, întrucât datele sunt numai din 1990 încoace).

Rămâne de verificat dacă imaginea oferită de modelul propus se suprapune peste percepțiile curente asupra puterii celor cinci centre menționate. Trebuie făcută o mențiune specială referitoare la datele utilizate referitoare la Uniunea Europeană. Ponderile relative (din total mondial) pentru cele șapte resurse strategice de putere - resurse economice, capital uman, resurse militare, resurse naturale, resurse de capital, resurse tehnologice și resurse guvernamentale - ale celor 5 centre de putere și evoluția lor în perioada 1980-2007 sunt prezentate în graficele din figurile 1 - 7.

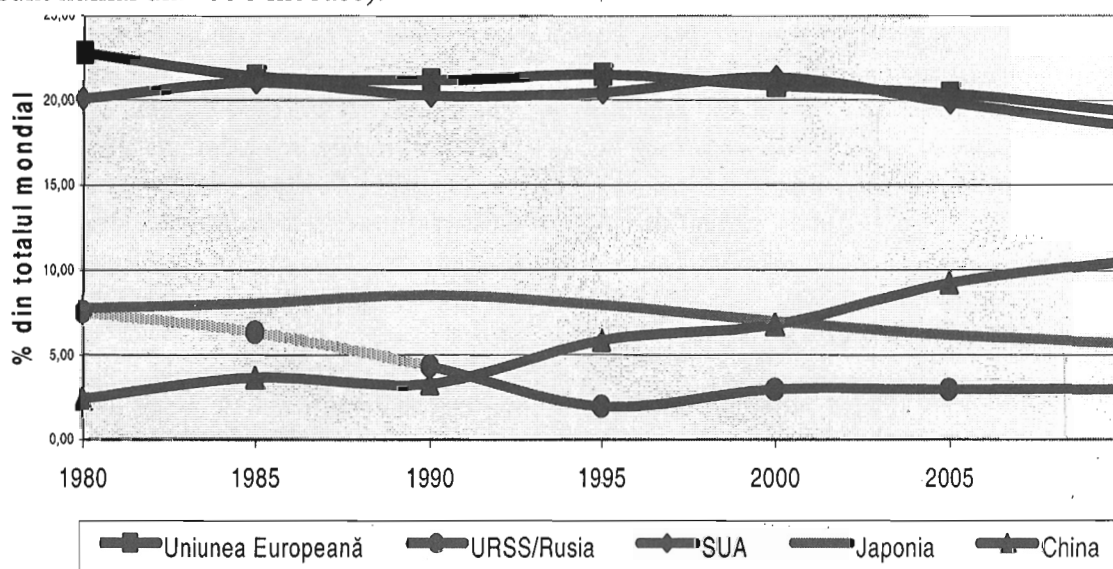

Fig. 1 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor economice ale celor 5 între 1980-2007

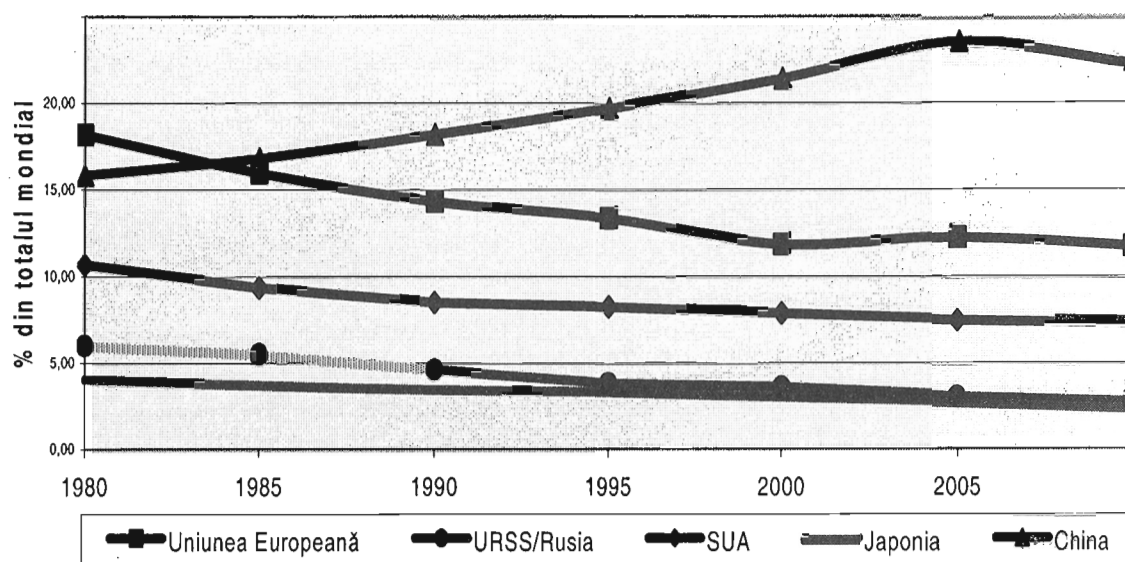

Fig. 2 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor umane ale celor 5 între 1980-2007

În figura 8 este prezentată puterea potențială, în procente din total mondial, a Uniunii Europene, Rusiei, Statelor Unite, Chinei și Japoniei și evoluția ponderii lor în perioada menționată.

Evoluțiile descrise de graficele de mai sus sunt perfect congruente cu percepțiile uzuale privind raporturile de putere din sistemul

internațional și, mai ales, cu modul în care aceste raporturi au evoluat în ultimele decenii. Astfel:

- SUA și Uniunea Europeană au avut cel mai mare potențial de putere, cu ponderi mult mai mari în comparație cu celelalte centre de putere.

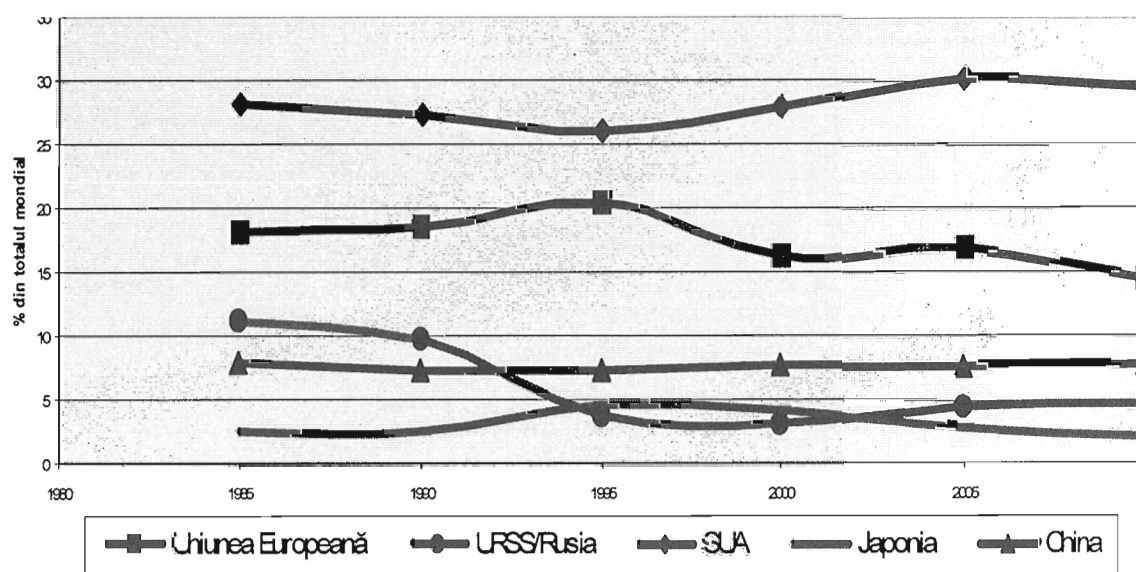

Fig. 3 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor militare ale celor 5 între 1985-2007

SUA s-au situat înaintea UE în majoritatea intervalului (mai puțin anul 1980). Momentul marii extinderi din 2005 a permis Uniunii Europene să depășească cu puțin SUA. Dar se pare că primatul ei va fi scurt, ecartul dintre ele reducându-se în 2007, față de 2005, între altele și pentru că extinderea spre est din 2004, presupune anumite costuri pe unele paliere ale resurselor de putere. Interesant de notat este faptul

că ponderea amândurora în totalul mondial a scăzut în intervalul de studiu, cu aproximativ același procent: 2,9%.

- Japonia și-a sporit ușor puterea potențială până în 1995, după care a început să regreseze. Anul 1995, când statul japonez a atins maximul puterii sale, a fost și anul în care a pierdut locul al treilea, fiind depășit de China. Japonia s-a menținut practic la același nivel, de 5,0-5,5%

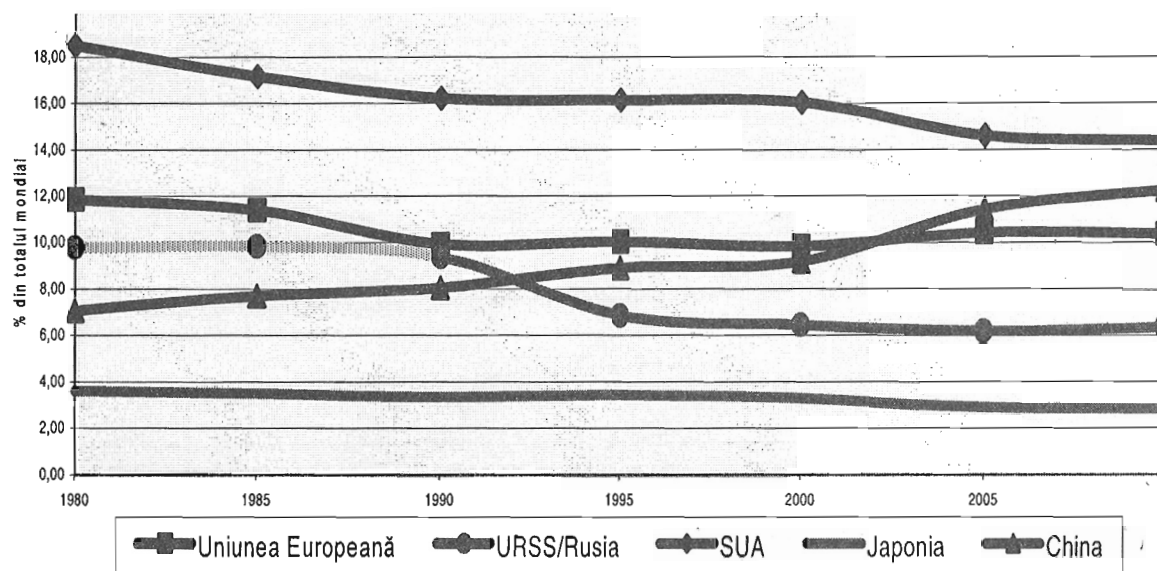

Fig. 4 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor naturale ale celor 5 între 1980-2007

din puterea mondială, un nivel totuși mic comparativ cu cei mai puternici. Japonia pare să-și fi atins limitele.

- Puterea potențială a URSS / Rusiei a scăzut constant în perioada 1980-1995; scăderea a devenit abruptă odată cu dezintegrarea URSS și contracția fostului imperiu sovietic la actuala Federație Rusă (de 1,7 ori, de la 4,93%, la 2,86% din totalul mondial). După anul 2000,

potențialul de putere al Rusiei a început să se redreseze, dar rata de creștere este modestă. Dat fiind regresul pe care îl înregistrează în privința resursei umane, ca și dificultățile de dezvoltare pe care le are, este greu de crezut că Rusia va reuși în viitorul previzibil să revină la nivelul de putere pe care l-a avut la începutul intervalului de studiu, când se situa pe locul al III-lea.

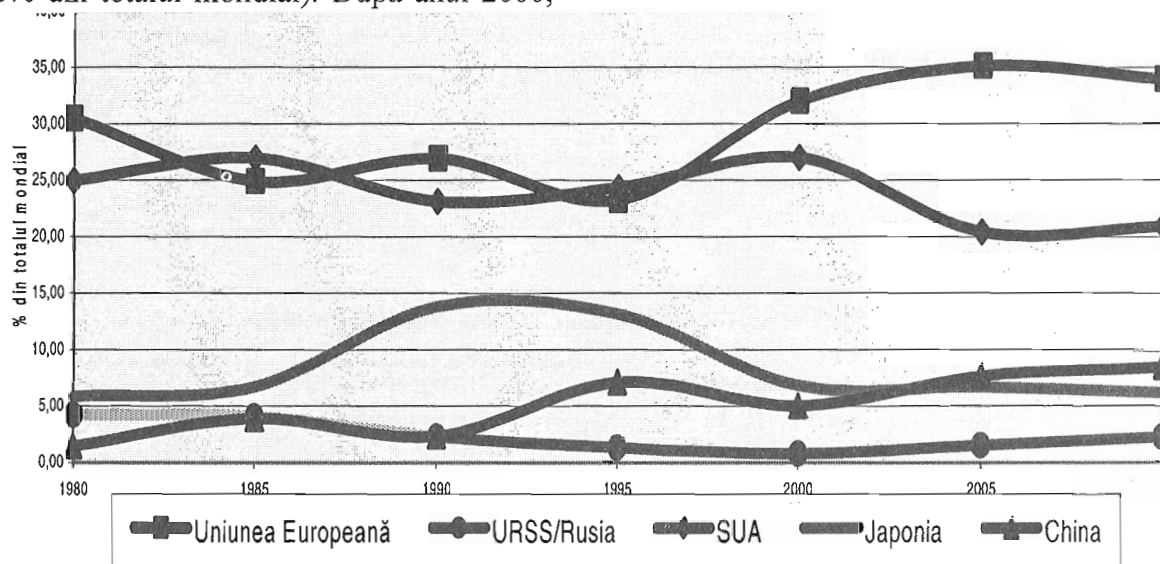

Fig. 5 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor de capital ale celor 5 între 1980-2007

- China este campioana sporului de putere potențială, 5,06%, fiind singura dintre cele cinci centre de putere care înregistrează creștere în intervalul de studiu. Mai mult decât atât, creșterea a fost continuă și robustă, China înregistrând sporuri constante pe toate palierele.
- Per ansamblu, puterea potențială a celor cinci centre de putere a scăzut cu aproximativ 5%.

Această evoluție a puterii potențiale în sistemul internațional arată că are loc o „difuzare” a puterii, dinspre marile puteri consacrate către alți actori internaționali, în general „puteri emergente”, precum India, Brazilia, Indonezia, Coreea de Sud, Turcia, Argentina, Canada. Evoluția constant crescătoare a Chinei este grăitoare în acest sens.

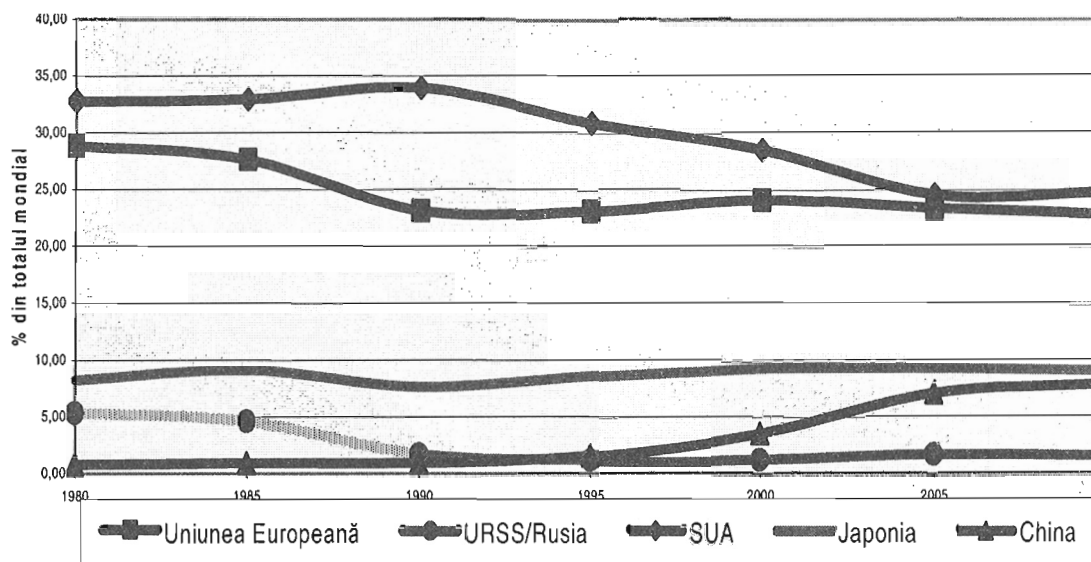

Fig. 6 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor de tehnologie și cunoaștere ale celor 5 între 1980-2007

Graficul din figura 9 prezintă evoluția puterii potențiale a celor cinci centre studiate, în următoarea jumătate de secol, potrivit modelului matematic de evaluare a puterii potențiale propus. Pe de o parte, se observă că Japonia și Rusia au șanse reduse de a reveni în prim planul jocului global de putere, ponderea lor coborând sub 5% la nivel mondial. Pe de altă parte, pare a fi probabil ca, undeva în jurul anilor 2050, China să ajungă la paritate cu SUA și apoi cu Uniunea Europeană (desigur, dacă UE se va menține sau, eventual, se va consolida politic ca actor internațional de sine stătător). O asemenea evoluție

este foarte probabilă, întrucât fostele mari puteri europene au învățat în ultimele decenii să coopereze; în plus, știu că numai împreună pot conta în competiția mondială.

Modelul matematic propus pentru evaluarea puterii potențiale a actorilor internaționali arată că trei centre de putere își vor disputa primatul în prima jumătate a secolului al XXI-lea: SUA - hiperputerea consacrată, Uniunea Europeană - superputerea potențială, China - superputerea emergentă.

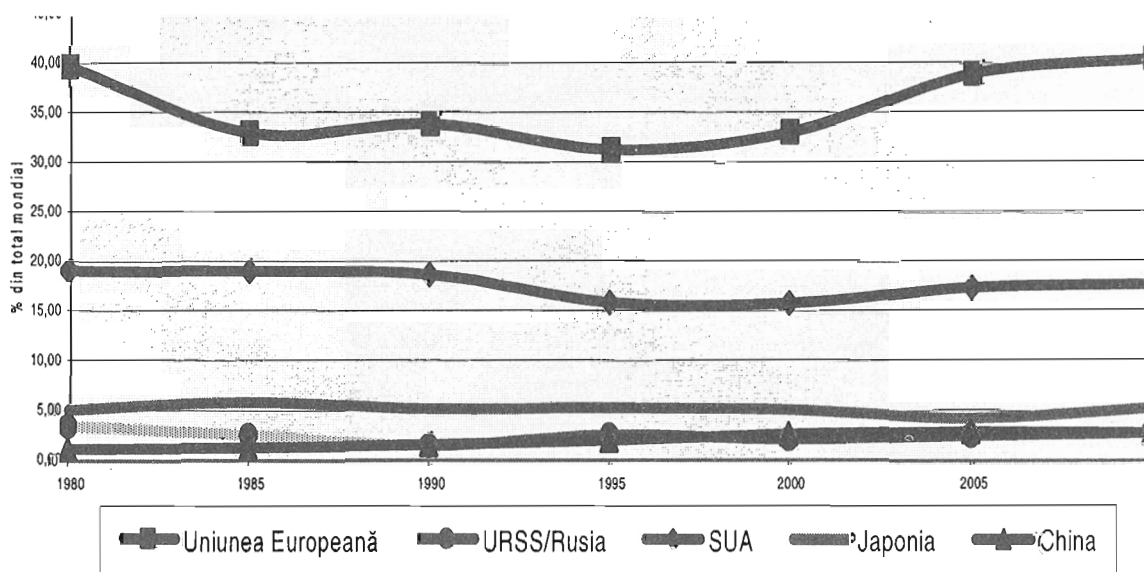

Fig. 7 - Reprezentarea grafică a evoluției resurselor guvernamentale ale celor 5 între 1980-2007

Se poate afirma că predicția oferită de modelul matematic propus se suprapune cu percepția dominantă despre evoluția puterii în sistemul internațional de state al secolului al XXI-lea. Predicția că raporturile dintre puterile

dominante ale sistemului internațional sunt în schimbare nu reprezintă o noutate, ci, dimpotrivă, așa cum am văzut, este susținută de întreaga istorie a relațiilor internaționale.

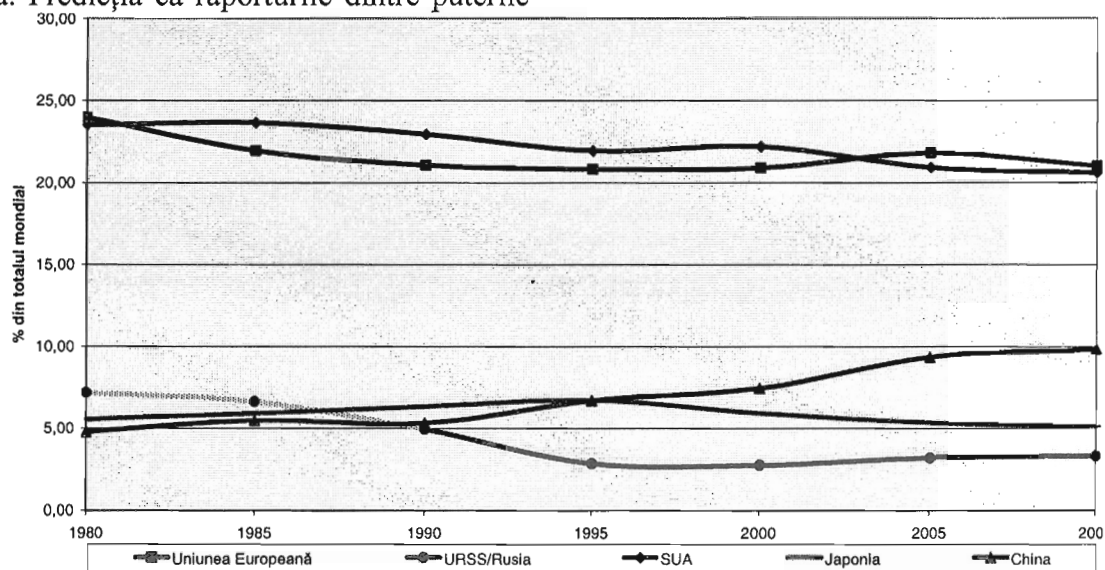

Fig. 8 - Puterea potențială a celor 5 centre de putere (în % din totalul mondial) între 1980-2007

Dincolo de concluziile rezultate din graficele prezentate, este necesar să precizăm ce anume se poate pune în ecuație în materie de putere și ce rămâne să fie doar evaluat, mai mult sau mai puțin corect, mai mult sau mai puțin obiectiv. Așa cum am arătat, chiar dacă puterea exercitată poate fi descrisă printr-o ecuație, ea nu poate fi măsurată cu precizie, fie pentru că factorii care o definesc comportă un grad ridicat de subiectivitate,

fie pentru că rezultatele ei pot fi cunoscute doar după aplicare, adică după confruntare sau conflict. Dacă nu ar fi așa, nu ar mai fi existat nici un fel de surprize în relațiile internaționale, iar rezultatul conflictelor ar fi fost știut dinainte. În schimb, se poate genera un model matematic și o ecuație care să măsoare cu o acuratețe rezonabilă puterea potențială, întrucât aceasta este dată de o serie de resurse de putere a căror dimensiune poate fi măsurată corect.

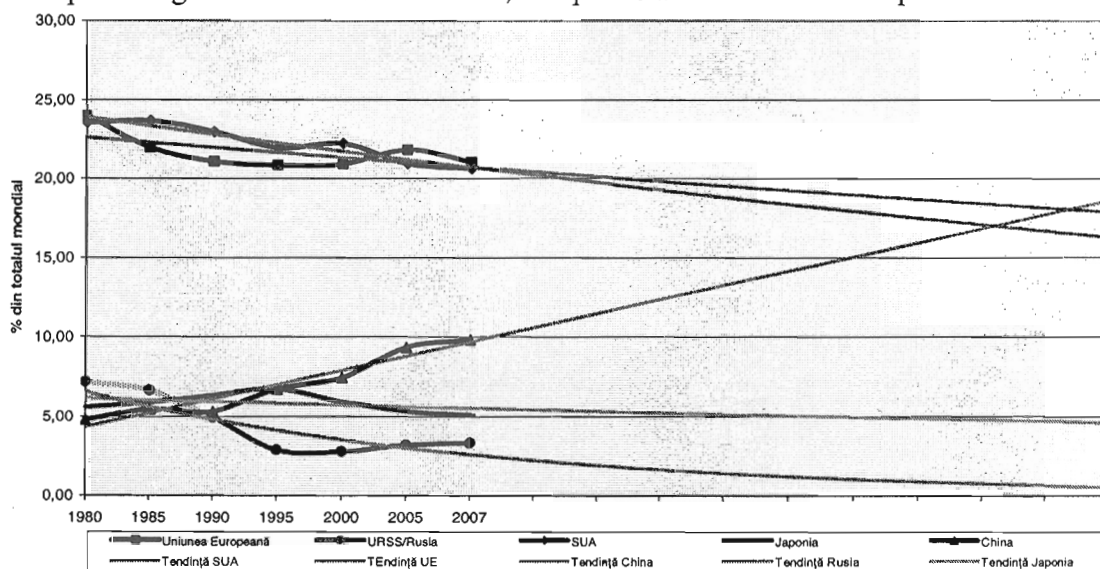

Fig. 9 - Evoluția puterii în secolul al XXI-lea, conform modelului propus

Se mai poate face, de asemenea, o constatare: repartitia puterii potențiale în sistemul internațional se aseamănă, dar nu este un joc de sumă nulă. Pe de o parte, un centru de putere își poate spori sau diminua puterea, indiferent de evoluția celorlalte

centre. Pe de altă parte, are loc o difuzare a potențialului de putere în sistem. Astfel, ponderea puterii potențiale a ceea ce este denumit „core” se reduce lent în beneficiul „periferiei”.

SFÂRȘITUL AL-QAIDA?

Sorin BUTIRI*
Carmen ROȘU**

În prezent, atât statele membre NATO, cât și cele ale coaliției de forțe conduse de SUA încearcă să identifice o nouă strategie pentru combaterea Al-Qaida. Abordările adoptate până în prezent vizează, pe lângă întărirea capacităților militare din Afganistan, și înțelegerea mai profundă a aspectelor economice și sociale cu care se confruntă populația din Afganistan și Pakistan.

Pentru a analiza variantele posibile de eliminare a Al-Qaida, considerăm că se impune analiza organizației din perspectivă morfologică, structurală și acțională. Aceasta este percepută ca o organizație globală, bazată pe o ideologie de tip religios¹, care recurge la acțiuni de tip

terorist pentru atingerea obiectivelor principale privind purificarea Islamului² și înființarea unui stat pan-islamic³. Organizația este structurată pe cinci nivele: un nucleu și patru paliere. Din nucleu fac parte principalii lideri; dacă până în 2003, aceștia planificau acțiunile și acordau avizul pentru fiecare acțiune în parte, odată cu extinderea organizației, liderii s-au limitat la precizarea direcțiilor strategice de acțiune, delegând competențele de planificare și operaționale la nivelul liderilor locali. Pe cel de al doilea palier se află organizațiile afiliate, cum ar fi AQMI⁴, AQPA⁵ sau AQI⁶. Pe cel de al treilea nivel se află persoanele sau grupurile animate de obiectivele și ideologia Al-Qaida, iar pe ultimul găsim grupul de simpatizanți care oferă sprijin nucleului

*Sorin BUTIRI este analist politico-militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

**Carmen ROȘU este expert pe probleme de terorism în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

¹ Pentru a beneficia de credibilitatea necesară îndeplinirii obiectivelor sale, liderii au făcut și fac apel la religie. Se impune subliniat faptul că Al-Qaida și-a construit ideologia în jurul conceptelor de „jihad”, „salafism” și „takfiri”. Astfel, noțiunea de *jihad* are un dublu sens, vizând, pe de o parte, atingerea purității spirituale, și, pe de altă parte, ducerea unui război care are un obiectiv moral (apărarea familiei sau a comunității islamice). În ceea ce privește accepțiunea politică, trebuie să subliniem faptul că declararea *jihadului* nu este apanajul oricărui musulman, ci doar al unei autorități (lider politic sau religios). *Salafismul* are la bază ideea potrivit căreia cei mai buni practicieni ai religiei islamice au fost primele trei generații de musulmani care l-au însoțit sau care au fost contemporani cu profetul Mohamed. Astfel, un musulman care se dorește a fi un bun practician trebuie să urmeze aceleași ritualuri, chiar și în ziua de azi. Adepții acestui rit se autodenumesc „salafi”, iar grupările de tip terorist înființate de către aceștia reflectă viziunile lor. Cel de al treilea termen, *takfiri*, se referă la declararea unui musulman ca necredincios, caz în care acesta poate primi chiar și pedeapsa capitală. Din acest punct de vedere, pentru conducerea Al-Qaida, lucrurile sunt foarte clare: „cine nu este cu noi este împotriva noastră”. Această clasificare simplă, radicală, ne permite să afirmăm că aliații organizației sunt numai structurile afiliate, în timp ce inamicii organizației

sunt reprezentați atât de guvernele statelor musulmane care luptă împotriva Al-Qaida (și care nu îmbrățișează preceptele curentului salafist), cât și de guvernele statelor occidentale.

² Acest obiectiv are la bază „takfiri”. Deși stabilirea gradului de cunoaștere și aplicare a Coranului este făcută de către un lider religios, Al-Qaida, prin liderii săi, și-a asumat rolul de judecător suprem pentru comunitatea internațională musulmană. În acest context, membrii organizației trebuie să utilizeze toate metodele posibile de pedepsire, inclusiv cele violente (teroriste), prin care se urmărește eliminarea guvernelor și autorităților statelor musulmane care s-au abătut de la „calea cea dreaptă” și au fraternizat cu Occidentul în lupta împotriva „adevărului absolut”. În același timp, aceleași metode vor fi folosite și împotriva credincioșilor musulmani non-salafiști. Acest obiectiv a fost foarte clar formulat de dr. al-Zawahiri în mesajul intitulat „*Eliberarea oamenilor*”, în care a precizat că „noi (Al-Qaida - n.a.) nu vom accepta decât legile definite de Allah și profetul Mohamed”.

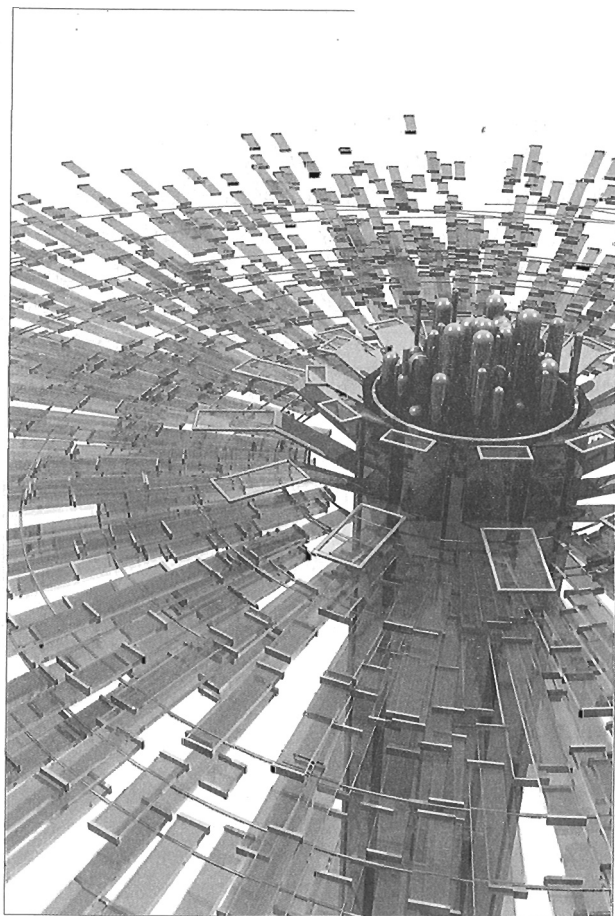
³ Statul pan-islamic, care trebuie să se fundamenteze pe principiile salafiste, va fi format din mai multe emirate (Emiratul Caucazului de Nord, al Magrebului, al Cornului Africii etc.) care sunt în general definite de actualele zone principale de conflict.

⁴ Al-Qaida în Magrebul Islamic.

⁵ Al-Qaida în Peninsula Arabă.

⁶ Al-Qaida în Irak.

sau organizațiilor afiliate. În ceea ce privește metodele utilizate (atacurile de tip terorist), la nivel tactic, acestea au ca scop producerea de pierderi umane și materiale și demonstrarea capabilităților fiecărui luptător, iar la nivel strategic, inducerea stării de panică în rândul populației țintă și obținerea unor reacții disproporționate din partea autorităților (folosirea forțelor armate) care să poată fi exploatate ulterior de atentatori în scopuri propagandistice pentru atragerea de noi adepți.

Înainte de a analiza **direcțiile de acțiune** ale strategiei de eliminare a acestei organizații, vom prezenta concluziile unui studiu¹, efectuat

¹ Seth G. Jones, Martin C. Libicki, *How Terrorist Groups End. Lessons for Countering Al'Qaida*, RAND Corporation, 2008. Potrivit studiului, din cele 648 de structuri de tip terorist care au activat în perioada menționată, 268 de structuri și-au încetat activitatea, 136 s-au fragmentat, iar alte 244 sunt încă active. Factorii care au condus la eliminarea structurilor de tip terorist au fost: atingerea obiectivelor planificate (10%), renunțarea la formele violente de atingere a obiectivelor și tranziția către o formă politică de manifestare, negocierea sau amnistiarea membrilor organizației (43%), eliminarea sau capturarea liderilor organizației ca urmare a acțiunilor

de RAND Corporation (2008), asupra modalităților prin care au sfârșit organizațiile teroriste în perioada 1968-2006. În urma cercetărilor, a reieșit că intervenția forțelor armate a fost eficientă în cazul grupurilor de tip terorist cu efective mari și cu dotare și pregătire militară foarte bună care au trecut la insurgență. Pe de altă parte, s-a observat că *structurile teroriste motivate religios au fost cel mai greu de eliminat*. Cu toate acestea, nici una din structurile de tip terorist motivate religios nu și-a atins obiectivele în perioada supusă studiului. De asemenea, cercetarea RAND a scos în evidență faptul că *pierderea sprijinului din partea populației locale a reprezentat un element cheie* care a favorizat acțiunea forțelor de impunere a legii, a celor militare sau începerea negocierilor cu guvernele locale.

Privind retrospectiv, principala modalitate de eliminare a Al-Qaida și a structurilor afiliate acesteia a fost cea militară, coroborată cu acțiuni non-militare precum: urmărirea și stoparea fondurilor destinate finanțării Al-Qaida, asigurarea sprijinului extern militar necesar dotării, echipării și instruirii forțelor armate și, într-o mai mică măsură, a forțelor de impunere a legii, sprijinul populației civile (alimente, apă, materiale de construcție, educație, asigurare sanitară). Trebuie remarcat că fondurile alocate acțiunilor non-militare au fost mult mai mici în comparație cu cele alocate forțelor militare internaționale dislocate, de-a lungul timpului, în principalele zone de conflict.

După opt ani de acțiuni întreprinse atât la nivel global (în special cele cu caracter legislativ și de blocare a fondurilor și a armamentului destinat Al-Qaida), cât și în anumite zone (Irak, Afganistan, Nordul Africii, Cornul Africii, Asia de Sud-Est) se poate afirma că atât nucleul Al-Qaida, cât și structurile afiliate sunt încă active, observându-se chiar o ușoară intensificare a acțiunilor acestora după luna august 2009.

Până în prezent, strategia adoptată de SUA și aliații săi, după septembrie 2001, nu și-a dovedit pe deplin eficacitatea. Unii analiști au susținut faptul că o strategie eficientă ar trebui să includă o gamă largă de instrumente de acțiune. Astfel, Rohan Gunaratna a susținut că o astfel de strategie ar trebui să includă: „*sancțiuni împotriva statelor sponsor; utilizarea forțelor*

forțelor de impunere a legii (40%) sau a forțelor militare (7%).

*militare și de poliție împotriva liderilor Al-Qaida, membrilor, colaboratorilor și suporterilor acestei organizații, adoptarea de rezoluții pentru soluționarea unor conflicte regionale, cum ar fi Kashmir și Teritoriile palestiniene; diminuarea nemulțumirilor și îndeplinirea aspirațiilor legitime ale musulmanilor și combaterea ideologiei Al-Qaida*¹.

Direcțiile de acțiune care ar putea asigura succesul strategiei de eliminare a Al-Qaida trebuie să pornească de la faptul că succesul împotriva unei structuri de tip terorist nu se realizează nici prin câștigarea de teren, nici prin eliminarea tuturor membrilor organizației, ci prin **câștigarea încrederii populației locale** și, implicit, prin diminuarea sprijinului acordat de aceasta organizației teroriste. Astfel, principalele direcții de acțiune trebuie să vizeze eliminarea cauzelor, acțiuni mediatice și schimbarea simbolurilor.

Un obiectiv prioritar trebuie să-l reprezinte **înțelegerea cauzelor** (sociale, economice, culturale) care au generat apariția și supraviețuirea structurilor de tip terorist. Lipsa de înțelegere a unei culturi sau a unei religii poate conduce la aplicarea unor metode de prevenție sau combatere care sunt contrare cutumelor locale și care, în loc să dezamorseze conflictul și să reducă numărul susținătorilor structurilor teroriste, îl amplifică. Sărăcia și lipsa de educație nu generează în mod automat teroare, dar pot determina segmentul social afectat să se ralieze la acele ideologii care le promit satisfacerea dorinței de răzbunare². O implicare mai puternică a organizațiilor neguvernamentale în susținerea unor programe sociale, culturale, educaționale atât în zonele de conflict, cât și în țările occidentale, va reduce simțitor numărul celor care se vor alătura Al-Qaida din dorința de răzbunare.

Prevenirea și combaterea terorismului nu trebuie privită numai prin prisma acțiunilor de tip militar sau de impunere a legii. În egală măsură, combaterea „ideologiei” este cheia succesului. Așa cum subliniam anterior, succesul împotriva

unei structuri de tip terorist se realizează prin câștigarea încrederii populației locale și scăderea sprijinului acordat de aceasta organizației teroriste. Prin acțiuni mediatice robuste și continue, teroriștii și liderii acestora pot fi transformați din eroi în simpli criminali.

O mare parte din mesajele (audio și video) emise de autoritățile din statele non-musulmane folosesc în mod inadecvat termeni sau imagini din cadrul Islamului, generând nemulțumiri sau chiar jignind populația musulmană. Prin acest tip de mesaje se sprijină activitățile de recrutare desfășurate de Al-Qaida și structurile afiliate acesteia. Spre exemplu, utilizarea termenului „jihad” sau „jihadist”, care înseamnă a te purifica sau a purta o luptă cu un scop moral (război de apărare), ar putea oferi membrilor organizației și adeptilor săi legitimitatea pe care aceștia o caută. Mai mult decât atât, ce ar trebui să înțeleagă un musulman la vederea unei imagini în care Osama bin Laden este prezentat lângă Coran? Că liderul Al-Qaida este un credincios, că respectă cerințele Coranului și cere și celorlalți musulmani să facă acest lucru. Publicând astfel de imagini, trusturile de presă din țări non-musulmane sprijină, în mod involuntar, activitatea Al-Qaida.

Pentru soluționarea acestei probleme, acțiunile întreprinse în cadrul ofensivei mediatice ar trebui să se desfășoare pe două paliere, strategic și tactic. Scopul acestor acțiuni mediatice ar trebui să fie, pe de o parte, combaterea propagandei desfășurate de Al-Qaida și a structurilor afiliate acesteia, iar pe de altă parte creșterea încrederii populației locale în acțiunile desfășurate de NATO și forțele coaliției și scăderea sprijinului (uman și material) acordat Al-Qaida și structurilor afiliate acesteia.

La nivel strategic, acest obiectiv s-ar putea realiza prin crearea unui centru strategic de comunicații (media). Pentru a crește credibilitatea mesajelor emise de acest centru este de preferat ca acesta să fie situat într-o țară musulmană. Cea mai simplă cale de rezolvare a acestui aspect ar fi continuarea inițiativei „mesajului de la Amman”, într-o formă mult mai robustă și cu un sprijin financiar și tehnic din partea statelor non-musulmane. Mesajul de la Amman a fost făcut public (09.11.2004) de președintele Curții de Justiție, șeful Iz-al-Din Al-Tamimi, în prezența regelui Abdullah al II-lea și a unui grup de învățați musulmani și a subliniat valorile

¹ Rohan Gunaratna, „Combating the Al-Qaeda Associated Groups” in *How States Fight Terrorism: Policy Dynamics in the West* coord. Doron Zimmermann și Andreas Wenger, Editura Lynne Rienner, 2006, p. 175–202.

² John Brennan, „A New Approach for Safeguarding Americans”, Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale, Washington, http://csis.org/files/attachments/090806_brennan_transcript.pdf.

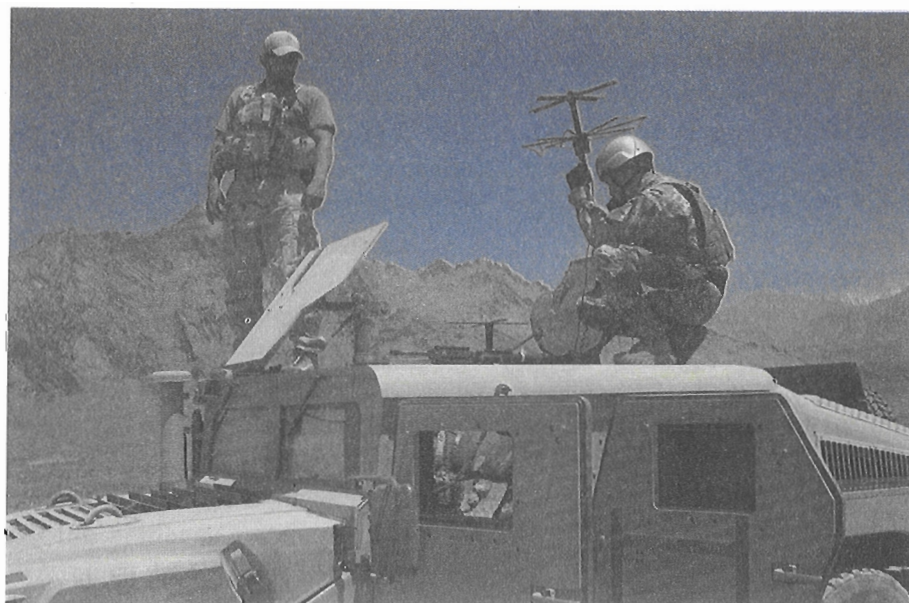
fundamentale ale Islamului: compasiunea, respectul reciproc, toleranța, acceptarea și libertatea religiei¹. În iulie 2005, o convenție islamică a reunit 200 de învățați musulmani din peste 50 de țări musulmane care au adoptat o declarație în trei puncte (cunoscută sub numele de „cele trei puncte ale mesajului de la Amman”). Cele trei puncte ale declarației s-au referit la: recunoașterea celor opt școli islamice (în fapt s-a definit cine este și cine nu este musulman), excomunicarea din Islam (interzicerea declarării ca necredincioși și implicit a excomunicării membrilor care urmează învățăturile celor opt școli), stabilirea celor care au dreptul să emită decrete religioase (*fatwa*). Explicând scopul mesajului și al declarației comune, regele Abdullah al II-lea a declarat: *„Credem că toleranța, așa cum este explicată în Coran, a fost subiectul unor atacuri feroce, nedrepte din partea unor state occidentale care nu înțeleg esența Islamului. În același timp, toleranța a fost folosită în mod eronat de către persoane care se pretind a fi asociate cu Islamul și care au comis fapte iresponsabile în numele acestei religii.”*²

Analizând acțiunile mediatice la nivel tactic, se poate afirma că liderii religioși locali sunt mult mai eficienți în combaterea acțiunilor de tip extremist sau terorist decât oricare acțiune desfășurată de SUA sau oricare actor internațional. La acest nivel este esențial să înțelegem cine

deține puterea, în cine are încredere populația locală și care sunt mediile din care provin informațiile.

În unele cazuri, cum ar fi în Afganistan și în zonele tribale ale Pakistanului, liderii religioși și bătrânii triburilor au cea mai mare parte a puterii. Liderii religioși sau bătrânii comunităților nu trebuie neapărat să susțină acțiunile SUA, NATO sau ale Coaliției, ci trebuie să se opună „ideologiei” promovate de Al-Qaida și de structurile afiliate și să aibă o influență majoră și credibilă în rândul populației. Acordarea de asistență acestor lideri locali va eficientiza prevenirea și combaterea manifestărilor de tip terorist. Totuși, asistența acordată acestora trebuie să fie indirectă și „sub acoperire” pentru a proteja credibilitatea de care aceștia se bucură. În aceste condiții, apreciem că asistența ar putea fi acordată prin intermediul mass-media autohtone, organizațiilor studențești, de tineret sau al celor religioase care îndeplinesc simultan două criterii: au un sprijin substanțial din partea populației locale și se opun „ideologiei” și acțiunilor Al-Qaida sau grupurilor insurgente afiliate acesteia.

Această abordare a fost folosită și în Afganistan, dar, nefiind susținută corespunzător, nu a avut rezultatele scontate. Trebuie combătută ușurința cu care talibanii se folosesc de mullahi și crearea unei relații cu acei mullahi importanți care resping valorile fanaticilor, și care ar reuși astfel împiedicarea acestora de a prelua controlul.

¹ www.ammanmessage.com

² „Regele Abdullah al II-lea cheamă la stoparea extremismului”, *Jerusalem Post*, 15.08.2007.

În ceea ce privește schimbarea simbolurilor luptei împotriva terorismului, ar trebui să se plece de la „definirea perspectivei acestei lupte ținând cont de ceea ce națiunile noastre susțin împreună: libertatea și prosperitatea”¹.

Schimbarea simbolurilor reprezintă, în esență, renunțarea la anumite „automatisme” ale vocabularului. Așa cum s-a putut observa, președintele american, B. Obama, a evitat să mai descrie acțiunile împotriva terorismului ca pe un „război împotriva terorismului”.

Înlocuirea termenului de „război” s-ar putea face prin sintagme deja existente și utilizate de națiuni care se confruntă de foarte multă vreme cu astfel de atacuri: „acțiuni de tip antiterorist și contraterorist”. Această schimbare ar putea părea ne semnificativă, dar ea are o importanță simbolică. Fostul secretar american al apărării, D. Rumsfeld afirma, în acest sens, că utilizarea termenului de „război” „a amplificat importanța instrumentului militar în confruntarea multi-dimensională, iar Ayman al-Zawahiri și Osama bin Laden ar trebui priviți ca infractori, nu ca luptători sfinți.”².

În Marea Britanie, de exemplu, autoritățile evită să folosească sintagma „război împotriva terorismului” cu toate că, în istoria apropiată, acestea s-au confruntat cu acțiunile întreprinse de IRA (Irish Republican Army). În acest sens, Hilary Benn (în perioada în care a ocupat funcția de secretar de stat pentru dezvoltare internațională) afirma că „în Marea Britanie, nu folosim expresia război împotriva terorismului, deoarece acest gen de conflict nu poate fi câștigat doar prin mijloace militare, iar inamicul nu are o identitate clară și obiective coerente”³.

În mod similar, guvernul francez refuză să descrie eforturile de combatere a terorismului ca un „război”, argumentând că utilizarea acestui termen creează legitimitate pentru acțiunile desfășurate de structurile care acționează prin mijloace teroriste⁴. Același argument este invocat și de

autoritățile din Australia.

Este adevărat că Al-Qaida (sau structurile afiliate acesteia) continuă să execute atacuri de tip terorist în multe zone ale lumii, dar descriind eforturile tuturor națiunilor ca pe un „război global împotriva terorismului” nu facem altceva decât să „facem jocul” Al-Qaida, să îi amplificăm propaganda.

Strategia de prevenire și combatere a acțiunilor desfășurate de Al-Qaida ar trebui să readucă în atenție capacitățile forțelor de impunere a legii, ale serviciilor de informații și ale armatei. Dezavantajul acțiunilor întreprinse de forțele de impunere a legii și de serviciile de informații este reprezentat de faptul că dezvoltarea organizației face mai dificilă eliminarea „nodurilor-cheie”, acestea fiind răspândite în mai multe țări și în unele cazuri pe mai multe continente. Spre deosebire de o organizație de tip ierarhic, a cărei conducere poate fi blocată prin eliminarea liderilor, o organizație de tip „fragmentar” poate rezista datorită densei sale interconectivități. Unele dintre aceste „noduri-cheie” pot fi eliminate aleatoriu fără a înregistra un impact prea mare asupra integrității organizației. În cazul în care activitatea centrală este distrusă suficient, rețeaua se descompune în celule mici, izolate, care își pierd capacitatea de acțiune și de comunicare.

Succesul strategiei de eliminare a Al-Qaida și a structurilor afiliate presupune, de asemenea, o cooperare mai strânsă între serviciile de informații și cele de impunere a legii din țările vizate. O creștere semnificativă a numărului de poliști afgani, de exemplu, susținută și de o cointerese financiară a acestora ar putea duce la o îmbunătățire a acțiunilor anti- și contra-teroriste. Spre deosebire de militarii ISAF sau ai Coaliției de forțe condusă de SUA, poliția locală ar putea fi mult mai prezentă nu numai în orașele mari, ci și în cele mai îndepărtate cătune, unde, datorită apropierii de populația locală, s-ar putea înțelege mai bine modul de operare și de organizare a grupărilor locale.

În prezent, o implicare mai accentuată a forțelor de securitate afgane este aproape imposibilă sau, mai bine zis, eficiența acestora este scăzută. Firesc, se naște întrebarea: „De ce?”. Răspunsul este relativ simplu. Dacă din punct de vedere teoretic, reforma sistemului de securitate din

¹ John Brennan, *op.cit.*, p. 5.

² Feith, Douglas J., *War and Decision: Inside the Pentagon at the Dawn of the War on Terror*, Editura Harper Collins, New York, 2008, p. 87.

³ Jane Perlez, „Briton Criticizes US's Use of War on Terror”, *New York Times*, April 17, 2007.

⁴ Seth G. Jones, „Defeating Terrorist Groups”, RAND Corporation, Testimony presented before the House Armed Services Committee, 2008.

Afganistan a fost foarte bine gândită¹, la nivel operațional au fost identificate mai multe vulnerabilități, printre acestea numărându-se: alocarea de resurse umane și financiare insuficiente și inexistența cooperării/coordonării acțiunilor. Afirmatia este susținută și de fondurile financiare alocate pentru reconstruirea Afganistanului în primii doi ani, dar și de fondurile alocate forțelor de poliție. Numărul de polițiști afgani care au fost antrenați până în prezent este redus, iar cointeresarea financiară a acestora face ca profesia de polițist să nu fie atractivă².

Concluzionând, se poate afirma că, pentru moment, efortul din Afganistan trebuie concentrat pe recrutarea și pregătirea unui număr mai mare de persoane care doresc să se înroleze în forțele de poliție, astfel încât pragul de 150.000 să fie atins cât mai repede. În același timp, trebuie crescută cointeresarea materială și financiară a polițiștilor, în acest fel scăzând și gradul de corupție în rândurile acestora. În paralel, trebuie pregătit un plan de transfer al responsabilităților către forțele de poliție afgane. Un termen optimist pentru atingerea acestor obiective ar putea fi orizontul anilor 2012-2013.

Pentru o acțiune eficientă de prevenire și combatere a acțiunilor desfășurate de Al-Qaida (de structurile afiliate sau de susținătorii și simpatizanții organizației) este nevoie de un proces minuțios de colectare, analiză și schimb de informații. Dacă serviciile de informații naționale și ale poliției sunt concentrate pe prevenirea și combaterea acțiunilor de tip terorist din țările de origine, cele ale forțelor armate sunt în general concentrate pe protecția militarilor dislocați în teatrele de operații sau în zonele de conflict. Centrul de greutate al strategiei de eliminare a Al-Qaida ar trebui să fie orientat pe acțiuni de

tip ofensiv care să vizeze distrugerea „nodurilor-cheie” (ideologice, de recrutare, finanțare, antrenament etc.) ale organizației.

Rolul serviciilor de informații este de a identifica teroriștii, structura organizației din care aceștia fac parte, precum și suportul logistic, financiar și politic de care beneficiază. Identificarea, supravegherea și, ulterior, arestarea persoanelor cheie sunt acțiuni care pot degrada rețeaua și o pot transforma în celule sau structuri izolate. Acestea sunt mai puțin capabile să organizeze acțiuni complexe și la scară largă deoarece nu au suficientă experiență, suport logistic și financiar. În acest context, fără succese răsunătoare și fără un sprijin mediatic semnificativ, operatorii izolați își vor pierde din entuziasm. Astfel, izolarea poate contribui la reducerea terorismului până la nivelul unor simple acte criminale.

Pe lângă mijloacele tehnice de colectare a informațiilor provenite din comunicații (telefon, fax, poștă, poștă electronică, forumuri și chat-uri) realizate între „nodurile-cheie” ale structurii teroriste, din imaginile transmise de sateliți sau din cele colectate de avioanele fără pilot, serviciile de informații dispun de o capacitate care a fost folosită până în prezent și care, în contextul strategiei de eliminare a Al-Qaida, capătă valențe crescute: informațiile culese din surse umane.

Șeful serviciului secret britanic MI-5 a remarcat, la sfârșitul anului 2007, faptul că organizația sa a identificat 2000 de indivizi „care credem că reprezintă o adevărată amenințare asupra securității naționale și asupra siguranței publice pentru că sprijină terorismul. Mulți dintre ei sunt inspirați de Al-Qaida sau sprijiniți de această grupare. Cea mai mare prioritate ar trebui să fie extinderea activității de penetrare a rețelelor teroriste”³.

Informațiile culese prin și de la surse umane sunt importante, dar cele mai relevante informații nu pot fi culese decât prin recrutarea de către serviciile de informații a unor membri ai structurilor de tip terorist sau a unor persoane care nu sunt încă membri, dar care se află în procesul de selecție desfășurat de structurile teroriste. O parte din specialiștii în domeniu apreciază că acest lucru este aproape imposibil

¹ Aceasta s-a bazat pe cinci piloni: lupta împotriva producerii și traficului cu narcotice – națiunea lider Marea Britanie, reforma justiției – națiunea lider Italia, derularea programului de dezarmare, demobilizare și reintegrare – națiunea lider Japonia, formarea forțelor armate (ANA) – națiunea lider SUA și formarea forțelor de poliție (ANP) – Germania.

² Potrivit lui Ashraf Hajdari, consilier politic al ambasadei Afganistanului în SUA (Washington, 09.11.2009) un polițist afgan avea la acel timp un salariu lunar de 80-120 USD, în condițiile în care un militar din cadrul forțelor armate afgane avea 100-160 USD, iar un angajat local al unei organizații guvernamentale primea o retribuție lunară de 300-350 USD.

³ Jonathan Evans, “Address to the Society of Editors by the Director General of the Security Service”, Manchester, Marea Britanie, 05.11.2007.

de realizat în condițiile existenței unei conexiuni emoționale puternice între membrii organizației teroriste, fapt ce îi determină să fie reticenți la ideea de a-și trăda prietenii, convingerile sau credința. În anul 2008, MI-5 a estimat faptul că este nevoie de aproximativ 18 luni, în medie, pentru a determina un individ să execute un atentat. Această perioadă este fundamentală pentru serviciile de informații în scopul colectării informațiilor necesare arestării acestora de către forțele de impunere a legii¹.

Informațiile obținute din surse umane sunt preferabile deoarece există anumite limite în utilizarea mijloacelor tehnologice. Un exemplu potrivit în acest caz este monitorizarea sistemului de curierat al Al-Qaida prin intermediul căruia se realizează comunicarea între membrii cheie ai grupului, mulți din liderii de vârf ai Al-Qaida renunțând sau devenind mai precauți în utilizarea telefoanelor celulare, telefoanelor satelitare, poștei electronice sau altor forme de comunicare pe care serviciile de informații le pot intercepta. Utilizarea unei astfel de rețele necesită recrutarea unor membri ai organizației sau infiltrare unor membri ai serviciilor de informații în acestea.

Se poate aprecia că forțele armate pot fi întrebuințate cu succes pentru fragmentarea organizațiilor transnaționale de tip terorist, în scopul întreruperii fluxurilor logistice ale acestora și pentru a asigura un mediu stabil în care se pot aplica celelalte metode de securitate (în plan economic, social, politic). De asemenea, forțele speciale militare pot fi folosite în sprijinul forțelor locale sau internaționale de securitate pentru arestarea sau eliminarea unor „noduri-cheie” ale organizațiilor teroriste și, nu în ultimul rând, pentru instruirea forțelor armate locale, care să fie capabile să își îndeplinească misiunile după retragerea forțelor internaționale. Serviciile de informații militare, prin mijloacele de culegere de care dispun, pot să își aducă sprijinul substanțial prin identificarea „nodurilor-cheie” ale

organizațiilor teroriste aflate în zonele de conflict sau prin interceptarea comunicațiilor.

O prezență numeroasă și de lungă durată a unor forțe militare străine într-o zonă de conflict (cum ar fi cazul Afganistanului) nu este benefică, acestea fiind percepute ca forțe de ocupație, fapt ce poate conduce la creșterea resentimentelor populației locale. În fapt, una din temele de propagandă folosite de liderii Al-Qaida este chiar dorința SUA și a statelor aliate acestora de a crea condițiile favorabile unei prezențe de durată în Afganistan și de control absolut a autorităților și poporului afgan.

În pofida faptului că forțele armate locale sunt mai slab pregătite și echipate decât forțele internaționale, primele cunosc mai bine terenul, populația și obiceiurile locale. În aceste condiții, desfășurarea operațiunilor de combatere a structurilor teroriste de către forțele armate internaționale, utilizând principiul „împreună și prin forțele locale”, ar putea aduce mai multe beneficii, printre care: concentrarea aspirațiilor naționale, demonstrarea faptului că autoritățile locale și centrale controlează destinul populației și nu forțele străine și, nu în ultimul rând, faptul că forțele locale de securitate și militare sunt apte să asigure servicii populației în timp util pentru a preveni și împiedica acțiunile structurilor teroriste. Ca și în cazul forțelor de securitate, se poate aprecia că acestea ar putea prelua sarcinile de la forțele internaționale nu mai devreme de orizontul anilor 2012-2013.

Luând în considerare tipul de pregătire și dotare al forțelor militare și de securitate (poliție sau jandarmerie) internaționale se poate afirma că acestea pot acționa în sprijinul forțelor similare locale respectând principiul: forțele de securitate în așezările urbane și rurale, iar forțele militare pe căile de comunicații dintre acestea.

¹ Seth G. Jones, *op. cit.* p. 7.

UNIUNEA EUROPEANĂ - ACTOR GLOBAL SAU PUTERE GLOBALĂ? IMPLICAȚII ALE TRATATULUI DE LA LISABONA

*dr. Gheorghe TIBIL**
*Cătălin ANDRONIC***

Tratatul de la Lisabona a intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, după ratificarea sa de către cele 27 state membre ale Uniunii Europene. Documentul amendează tratatele actuale în vigoare, fără a le înlocui, numele său oficial fiind „Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene”. Rezultatul vizat este transformarea Uniunii într-o prezență importantă în sistemul global al secolului al XXI-lea și depășirea condiției de simplu club de comerț liber, specifică evoluției UE din a doua jumătate a secolului trecut.

Astfel, acest tratat își propune crearea cadrului necesar pentru impulsionearea dezvoltărilor din domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună, inclusiv la nivelul Politicii de Securitate și Apărare Comună a UE¹. În același timp, prevederile cuprinse în cadrul acestuia vor influența capacitatea Uniunii de a se manifesta ca un actor important în relațiile internaționale în următorii 10 ani, dat fiind faptul că în anul 2020 UE se va baza încă pe cadrul instituțional stabilit de acest document.

Având în vedere așteptările liderilor politici europeni și ale unei mari părți a experților în

* dr. Gheorghe TIBIL este doctor în sociologie și expert în probleme de securitate europeană în cadrul Departamentului pentru Politica de Apărare și Planificare din Ministerul Apărării Naționale.

** Cătălin ANDRONIC este expert în domeniul studiilor de securitate în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

¹ Intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona a impus schimbarea denumirii anterioare a Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA) în Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC). Această modificare terminologică nu aduce schimbări majore în ceea ce privește conținutul și cadrul instituțional de manifestare a eforturilor europene de integrare în domeniile securității și apărării, dar continuă trendul ascendent al dezvoltărilor subsumate manifestării UE în arena internațională.

studii europene, referitoare la creșterea coerenței și eficienței acțiunilor din domeniul politicii externe și de securitate a UE, ne propunem să identificăm, în acest studiu, o serie de evoluții și tendințe care ar putea defini viitorul rol al Uniunii în politica mondială și care, în același timp, ar prefigura un posibil răspuns la întrebarea dacă **va deveni UE o putere globală sau va rămâne la stadiul de actor global?** În opinia noastră, răspunsul la această întrebare va fi influențat de două elemente:

- (1) cunoașterea / anticiparea de către statele membre ale Uniunii a caracteristicilor viitoare ale mediului strategic internațional, în special a structurii de putere a sistemului internațional (non-polaritate¹, interpolaritate², multipolaritate multilateralizată³ sau multipolaritate clasică⁴) și a surselor amenințărilor / provocărilor viitoare, a alianțelor și a parteneriatelor care vor exista între principalii actori, și
- (2) capacitatea UE de a dobândi o identitate strategică proprie și de a se dota cu instrumentele necesare pentru susținerea acesteia; de altfel, se apreciază că principala preocupare pentru liderii europeni, în următorii ani, ar trebui să fie definirea identității strategice a Uniunii într-o lume multipolară⁵.

Din acest punct de vedere, creșterea potențialului actual și de perspectivă al UE pentru influențarea mediului internațional de securitate presupune acordarea unei atenții sporite unor factori precum capacitatea de manifestare unitară la nivel geostrategic, eficiența proceselor de dezvoltare a capabilităților militare

și civile pentru intervenția în managementul situațiilor de criză și manifestarea concretă a Uniunii în securitatea internațională (prin intervențiile operaționale proprii în diferite zone geografice afectate de crize).

Evaluarea Tratatului de la Lisabona prin prisma **transformării instituționale** evidențiază faptul că, pentru prima dată, un astfel de document cuprinde toate aspectele politicii externe a UE într-un set comun de principii și obiective, iar **principalele noutăți** în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună / Politicii de Securitate și Apărare Comună sunt următoarele:

- dubla postură a noului Înalt Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate: prezidează Consiliul pentru Afaceri Externe și este, în același timp, vice-președinte al Comisiei Europene (responsabil pe domeniul relațiilor externe);
- crearea Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) - acesta nu înlocuiește diplomațiile statelor membre cu o nouă „diplomație europeană”, dar va reduce distanța și eventualele rivalități / divergențe dintre cele două genuri de diplomații; astfel, se apreciază că diferențele vor rămâne, dar politica externă a UE ar deveni mai coerentă (prin identificarea unor interese comune și prin acțiune comună)⁶;
- prin dobândirea personalității juridice de către UE și adoptarea principiului „solidarității comune”, tratatul urmărește întărirea statutului internațional al Uniunii, inclusiv ca urmare a faptului că ar favoriza o mai mare influență și vizibilitate a acesteia în organizațiile internaționale - ONU, OSCE, FMI, G-20 etc.;
- creșterea nivelului de ambiție al UE prin extinderea gamei “misiunilor de tip Petersberg”, art. 28 B adăugând la misiunile deja consacrate (prin Tratatul UE și Strategia de Securitate din 2003) pe cele de consiliere militară și asistență și de stabilizare post-conflict⁷;

¹ Richard N. Haass, “The Age of Nonpolarity. What Will Follow US Dominance?”, *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, mai-iunie 2008.

² Giovanni Grevi, “The Interpolar World: A New Scenario”, European Union Institute for Security Studies, *Occasional Paper*, nr. 79, iunie 2009, Paris.

³ Alvaro de Vasconcelos, “Multilateralising Multipolarity. Between Self-Interest and a Responsible-Power Approach”, în *Global Security in a multipolar world* (Luis Peral ed.), European Union Institute for Security Studies, Chaillot Paper, nr. 118, octombrie 2009, Paris, p. 5-14.

⁴ Chandra Chari (ed.), *War, Peace and Hegemony in a Globalized World. The Changing Balance of Power in the Twenty-First Century*, Routledge, N.Y., 2008.

⁵ Mark Leonard, “Overcoming Europe’s 20-Year Crisis”, Concluding speech at the Finnish Institute of International Affairs Conference *Why the EU fails*, European Council on Foreign Relations, Helsinki, 3-4 decembrie 2009.

⁶ O primă schiță de funcționare a acestui serviciu este așteptată să apară în aprilie 2010, urmând ca, în 2012, un raport de evaluare să conducă la o analiză a funcționării și organizării SEAE și, în cazul în care se va considera necesar, o ultimă etapă de reorganizare ar fi posibilă în 2014.

⁷ Același articol reiterează faptul că aceste misiuni specifice trebuie să fie definite și lansate în urma deciziei Consiliului European, sub supravegherea Înaltului Reprezentant, care va asigura și coordonarea instrumentelor civile și militare implicate.

- cooperarea structurată permanentă: statele membre care îndeplinesc criterii mai avansate în domeniul capacităților militare și doresc să își asume angajamente suplimentare, în perspectiva unor misiuni mai exigente, pot realiza între ele o cooperare avansată, devansând celelalte state membre; această cooperare este văzută ca o soluție pentru relansarea procesului de dezvoltare a capacităților de apărare la nivel european, prin reducerea duplicărilor și punerea în comun a resurselor;
- clauza de asistență reciprocă în caz de agresiune armată împotriva unui stat membru; această clauză nu duce la ideea unei politici de apărare comună, deoarece se menționează faptul că aceasta nu trebuie să fie în contradicție cu angajamentele asumate de unele state membre UE în cadrul NATO, iar conform art. 42 din „Tratatul de constituire a UE”, apărarea comună este privită prin prisma relației dintre UE și NATO;
- clauza de solidaritate: atunci când unul dintre statele membre face obiectul unui atac terorist sau al unei catastrofe naturale sau provocate de om, Uniunea și celelalte state vor acționa împreună, în spirit de solidaritate (inclusiv prin apelul la resurse militare);
- statuarea rolului Agenției Europene de Apărare, în calitate de instituție deja funcțională, plasată sub autoritatea Consiliului, precum și atribuirea de noi responsabilități acesteia, pe lângă cele consacrate: contribuie la identificarea cerințelor în materie de capacități ale statelor membre; promovează armonizarea în materie de achiziții, precum și cercetarea în domeniul apărării; contribuie la identificarea și implementarea măsurilor necesare pentru întărirea bazelor industriale și tehnologice ale sectorului de apărare.

Aceste inovații constituie doar un punct de plecare, întrucât procesul de transformare instituțională și conceptuală, dar mai ales acțională, a politicilor europene în domeniile relațiilor externe, securității și apărării nu este simplu. Din această perspectivă, se poate constata că, în esență, caracteristicile majore ale acestor politici rămân neschimbate, iar „*impactul reformei poate fi destul de limitat*”¹, în condițiile în care

eforturile financiare și materiale necesare nu pot fi asigurate întotdeauna în sensul susținerii cerințelor impuse de nivelul unui actor global.

Tratatul nu redefineste obiectivele politicii externe a UE, ci doar încearcă să creeze o structură mai bună pentru gestionarea acesteia. Pe de altă parte, deși acest tratat reorganizează modalitatea de gestionare a politicii externe și de securitate în cadrul UE, prin aducerea sub un singur „acoperiș” a politicilor externe din cadrul a doi dintre pilonii UE (pilonul interguvernamental al PESC și cel comunitar gestionat de către Comisie), deciziile în cadrul acestor doi piloni se vor lua în continuare în mod separat, fapt care ar putea afecta obiectivul creșterii eficienței și coerenței acțiunilor UE în acest domeniu².

În același timp, reformele introduse prin Tratat necesită o perioadă de tranziție, în care două aspecte semnificative vor trebui clarificate: (1) cine este autoritatea UE în materie de lansare/enunțare a mesajelor care țin de politica externă comună - din acest punct de vedere se impune delimitarea atribuțiilor în materie ale noilor structuri create: președintele (permanent) al Consiliului European, Înalțul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, respectiv Serviciul European de Acțiune Externă și (2) structura și modul de funcționare a Serviciului European de Acțiune Externă, în condițiile în care înființarea acestuia implică o adaptare structurală atât în interiorul troicii instituționale a UE (Consiliul UE, Parlamentul European și Comisia Europeană), cât și în cadrul ministerelor de externe ale statelor membre (procesul de adaptare la nivelul ministerelor de externe se impune a fi realizat simultan cu formarea și intrarea în funcțiune a noului serviciu diplomatic european).

În prezent, se apreciază că există o ambiguitate a ierarhiilor politice și a modului de relaționare la nivelul instituțiilor UE, fapt care generează confuzii în rândul partenerilor acesteia³. Astfel, Tratatul de la Lisabona instituie o structură de conducere multifacetată - UE are acum nu una, ci patru „fețe” distincte: președintele

¹ Christian Mölling, „ESDP after Lisbon: More Coherent and Capable”, *CSS Analyses in Security Policy*, vol. 3, nr. 28, februarie 2008, Zurich, p.1.

² Graham Avery, „Europe’s Foreign Service: from Design to Delivery”, European Policy Centre, *Policy Brief*, noiembrie 2009, p. 2.

³ Stephen Castle, „Lisbon Pact Failing to Lift the EU on Global Stage”, *International Herald Tribune*, 23 februarie 2010.

permanent al Consiliului European, Înaltul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, președintele Comisiei Europene și președinția rotativă a UE (Tratatul este vag în multe privințe și lasă pe seama noilor personalități stabilirea liniilor de demarcație referitoare la responsabilități). Totodată, în condițiile în care a fost menținută președinția rotativă a Uniunii Europene, nu este exclusă apariția unei competiții pentru întâietate, în anumite cazuri - în special atunci când președinția rotativă își propune să dețină un rol important în procesul decizional, între noul președinte permanent al Consiliului UE și statul care deține președinția rotativă¹. De asemenea, există opinii potrivit cărora noile puteri acordate Parlamentului European, prin Tratatul de la Lisabona (prin procedura de co-decizie), complică procesul de luare a deciziilor în politica externă a UE.

O evaluare a rolului prevăzut pentru Serviciul European de Acțiune Externă în cadrul PESC relevă existența, în prezent, a unor probleme legate de misiunea acestei noi structuri, coerența noii politici externe și evitarea duplicării. De exemplu, se poate constata că nu este definită, în mod clar, misiunea SEAE. Lipsa de precizie a prevederilor referitoare la SEAE poate conduce la confuzii și chiar la conflicte instituționale, în condițiile inexistenței unui mandat clar: apare întrebarea care va fi rolul acestui serviciu în cadrul structurii instituționale a UE, dar și în afara acesteia (cum va acționa și cum va fi perceput SEAE în capitale precum Moscova, Beijing sau New Delhi)? În Raportul președinției suedeze a UE, din octombrie 2009, se afirma că SEAE ar trebui să funcționeze separat de Comisie și de Secretariatul Consiliului. Astfel, riscul duplicării și rivalității dintre Comisie și Secretariatul Consiliului ar putea fi înlocuit de duplicarea și rivalitatea dintre SEAE și Comisie (mai mult, SEAE ar putea fi tentată să se implice în gestionarea aspectelor politice ale politicii externe UE)². În același timp, există și problema așa-numitelor *geographical desks* (birouri geografice) în sensul că, deși Raportul președinției suedeze face referire la principiul existenței unei singure structuri

de acest tip pentru o anumită zonă geografică de interes pentru politica externă a UE, nu este clar modul în care va fi respectat în practică acest principiu (va apărea o duplicare de *deskuri* cu Comisia Europeană?).

Urmare a extinderii domeniilor în care va fi utilizată procedura votului cu majoritate calificată, Tratatul de la Lisabona mută centrul de greutate al deciziei în cadrul Uniunii către statele membre puternice din Europa vestică (Franța și Germania, în special)³. Acest fapt ar putea influența politica externă a UE, mai ales în privința relațiilor cu F. Rusă (va avea loc trecerea de la importanța relației noilor state membre UE cu acest stat la creșterea influenței relațiilor statelor vestice cu Moscova în ceea ce privește politica externă a UE?).

În același timp, intrarea în vigoare a Tratatului a condus la alegerea unor noi lideri cu responsabilități în domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună, dar întrebarea care se ridică este care e viziunea acestora asupra politicii externe a UE? Unii experți apreciază că alegerea unor personalități fără experiență în cele două funcții importante pentru politica externă și de securitate europeană (Președintele permanent al Consiliului UE și Înaltul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate) reflectă, în fapt, intenția statelor puternice din UE de a controla acest domeniu prin menținerea actualului format interguvernamental (și care facilitează, în bună măsură, promovarea propriilor interese de politică externă și de securitate)⁴. Relativul lor anonim, precum și maniera mai degrabă banală a procesului de desemnare a celor doi au fost în deplin contrast cu anii de dezbateri aprinse privind oportunitatea ca UE să aibă un președinte puternic și un ministru de externe care să reprezinte blocul european pe scena internațională.⁵

Pornind de la aceste considerații, generate de unele schimbări instituționale la nivelul UE, se poate aprecia că transformarea UE într-un actor important în politica internațională necesită

¹ A se vedea Stephen Castle, "New Treaty for EU, but Same Jostling for Power", *New York Times*, 8 ianuarie 2010, www.nytimes.com; Pierre Ausseil, "Spain Signals Ambitious EU Presidency", *AFP*, 14 ianuarie 2010.

² Graham Avery, *op.cit.*, p. 2.

³ Stratfor Global Intelligence, *Annual Forecasts 2010*, 10 ianuarie 2010.

⁴ Martin Labrousse, "L'Union Européenne sous l'influence des grands Etats", 11.12.2009, www.affaires-strategiques.info

⁵ Stephen Castle, Steven Erlanger, "Low-Profile Leaders Chosen for Top European Posts", *New York Times*, November 20, 2009.

existența unui consens general la nivelul statelor membre, care să se reflecte în crearea unei perspective politico-strategice coerente și care să fie capabilă să indice prioritățile politicii europene și să permită evaluarea mijloacelor, costurilor și modalităților de acțiune.

Pe de altă parte, prin prevederile sale, Tratatul trimite la o reevaluare a relevanței actualei Strategii Europene de Securitate (adoptată în 2003) în ceea ce privește stabilirea unui nivel de ambiție militar al UE. Obiectivele fixate în această strategie sunt globale, pun accentul pe multilateralism, abordarea civil-militară și reacția rapidă, aspecte ce sunt relevante pentru direcția de dezvoltare a capacităților. În acest context, unii experți¹ evidențiază că procesul de reevaluare trebuie să clarifice modalitățile prin care Uniunea își poate îndeplini rolul de actor global în domeniul securității și să ofere răspunsuri clare privind evoluția nivelului propriu de ambiție militară - care sunt mijloacele militare și capacitățile necesare pentru realizarea obiectivelor strategice ale Uniunii. Pentru detalierea acestor aspecte, este sugerată posibilitatea elaborării și adoptării unei strategii militare a Uniunii, după adoptarea unei noi Strategii Europene de Securitate.

Din perspectiva **creării unei viziuni strategice comune** (prin adoptarea unei noi Strategii Europene de Securitate), este necesar să se ia în considerare faptul că, pentru a avea succes în noul context geopolitic, UE are nevoie de mai mult decât de noi instituții și voință politică. Din acest punct de vedere, se consideră că se impune încheierea perioadei de „scleroză intelectuală” din ultimii 10 ani². Integrarea economică nu este suficientă, fiind necesar ca aceasta să fie susținută de o integrare politică reală, care să nu se rezume la consensul formal oferit de ratificarea Tratatului de la Lisabona (în acest sens, ar fi necesară adaptarea UE la interesele celor 27 de state membre și nu invers).

Deși se admite ideea că, prin Strategia de Securitate din 2003, UE a încercat elaborarea unei „mari strategii” (ca urmare a atenției acordate tuturor instrumentelor și resurselor de politică externă ale UE și ale statelor membre), acest

obiectiv a fost atins parțial: Strategia prevede cum trebuie să acționeze Uniunea, prin abordarea unei perspective preventive, cuprinzătoare și multilaterale, însă este vagă în ceea ce privește definirea clară a priorităților de politică externă ale UE (*de ce și când să se implice*)³.

Raportul de evaluare a implementării Strategiei Europene de Securitate, aprobat cu prilejul Consiliului European din decembrie 2008⁴, nu a oferit o soluție la această problemă deoarece, fiind lipsit de substanță în ceea ce privește recomandările pentru viitor, a lăsat impresia unui lucru nefinalizat. Astfel, ar fi util ca UE să-și adapteze perspectiva, mai ales că NATO a lansat dezbaterile privind un nou Concept Strategic, actuala Administrație de la Washington pregătește propria strategie de securitate națională, iar F. Rusă și-a prezentat, în perioada 2008-2010, noile strategii de politică externă și de securitate. Din acest punct de vedere, problema reală a europenilor ar fi una de natură intelectuală, UE realizând puțini pași, în ultimii ani, pentru regândirea unei „mari strategii”⁵ sau pentru crearea unei „strategii complete”⁶, în comparație cu alți actori importanți ai politicii mondiale.

Plecând de la argumentul că tipul de putere al UE va fi determinat, în parte, de caracteristicile unei structuri de putere de tip multipolar a sistemului internațional (*„multipolaritate în era interdependenței”*), se apreciază că apare oportunitatea elaborării unei „mari strategii” distincte, care ar pune accentul pe o perspectivă cuprinzătoare (ar implica utilizarea întregii game de instrumente de care dispune - în special prin intermediul parteneriatelor și instituțiilor multilaterale), în scopul promovării unei politici de prevenire și stabilizare⁷.

³ Sven Biscop, Thomas Renard, „A Need for Strategy in a Multipolar World: Recommendations to the EU after Lisbon”, Egmont Royal Institute for International Relations, *Security Policy Brief*, nr. 5, Bruxelles, ianuarie 2010, 6 p.

⁴ Report on the Implementation of the European Security Strategy. Providing Security in a Changing World, Bruxelles, 11 decembrie 2008, 12 p.

⁵ Sven Biscop, Thomas Renard, *op.cit.*, p. 3

⁶ Frederic Ramel, „A Strategy for the European Union in the Post-Cold War International System: a Third-party”, Egmont Royal Institute for International Relations, *Security Policy Brief*, nr. 4, Bruxelles, ianuarie 2010.

⁷ O asemenea strategie ar fi în contrast cu „marea strategie” de tip american, deoarece ar favoriza multilateralismul bazat

¹ Sven Biscop, „The European Security Strategy: Now Do It”, în *Europe: A Time for Strategy*, Egmont Paper 27, January 2009, www.egmontinstitute.be.

² Mark Leonard, *op.cit.*, p. 3.

În condițiile în care este neclar dacă multipolaritatea va conduce la mai multă cooperare sau la competiție în relațiile internaționale, preferința UE pentru multipolaritatea de tip „cooperativ” ar trebui să determine apariția unui proces de „multilateralizare a multipolarității”¹. De exemplu, apariția G-20 poate reprezenta o recunoaștere a statutului de actor global al UE, însă rolul Uniunii în cadrul acestui grup rămâne să fie definit. În prezent, una dintre probleme o constituie identificarea unui răspuns la întrebarea cine va reprezenta Uniunea la reuniunile G-20, pornind de la faptul că Tratatul de la Lisabona nu este clar în probleme de acest tip. În același timp, ar fi necesară o mai bună articulare a legăturii dintre aplicarea principiului „multilateralismului efectiv” și cooperarea UE cu posibili „parteneri strategici” (problema importanței remodelării parteneriatelor strategice cu principalii actori globali)².

În momentul de față, Uniunea se confruntă cu o serie de probleme în domeniul parteneriatelor strategice. O primă problemă constă în lipsa de înțelegere a conceptului de „parteneriat strategic”, care nu a fost definit la nivelul UE, fiind interpretat în mod diferit de actorii din cadrul Uniunii (structuri UE și state membre). A doua problemă face referire la întrebarea *care sunt statele care trebuie considerate parteneri strategici ai UE*, în condițiile în care există puține criterii în funcție de care să se stabilească un asemenea statut (de exemplu, capacitatea de a exercita o influență semnificativă în probleme globale sau îndeplinirea unor criterii democratice).³ În plan concret, în afara relațiilor cu SUA, Canada și NATO, UE

are sau este în curs de negociere a unor parteneriate cu șapte state (Brazilia, China, India, Japonia, Mexic, F. Rusă și Africa de Sud) și unul cu o organizație internațională (Uniunea Africană).

În același timp, parteneriatele strategice sunt instrumente utile în promovarea „multilateralismului efectiv”. Din perspectiva unei abordări pragmatice a relațiilor de cooperare cu alți actori importanți, UE ar putea stabili două tipuri de parteneri (în funcție de puterea/influența acestora pe domenii specifice): (1) cei cu care va avea o cooperare pe scară largă - SUA, F. Rusă, China, India și (2) cei cu care va coopera pe domenii sau regiuni mai restrânse. În lipsa unei asemenea abordări, ar putea apărea pericolul diluării conceptului de „partener strategic”, ceea ce va conduce la un amalgam între ideea de „relații importante” și cea de „relații strategice”. Prin producerea unei asemenea confuzii în rândul partenerilor săi, UE s-ar putea confrunta chiar cu o reducere a relevanței sale strategice la nivel global⁴. De asemenea, pentru ca parteneriatele

pe regulile de drept internațional și nu orice formă de multilateralism; vezi Sven Biscop, Thomas Renard, *op.cit.*, p. 2.

¹ Alvaro de Vasconcelos, *op.cit.*, p. 5.

² Sven Biscop, Thomas Renard, *op.cit.*, p. 5.

³ *Idem*, p. 5.

⁴ *Ibidem*.

strategice să funcționeze, UE trebuie să se exprime pe o singură voce. Acest fapt presupune limitarea spațiului de acțiune al statelor membre, luate individual, și creșterea rolului Înalțului Reprezentant și al noului Serviciu European de Acțiune Externă.

În ceea ce privește parteneriatul transatlantic, evoluția acestuia a fost marcată, în ultima perioadă, de schimbarea contextului în care se desfășoară cooperarea dintre UE și NATO: reintegrarea Franței în structurile militare ale Alianței și acceptarea / încurajarea de către actuala Administrație a SUA a apariției unei identități puternice europene în domeniul securității și apărării. Conform opiniilor unor experți, cea mai bună modalitate de îmbunătățire a relației cu SUA ar fi creșterea puterii militare a UE; aceștia apreciază că, în perioada de după încheierea Războiului Rece, statele UE au pus un accent prea mare pe componentele ne-militare ale securității și pe reforma militară în dauna bugetelor de apărare. Însă, o creștere a capacității de acțiune și a autonomiei UE presupune atât existența unei mai mari coerențe politice și strategice, cât și a unor capacități care să permită un parteneriat transatlantic echilibrat. În ciuda unor progrese ușoare în ultimii ani, percepția pe ambele maluri ale Atlanticului este că relația UE - NATO rămâne problematică (acordurile „Berlin Plus” rămân lipsite de substanță).

O cooperare reală între UE și NATO, o coordonare mai apropiată între UE și SUA în probleme de securitate și îmbunătățirea relațiilor cu Rusia sunt necesare Europei pentru a înfrunta „provocările actuale”, apreciază liderii Franței și Germaniei într-un articol publicat în *Le Monde*¹. Pentru a răspunde la „cerințele viitoare”, cooperarea UE - NATO este esențială. „*Spre marele nostru regret, Parteneriatul Strategic dintre NATO și UE nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor noastre, din cauza unor neînțelegeri care persistă între anumite națiuni*”, susțin conducătorii celor două națiuni. „*Credem că acest lucru trebuie să se schimbe. Trebuie să ne îndreptăm către o cooperare reală, bazată pe o complementaritate necesară.*”

Relația bilaterală cu SUA este, la rândul său, importantă dacă UE dorește să fie percepută ca un actor serios la nivel global, în special în

gestionarea unor probleme de securitate, precum cele legate de Afganistan, Iran, Irak, Orientul Mijlociu și Rusia. În ceea ce privește modul în care evoluează această relație, ea rămâne bazată pe un cadru ad-hoc și lipsită de o formă de cooperare structurată; din acest punct de vedere, ar fi utilă o structură permanentă pentru dialogul strategic UE-SUA.

Un alt element care a influențat evoluția relațiilor UE - SUA a constat în faptul că procesul de lărgire a UE nu a creat cadrul necesar pentru promovarea unei perspective coerente europene în domeniul securității și apărării, deoarece majoritatea noilor state membre din Europa Central-Estică au fost și sunt interesate de întărirea relațiilor strategice cu SUA (fapt care face dificilă coagularea unei voințe politice în cadrul Uniunii pentru realizarea unei politici europene de apărare)².

Pe de altă parte, pornind de la ideea că UE are mai mult un comportament de tip „a treia parte” decât de actor strategic³, alți specialiști opinează că, pentru politica externă și de securitate a Uniunii, ar fi mai potrivit conceptul de „strategie completă” (acesta ar fi diferit de „marea strategie” prin prisma obiectivelor strategice). Din această perspectivă, UE ar avea nevoie de o „strategie completă” în scopul de a reconcilia maximum de diversitate și varietate cu maximum de unitate și integrare, de a defini coordonarea cu alți actori și pentru a dezvolta agilitatea strategică și capacitatea de expectativă strategică⁴:

- reconcilierea a maximum de diversitate și varietate cu maximum de unitate și integrare presupune integrarea strategiilor generale (de ordin diplomatic, economic, de securitate etc.) în scopul depășirii imaginii de „actor compozit” a UE;
- definirea coordonării cu alți actori – va fi avută în vedere dezvoltarea cooperării cu NATO, deoarece evoluția relației transatlantice este primul determinant al viitorului Europei,

² European Security and Defence Assembly, Assembly of Western European Union, Address by the President of the Assembly at the Berlin Congress on European Security and Defence, 9 decembrie 2009.

³ UE nu este o alianță militară precum NATO, menținându-și o poziție neutră față de părțile aflate în conflict, iar atunci când intervine, o face ca răspuns la cererea părților sau la solicitarea Consiliului de Securitate al ONU.

⁴ Frederic Ramel, *op.cit.*, p. 4.

¹ Angela Merkel, Nicolas Sarkozy, “La sécurité, notre mission commune”, *Le Monde*, 03.02.2009.

în calitate de actor internațional (fapt reliefat și în textul Declarației privind Securitatea Alianței, din 2009). În același timp, UE ar beneficia și de pe urma complementarității dintre NATO și noua Politică Comună de Securitate și Apărare (CSDP)¹;

- dezvoltarea agilității strategice și a capacității de expectativă strategică. În acest sens, UE și-a demonstrat agilitatea strategică prin intermediul câtorva misiuni/scenarii. Potrivit opiniilor generalului H. Bentegeat, fost șef al Comitetului Militar UE, trei tipuri de situații au fost identificate pentru misiunile UE²: de tip Bosnia - intervenția UE după cea a NATO; de tip Afganistan - intervenția UE în calitate de contributor civil; de tip Congo - intervenție autonomă a UE.

Indiferent de modul în care își va fundamenta viziunea strategică, este tot mai larg acceptată ideea că UE nu va fi luată în serios ca actor semnificativ de politică externă dacă nu își consolidează capabilitățile militare și civile pentru intervențiile concrete în zonele afectate de crize, din vecinătatea sa, dar și din alte zone geografice în care interesele europenilor ar putea fi serios afectate³. De altfel, din perspectivă geopolitică, Europa va fi înconjurată de unele dintre cele mai instabile regiuni ale lumii - Orientul Mijlociu, Nordul Africii și Africa Subsahariană, Caucaz și Asia Centrală - față de care va fi dependentă cel puțin din punct de vedere energetic. Totodată, se apreciază că vom asista la o deplasare a surselor de putere dinspre Occident către celelalte regiuni ale lumii, iar locul Europei de centru al sistemului mondial va fi tot mai mult pus sub semnul întrebării⁴.

¹ NATO ar putea avea dificultăți în a interveni în anumite zone geografice, ca urmare a existenței unor percepții negative referitoare la SUA; percepută a fi mai degrabă neutră și mai echilibrată, UE este apreciată drept un actor mult mai legitim, de exemplu, de către statele din spațiul post-sovietic sau din Africa (ex.: Georgia sau Ciad); din punct de vedere funcțional, UE nu este considerată un actor strategic în cazul unui conflict, în comparație cu NATO.

² Henri Bentegeat, „Defense et sécurité européennes”, în *Defense Nationale et Sécurité Collective*, nr. 2, 2009.

³ Charles Grant, Tomas Valasek, „Preparing for the Multipolar World: European Foreign and Security Policy in 2020”, Centre for European Reform, Londra, 2007.

⁴ Recent, președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a admis faptul că există pericolul ca Europa să devină un actor cu o relevanță redusă pe plan global, în cazul în care UE nu va reuși să se focalizeze pe o agendă ambițioasă.

În aceste condiții, proiectarea stabilității în exterior va deveni o sarcină din ce în ce mai dificilă, implicând coordonarea acțiunilor statelor UE în domeniul extern și alocarea unor resurse importante pentru contracararea riscurilor și amenințărilor. În ultimii 10 ani, avantajele competitive ale Uniunii au fost prezente cu precădere în zona politicilor și intervențiilor „soft” în domeniul securității, care implică dezvoltarea și utilizarea prioritară a mijloacelor civile (diplomatie, economice, tehnice, de sprijin umanitar). În același timp, nu trebuie neglijată perspectiva izbucnirii de conflicte violente în aceste regiuni și, astfel, nu trebuie exclusă o posibilă intervenție militară din partea UE pentru stabilizarea situației.

În acest context, poate fi abordat și subiectul tipului de ambiții militare pe care le poate avea UE: limitarea la îndeplinirea unor misiuni la scară mică, accentuând rolul de *soft power*, sau reorganizarea structurilor militare în cadrul UE pentru o acțiune colectivă solidă pe întreg spectrul managementului crizelor. Această din urmă opțiune presupune crearea de veritabile capacități europene, precum: mijloace de cercetare electronice, optice, radar (amplasate pe orbită), o forță de reacție rapidă în domeniul aerian și maritim, forțe întrunite, pentru a face față acțiunilor de luptă moderne (modern warfare). În actualul context geopolitic, devine tot mai răspândită ideea că atributele caracteristice *soft power* nu mai sunt suficiente pentru a modela mediul de securitate în concordanță cu interesele statelor UE și, din acest punct de vedere, europenii au nevoie de mai multe capabilități militare⁵. De altfel, capabilitățile de tip *soft power* ale europenilor devin tot mai puțin utile în relațiile acestora cu noile puteri emergente (F. Rusă și China, în special), în condițiile în care aceste state percep lumea în mod realist, prin prisma jocului de sumă nulă.

Evaluări recente relevă faptul că există un progres în dezvoltarea capabilităților militare la nivelul UE, în comparație cu anul 1999 (momentul inițierii PESA), dar acest proces se desfășoară

⁵ Secretarul american al Apărării, Robert Gates, aprecia, în cadrul unui discurs ținut la Universitatea Națională de Apărare din Washington (februarie 2010) că reținerea europenilor față de utilizarea forței militare constituie „un obstacol în obținerea unei securități reale și a unei păci durabile în secolul XXI”.

într-un ritm lent¹. Astfel, este semnificativ faptul că, din cele 23 de misiuni derulate sub egida PESA, numai șase au fost misiuni militare, iar „grupurile tactice de luptă” (EU Battle Groups - BGs), operaționalizate începând cu 2007, nu au fost utilizate până în prezent. Recenta președinție suedeză a UE (semestrul II 2009) a reușit o flexibilizare a utilizării acestor BGs: statele care participă la un BG pot autoriza utilizarea unor componente sau a întregului BG în situații care nu presupun o acțiune de răspuns rapid (această utilizare va necesita totuși aprobarea tuturor celor 27 de state membre). Aceeași președinție a UE a sprijinit și realizarea unor progrese în stabilirea unui sistem de supraveghere maritimă al UE, precum și crearea în cadrul SEAE a unei structuri integrate pentru eficientizarea operațiilor din cadrul noii PSAC (Civil-Military Crisis Management and Planning Directorate).

Importanța întăririi „Europei apărării” tinde să fie recunoscută și de către oficialitățile americane, tradițional rezervate față de evoluțiile din domeniul PESA. „Europa, Statele Unite, NATO și lumea democratică au nevoie de o Europă a apărării mai puternică și mai capabilă. O PESA care se bazează doar pe elemente de soft-power nu mai este suficientă”². Schimbarea este una de substanță, cu implicații geostrategice, dacă ne gândim la termenii în care era gândită inițial „diviziunea muncii” între UE și NATO în securitatea internațională. În viziunea lui Rob de Wijk, directorul Centrului Clingendael de Studii Strategice din Olanda, cooperarea transatlantică în domeniul securității trebuia să se fundamenteze pe „o clară diviziune a muncii, prin care Statelor Unite să le revină în principal responsabilitatea pentru operațiunile militare de luptă, în timp ce Europa trebuie să acopere în primul rând stabilizarea și reconstrucția post-conflict”³.

¹ Daniel Keohane, Charlotte Blommesteijn, “Strength in Numbers? Comparing EU Military Capabilities in 2009 with 1999”, EU Institute for Security Studies, *ISS Brief*, decembrie 2009, p.6; Daniel Keohane, “In Defence of European Defence”, EU Institute for Security Studies, *ISS Analysis*, decembrie 2009.

² Ambasador Victoria Nuland, United States Permanent Representative to the North Atlantic Treaty Organization (NATO), Speech at the London School of Economics, London, United Kingdom, 25.02.2008, http://nato.usmission.gov/ambassador/2008/Amb_Nuland_022508.htm.

³ Rob de Wijk, “European Military Reform for a Global Partnership”, în *The Washington Quarterly*, 2003 – 2004, CSIS, Washington, p.197 - 210.

Actualele poziții vin să demonstreze depășirea acestei faze prin recunoașterea necesității ca Europa să dezvolte prin PSAC întregul spectru de capacități, atât soft, cât și hard, pentru asumarea responsabilităților ce-i revin în securitatea internațională, în vederea realizării unei împărțiri mai echitabile a contribuțiilor specifice cu partenerul american (*burden sharing*).

Tratatul de la Lisabona răspunde acestei necesități prin implicațiile directe pe care le are în domeniul apărării europene, vizând în principal creșterea nivelului de ambiție al Uniunii prin extensia spectrului de misiuni, clauza de solidaritate, clauza de apărare reciprocă și cooperarea structurată permanentă⁴. Modificările aduse de Tratat vizează promovarea Politicii de Securitate și Apărare Comună de o manieră susținută, ce poate conduce, în timp, la apariția progresivă a unei apărări comune, dar numai în cazul existenței consensului pe această dimensiune, la nivelul Consiliului European. Conform prevederilor Tratatului, realizarea progresivă a apărării comune la nivelul UE trebuie să se deruleze în armonie cu angajamentele asumate de unele state membre UE la nivelul NATO.

În acest sens, Cooperarea Structurată Permanentă (Permanent Structured Cooperation - PSC) este văzută ca o soluție pentru relansarea procesului de dezvoltare a capacităților de apărare la nivel european pe baze solide, prin reducerea duplicărilor și punerea în comun a resurselor. Apare interesantă întrebarea dacă va fi făcut apel la această soluție prevăzută de Tratatul de la Lisabona, în condițiile în care este îndoielnică existența unei voințe politice preponderente la nivelul statelor membre pentru adâncirea eforturilor în domeniu. Ideea de bază care se desprinde din studiile dedicate acestui subiect leagă succesul potențial al inițiativei de voința politică și de un demers inclusiv și progresiv pentru dezvoltarea în comun a capacităților de apărare. La acestea se adaugă creșterea participării la operațiile de gestionare a crizelor, ca subiect care rămâne important pentru asumarea de către statele europene a unei responsabilități crescânde în zona PSAC.

Deși pentru unele state decizia participării în cadrul PSC va reprezenta o decizie politică

⁴ Dr. Gerrard Quille, *The Lisbon Treaty and its implications for CFSP/ESDP*, Brussels, European Parliament, 4 febr. 2008.

dificilă, faptul că scopul acesteia îl va reprezenta obținerea de obiective concrete, coroborat cu tendința diminuării bugetelor alocate apărării, va spori gradul de cooperare a statelor în dezvoltarea capacităților de apărare. Din această perspectivă, PSC trebuie să reprezinte o soluție de îmbinare a cerințelor de incluziune (participarea a cât mai multor state membre) și angajament (prin intermediul definirii unor criterii ambițioase). Pe baza intereselor exprimate de națiuni, vor rezulta oportunități de cooperare (*clusters of cooperation*) și proiecte concrete gestionate prin intermediul Agenției Europene de Apărare. PSC va putea contribui la punerea în comun a resurselor, cu ambiția armonizării și integrării structurilor de comandă și control, aspectelor logistice etc. (fuzionarea structurilor naționale în structurile europene)¹.

Ca perspectivă pe termen mediu, se poate aprecia că rolul strategic al Uniunii ar trebui să se focalizeze pe o agendă ambițioasă, care să vizeze elaborarea unei politici de securitate europene, împreună cu consolidarea strategiei de securitate europene într-un Concept Strategic European, eficientizarea proceselor de conducere a dezvoltărilor și implicărilor europene în securitatea internațională și elaborarea unei abordări strategice comprehensive europene pentru manifestarea ca actor global².

Unii experți identifică trei condiții pe care Uniunea trebuie să le îndeplinească pentru întărirea rolului său de actor global³: repunerea PSAC în poziția normală de instrument în slujba manifestării UE în arena internațională, definirea mai clară a rolului și ambiției UE în sistemul internațional actual, aflat sub impactul globalizării, și reclădirea parteneriatului dintre Uniune și Statele Unite, inclusiv printr-o strategie comună de abordare a principalelor provocări la adresa sistemului global, pentru secolul XXI.

Prin urmare, pentru a se impune în calitate de actor global, UE trebuie să dispună de instrumentele și procedurile adecvate pentru implementarea obiectivelor sale strategice. Din acest punct de vedere, pentru a-și găsi locul într-o lume caracterizată de o multipolaritate asimetrică, cu geometrie schimbătoare, și de multilateralism, UE are nevoie de acțiune strategică. Astfel, devine tot mai răspândită ideea potrivit căreia, dacă Uniunea Europeană dorește să treacă de la statutul de actor global, definit printr-o prezență globală, la cel de putere globală, caracterizat prin influență globală, atunci are nevoie de o perspectivă strategică globală sau, altfel spus, de o „mare strategie”.

¹ Sven Biscop, „Permanent Structured Cooperation and the Future of ESDP: Transformation and Integration”, Egmont Paper 20, Egmont Royal Institute for International Relations, 2008.

² The Venusberg Group, “Beyond 2010, European Grand Strategy in Global Age”, Bertelsmann Stiftung, Guetersloh, 2007, p. 30.

³ Nicole Gnesotto, „The Need for a More Strategic EU”, în *What Ambitious for European Defence in 2030?*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2009, pag. 30 – 31.

Editura **TOP FORM**

ISSN: 2065 - 3395